

وزارت مسکن و شهرسازی
سازمان مسکن و شهرسازی استان زنجان

طرح جامع توسعه و عمران

ناحیه ابهر

جلد سوم

تجزیه و تحلیل و استنتاج

از بررسی ها

مهندسين مشاور آرمانشهر

فروردین ۱۳۸۹

فهرست مطالب جلد ۳

صفحه	عنوان
	۲- تجزیه و تحلیل و استنتاج از بررسی ها
	۲-۱- تحلیل ویژگی های جغرافیایی و اقلیمی
۱-۱-۲	۲-۱-۱- تشخیص مناطق حساس و آسیب پذیر به لحاظ عوامل طبیعی
۱	۱- خطر زمین لرزه
۱	۱-۱- نقاط آسیب پذیر به لحاظ زمین لرزه
۲	۲-۱- زلزله خیزی استان زنجان
۳	۲- خطر سیل
۳	۲-۱- بررسی تناوب سیل
۸	۳- محدودیت های زمین
۲-۱-۲	۲-۱-۲- تحلیل قابلیت زمین با توجه به نوع و کاربری آن
۱	۱- تناسب اراضی
۳	۲- تناسب واحد های ارضی در شرایط فعلی
۳	۲-۱- زراعت آبی (به شرط تأمین آب)
۴	۲-۲- تناسب زمین برای دیمکاری
۴	۲-۳- تناسب زمین ها برای مرتع و چراگاه
۵	۲-۴- تناسب زمین برای جنگل
۵	۲-۵- زمین های بایر و حفاظتی
۵	۳- تناسب واحد های ارضی در شرایط آتی و اولویت استفاده از زمین ها
۷	۴- تناسب واحد های ارضی برای گسترش مناطق مسکونی و احداث شهرهای جدید
۳-۱-۲	۲-۳-۱- تحلیل ویژگی های جغرافیایی در رابطه با استقرار جمعیت، جوامع و فعالیت ها
۱	۱- عوامل جغرافیایی مؤثر در شهر نشینی
۱	۱-۱- شرایط اقلیمی
۱	۲-۱- وضع توپوگرافی ناحیه
۲	۳-۱- استعداد زمین های ناحیه
۲	۲- ساخت اکولوژیک و نظام استقرار آبادیها
۳	۳- پیشنهاد های مشخص بخش زمین شناسی در زمینه استقرار جمعیت و فعالیت های اقتصادی در سطح ناحیه ابهر
۴	۳-۱- زمین شناسی مهندسی
۴	۳-۲- منابع معدنی
۵	۳-۳- منابع آب
۵	۳-۴- ویژگیهای سازندهای زمین شناسی و مسائل زیست محیطی
۴-۱-۲	۲-۴-۱- تشخیص نواحی مستعد استقرار جمعیت، جوامع و فعالیت با توجه به توان های

صفحه	عنوان
	محیطی
۱	۱- محدوده های پیشنهادی برای احداث شهرها و مناطق مسکونی جدید
۲	۲- اولویت برای گسترش شهرها در ناحیه ابهر
۳	۲-۳- موقعیت مکانی شهرهای ناحیه ابهر از نظر توسعه
۵-۱-۲	۲-۱-۵- تعیین نواحی با ارزش زیست محیطی و منظر طبیعی
۱	۱- اقلیم آسایش
۲	۲- اقلیم و ساختمان
۳	۳- ناهمواری ها و شیب و تناسب زمین برای شهر سازی در ناحیه ابهر
۴	۴- ارزش های زیست محیطی ناحیه ابهر
۲-۲	۲-۲- تحلیل ویژگی های جمعیتی، اجتماعی و فرهنگی
۱-۲-۲	۲-۱-۲- تحلیل ساختمان تحول و حرکات جمعیت و روند تغییرات آن
۱	۱- روند حرکت و تغییرات جمعیت
۲	۱-۱- استان زنجان
۲	۱-۱-۱- تحلیل نرخ رشد
۲	۱-۱-۲- روند کلی جمعیت
۳	۱-۱-۳- توزیع جغرافیایی جمعیت
۳	۱-۲- ناحیه ابهر
۳	۱-۲-۱- نرخ رشد
۶	۲- پیش بینی جمعیت
۶	۲-۱- مدل های پیش بینی
۶	۲-۲- برنامه ریزی جمعیت
۷	۲-۳- روش پیش بینی جمعیت در ناحیه ابهر
۸	۲-۳-۱- پیش بینی جمعیت در استان
۸	۲-۳-۲- پیش بینی جمعیت در ناحیه ابهر
۲-۲-۲	۲-۲-۲- تحلیل ساختار اجتماعی و فرهنگی مؤثر در نظام اسکان در سطح ناحیه
۱	۱- خانوار و بعد خانوار
۴	۲- نسبت جنسی
۵	۳- گرایش های اجتماعی
۵	۳-۱- گرایش اجتماعی مسلط بر توسعه جامعه شهری
۶	۳-۲- گرایش اجتماعی مسلط بر توسعه جامعه روستایی
۷	۳-۳- گرایش های مسلط بر امور اجتماعی
۳-۲	۲-۳- تحلیل ویژگی های اقتصادی
۱-۳-۲	۲-۳-۱- تحلیل اشتغال به تفکیک نوع فعالیت و روند تحولات آنها
۱	۱- روند حرکت و تغییرات جمعیت

صفحه	عنوان
۱	۱-۱- عرضہ نیروی کار (نیروی انسانی)
۲	۲-۱- فرصت‌های شغلی
۳	۳-۱- الگوی اشتغال از نظر وضع شغلی
۳	۴-۱- گرایش‌های غالب ناحیه در زمینه اشتغال
۳	۱-۴-۱- جامعه شهری
۴	۲-۴-۱- جامعه روستایی
۵	۵-۱- ضریب تکفل
۶	۶-۱- میزان مشارکت زنان در فعالیت‌های اقتصادی
۶	۷-۱- روند بیکاری استان
۷	۲- پیش‌بینی اشتغال
۷	۱-۲- روش‌های پیش‌بینی
۷	۲-۱-۱- اقتصاد پایه (Economic Base Model)
۸	۲-۱-۲- جابجایی و سهم Shift and Share Model
۹	۲-۱-۳- مدل داده و ستانده Input Output Model
۹	۲-۱-۴- مدل ضریب مکانی (Location quotient)
۱۰	۲-۱-۵- ضریب تمرکز مکانی
۱۰	۲-۲- پیش‌بینی اشتغال در استان زنجان
۱۱	۲-۳- پیش‌بینی اشتغال در ناحیه ابهر
۱۳	۲-۴- مقایسه ارقام پیش‌بینی اشتغال در سال ۱۳۸۵ با نتایج سرشماری سال ۱۳۸۵
۲-۳-۲	۲-۳-۲- تحلیل عملکرد شاخص‌های عمده اقتصادی در ناحیه و تحولات کلی آن در ۲-۳-۲
آینده	
۱	۱- گرایش‌های مسلط بر توسعه اقتصادی
۲	۲- صادرات و واردات ناحیه
۲	۱-۲- زراعت و باغداری
۳	۲-۲- دامداری
۳	۳-۲- از مجموع تولیدات مواد معدنی استان
۳	۲-۴- صنعت
۴	۳- شرایط منطقه ای صنعت در ناحیه
۴	۱-۳- توان توسعه صنعتی ناحیه ابهر
۴	۲-۳- آینده نگری صنایع مقید به مکان
۵	۳-۳- جایگاه ناحیه ابهر در گروه بندی میزان توسعه یافتگی شهرستان‌های کشور
۶	۳-۴- جایگاه ناحیه ابهر در گروه بندی شهرستان‌های کشور بر اساس درجه توسعه یافتگی و میزان استعداد صنعتی شدن
۲-۳-۲	۲-۳-۲- تعیین توان‌های بالقوه و تنگناهای عمده موجود در راه توسعه اقتصادی

صفحه	عنوان
۱	۱- بخش کشاورزی - زراعت
۲	۱-۱- توسعه طبیعی
۱	الف: توان ها و قابلیت ها
۳	ب: تنگناها و محدودیت ها
۴	۲- بخش دامداری
۴	الف: توان ها و قابلیت ها
۵	ب: تنگناها و محدودیت ها
۶	۳- بخش صنعت
۶	الف: توان ها و قابلیت ها
۷	ب: تنگناها و محدودیت ها
۷	ج - راهبردهای توسعه صنعتی و معدنی استان
۱۰	۴- بخش معدن
۱۰	الف : توان ها و قابلیت ها
۱۱	ب : تنگناها و محدودیت ها
۱۲	۵- بخش بازرگانی
۱۲	الف : توان ها و قابلیت ها
۱۳	ب : تنگناها و محدودیت ها
۱۴	۶- بخش گردشگری
۱۴	الف : توان ها و قابلیت ها
۱۵	ب - تنگناها و محدودیت ها
۴-۳-۲	تحلیل تحولات اقتصادی ناشی از اجرای برنامه ها و طرح های عمرانی مصوب و ۲-۳-۴
	پیشنهادی
۲	۱- زراعت و باغداری
۲	۲- دامداری
۳	۳- صنعت
۴	۴- بازرگانی
۵	۵- گردشگری
۹	۲- صنعت و معدن
۹	۱-۲- تأثیر طرح های عملیاتی بخش صنعت و معدن در توسعه ناحیه
۱۰	۲-۲- تأثیر طرح های عملیاتی در ایجاد اشتغال جدید بخش صنعت و معدن در ناحیه جنوب
۱۳	۳- خدمات
۱۳	۱-۳- تأثیر طرح های عملیاتی بخش خدمات در توسعه ناحیه
۱۴	۲-۳- تأثیر طرح های عملیاتی در ایجاد اشتغال جدید بخش خدمات در توسعه ناحیه جنوب
۴-۲	۲-۴- تحلیل ویژگی های کالبدی - فضایی

صفحه	عنوان
۱-۴-۲	۲-۴-۱- تحلیل نحوه توزیع و کارآیی خدمات و تأسیسات زیربنایی
۱	۱- راه و ترابری
۱	۱-۳- ضعف شبکه ارتباطی روستایی
۳	۱-۲- پروژه های مربوط به بخش راه و ترابری
۴	۲- برق
۵	۳- نفت و گاز
۵	۳-۱- پروژه های در دست اجرا
۶	۳-۲- اثرات به بهره برداری رسیدن طرحها و پروژه های در دست اجرا
۶	۴- مخابرات
۲-۴-۲	۲-۴-۲- تحلیل و تعیین عناصر کالبدی مؤثر در استقرار مراکز فعالیتی و جمعیتی
۱	۱- عناصر مؤثر بر توسعه شهری
۲	۲- عناصر مؤثر بر توسعه روستایی
۳-۴-۲	۲-۴-۳- تعیین حوزه های هم پیوند از نظر خدماتی، تأسیساتی و سایر عوامل مؤثر
۱	۱- یکپارچگی کلان سیاسی- سازمانی
۱	۱-۱- یکپارچگی در منطقه
۳	۱-۲- یکپارچگی در ناحیه
۴	۲- همپیوندی محدوده و محیط
۴	۲-۱- منطقه البرز جنوبی
۵	۲-۲- استان زنجان
۵	۲-۳- حوزه آبریز
۵	۲-۴- رشته کوه های البرز جنوبی
۵	۲-۵- اقلیم آب و هوایی
۶	۲-۶- حوزه زیست جانوران
۶	۲-۷- تأسیسات زیربنایی
۶	۲-۸- خدمات دانشگاهی
۶	۳- حوزه های همپیوند سیاسی-اداری
۷	۴- حوزه های همپیوند خدمات درمانی
۴-۴-۲	۲-۴-۴- تعیین الگوی نظام اسکان در سطح ناحیه با توجه به ساختار فضایی موجود و روند تحولات آن
۱	۱- نظام موجود اسکان
۱	۱-۱- نظام استقرار سکونتگاهی شهری
۲	۲-۱- نظام استقرار سکونتگاهی روستایی
۲	۱-۲-۱- سلسله مراتب مراکز روستایی
۳	۲-۲-۱- عوامل مؤثر در شیوه استقرار روستایی

صفحه	عنوان
۵	۳-۱- نظام توزیع مراکز فعالیت
۵	۱-۳-۱- توزیع واحد های کشاورزی
۵	۲-۳-۱- توزیع واحدهای دامپروری
۵	۳-۳-۱- توزیع واحد های صنعتی
۶	۴-۳-۱- توزیع واحد های معدنی
۶	۴-۱- نظام توزیع شبکه های اصلی زیربنایی
۶	۱-۴-۱- خطوط انتقال انرژی
۷	۲-۴-۱- خطوط انتقال مواد سوختی
۷	۳-۴-۱- خطوط ارتباطی جاده ای
۸	۴-۴-۱- خط آهن
۸	۲- گرایش آتی نظام اسکان
۸	۱-۲- گرایش ها در نظام مراکز زیست شهری
۹	۲-۲- گرایش ها در مراکز زیست روستایی
۱۰	۳-۲- گرایش ها در استقرار مراکز فعالیت
۱۰	۳- الگوی کلان توسعه
۱۰	۱-۳- منطقه بندی ناحیه از نظر اقتصادی
۱۱	۲-۳- محورهای توسعه یافته و نواحی محروم استان
۱۲	۳-۳- محور بندی آتی توسعه در ناحیه ابهر
۵-۲	۵-۲- تنظیم مبانی طرح ریزی
۱-۵-۲	۱-۵-۲- اهداف و سیاست های کلی طرح ریزی
۱	۱- مقدمه
۳	۲- زمینه هدف ها در طرح ناحیه
۳	۱-۲- یکم
۵	۲-۲- دوم
۵	۱) منطقه بندی کاربری اراضی و تعیین ضوابط و مقررات ساخت و ساز
۵	۲) سطح بندی مراکز جمعیتی و خدماتی
۶	۳) تدوین برنامه و مدیریت اجرای طرح های پیشنهادی و پیش بینی منابع مالی
۷	۴) پیش بینی های جمعیتی و اشتغال و توسعه عمومی ناحیه
۲-۵-۲	۲-۵-۲- الگوهای مختلف برنامه ریزی و طرح ریزی
۱	۱- پیش بینی جمعیت
۱	۲- پیش بینی اشتغال
۲	۱-۲- اقتصاد پایه
۲	۲-۲- جابجایی و سهم
۳	۳-۲- مدل داده و ستانده

صفحه	عنوان
۳	۲-۴- مدل ضرب مکانی
۴	۳- منطقه بندی کاربری زمین
۴	۴- سطح بندی جمعیتی و خدماتی
۵	۵- ساختار توسعه ناحیه
۳-۵-۲	۲-۵-۳- ارزیابی الگوها و انتخاب گزینه مناسب
۱	۱- پیش بینی جمعیت
۳	۲- پیش بینی اشتغال
۳	۳- منطقه بندی کاربری زمین
۴	۴- سطح بندی جمعیتی و خدماتی
۶	۵- ساختار توسعه ناحیه

۱-۱-۲- تشخیص مناطق حساس و آسیب پذیر به لحاظ عوامل

طبیعی

۱- خطر زمین لرزه

۱-۱- نقاط آسیب پذیر به لحاظ زمین لرزه

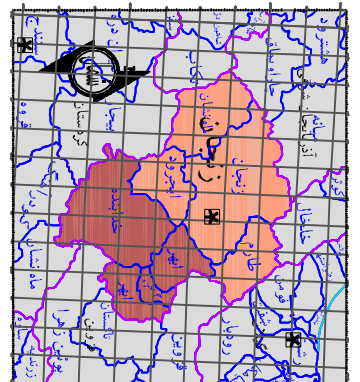
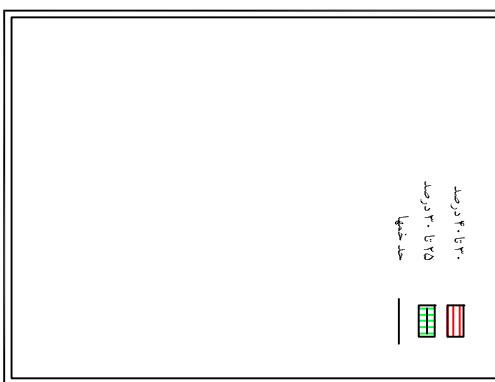
همانگونه که در مبحث خطرها در گزارش وضع موجود ناحیه ابهر، آمده است، طرح کالبدی مّلی ایران (ط ک م ۱) نقشه پهنه بندی خطر نسبی زمین لرزه را، با در هم آمیختن سه نقشه خم های هم بیشینه شتاب افقی حرکت زمین برای دوره های بازگشت رویداد ۵۰۰، ۱۰۰۰ و ۲۰۰۰ سال، به دست آورده است. نقشه های ۱-۱-۲ و ۲-۱-۲ خم های هم بیشینه ۵۰۰ و ۲۰۰۰ ساله را نمایش می دهد. در این پهنه بندی، با مقایسه دوری و نزدیکی نقاط سرچشمه های احتمالی لرزه زا و در نظر گرفتن جنبش بخشی از این سرچشمه ها، کل گستره ایران به شش پهنه خطر بسیار بالا، خطر بالا، خطر نسبتاً بالا، خطر متوسط، خطر نسبتاً پائین و خطر پائین تقسیم شده است. نقشه ۳-۱-۲ پهنه بندی خطر زمین لرزه را در ناحیه ابهر نمایش می دهد.

طرح جامع توسعه عمران ایستاد خرمدره شاه خدابنده

راحتسا :

	مرکز استان
	مرکز شهرستان
	مرکز بخش
	مرکز دهستان
	مرکز روستا
	دهستان
	روستا
	مختصات جغرافیایی
	مختصات ارتفاعی
	مختصات طولی
	مختصات عرضی

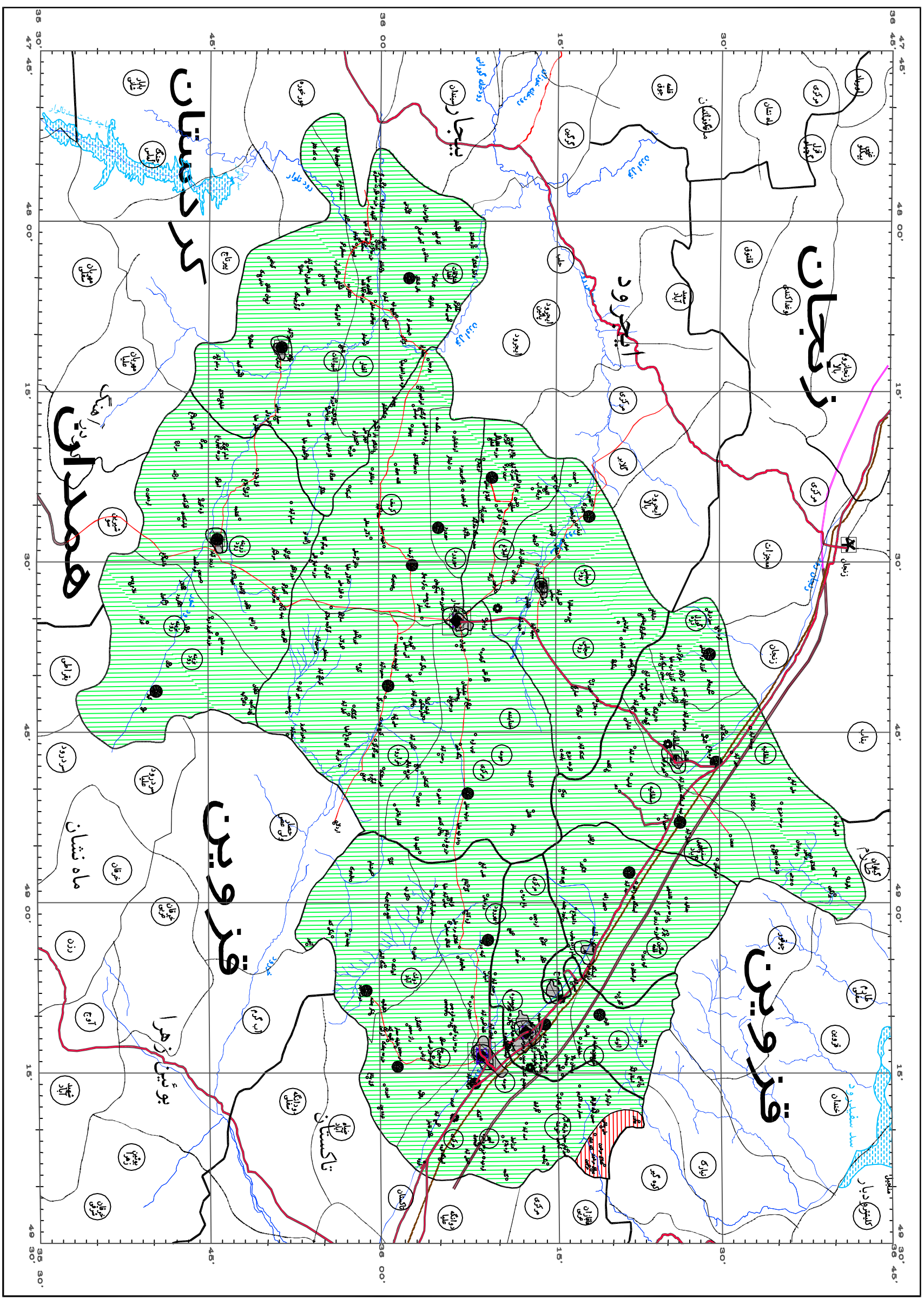
۳۰۰۲۳۰ ارتفاع
۲۰۰۲۷۵ درجه
خط شیبها

مختصات:
مختصات مکانی و طریقی استان ازنجان

مختصات مکانی: 061	مختصات طریقی: ۰۶۱
مختصات طولی: ۴۸° ۰۰'	مختصات عرضی: ۳۰° ۰۰'
مختصات ارتفاعی: ۳۰۰۲۳۰ متر	مختصات طولی: ۴۸° ۰۰'
مختصات عرضی: ۳۰° ۰۰'	مختصات ارتفاعی: ۳۰۰۲۳۰ متر

خطای هم پهنایی: ۰.۰۰۱ متر

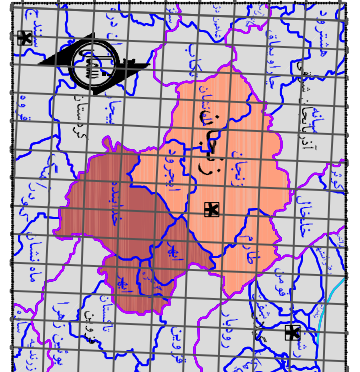
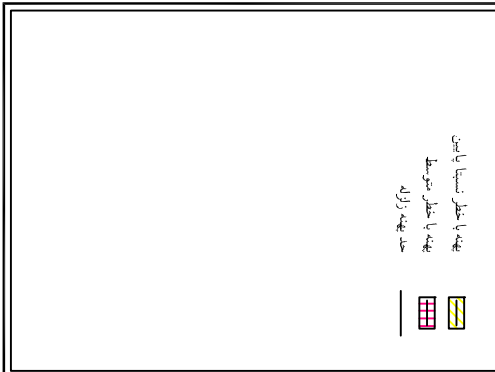

طرح جامع توسعه و عمران شهر خرمدره، خداوند

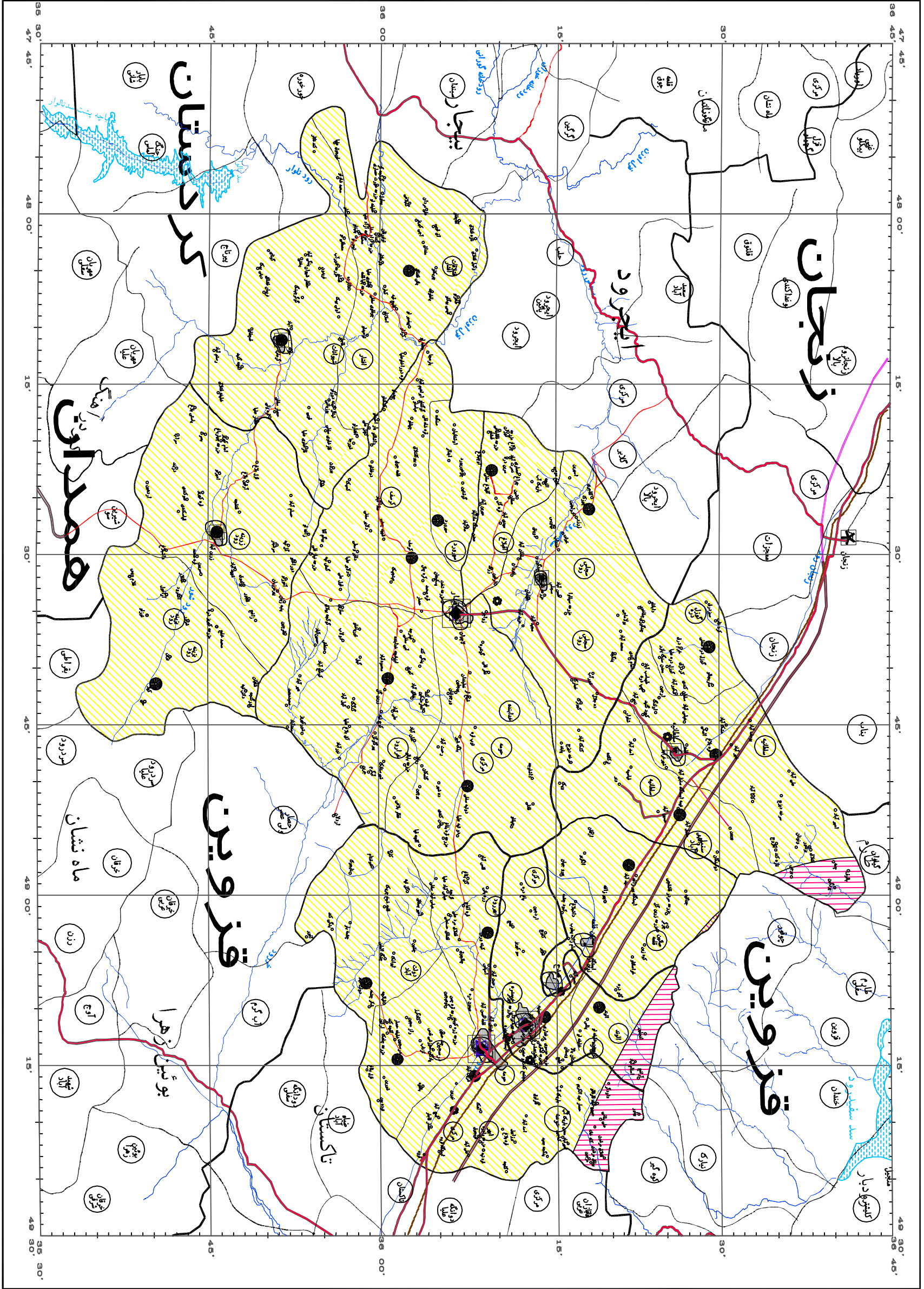
راحتا :

	مرکز استان
	مرکز شهرستان
	مرکز بخش
	مرکز دهستان
	مرکز روستا
	خط راه ملی
	خط راه استان
	خط راه شهرستان
	خط راه دهستان
	خط راه روستا
	خط راه ملی
	خط راه استان
	خط راه شهرستان
	خط راه دهستان
	خط راه روستا

پهنه با خطر نسبتاً پایین
پهنه با خطر متوسط
حده پهنه زلزله

اطلاعات کلی	
شماره نقشه: 081	تاریخ: 1385
مقیاس: 1:50,000	نوع نقشه: طرح جامع
موضوع: توسعه و عمران	محل: شهرستان خرمدره
تهیه کننده: مهندسین مشاور	تایید کننده: سازمان شهرداری

نقشه پهنه بندی خطر زلزله

بخش اعظم ناحیه ابهر، شامل تمامی شهرستان خدابنده، بیش از نیمی از شهرستان ابهر و خرمدره در ناحیه خطر نسبتاً پائین قرار دارند. بدین ترتیب، نزدیک به چهار پنجم سرزمین مورد بررسی این طرح، در این ناحیه قرار دارد. یک پنجم باقیمانده از سطح ناحیه ابهر، در ناحیه خطر نسبتاً بالا، و در لبه کوهستانی شمال شرقی ناحیه قرار دارد.

۱-۲- زلزله خیزی استان زنجان

مطالعه توسعه اقتصادی- اجتماعی و فرهنگی استان زنجان در باره زلزله خیزی استان زنجان به موارد زیر اشاره دارد: براساس فاصله مناطق نسبت به گسل های فعال، پهنه هایی با لرزه خیزی بالا، متوسط و پائین تشخیص داده می شود. با توجه به سوابق لرزه خیزی گسل ها، گسل های کواترنر و نقشه های سائزموکتونیک، سه پهنه لرزه خیزی در ایران شناخته شده است (مرکز تحقیقات و ساختمان، ۱۳۶۹)

پهنه هایی با شتاب بالا: با فاصله ۳۰ کیلومتر از گسل های کواترنر و گسل های لرزه زا؛

پهنه هایی با شتاب متوسط: به فاصله ۳۰ تا ۵۰ کیلومتری از گسل های فعال؛

پهنه هایی با شتاب پایین در فاصله بیش از ۵۰ کیلومتری گسل های فعال.

استان زنجان با داشتن دو دستگاه شتاب نگار SMA1 در شهر های زنجان و ابهر، و یک دستگاه شتاب نمای WS1 در زنجان، نشان می دهد که سرتاسر استان در منطقه یی با پهنه های شتاب بالا و زمین لرزه هایی با شدت متوسط تا بالا قرار دارد.

با توجه به زمین لرزه هایی که با شدت پنج، در مقیاس ریشتر به بالاتر، از قرن نهم میلادی در منطقه استان زنجان و استان های همجوار ثبت و یا شناسایی شده اند، مشاهده می شود که اکثر زلزله ها با بزرگی بالا در بخش های شمالی و شرقی استان و در مناطق تالش تا البرز مرکزی و در استان مرکزی قرار دارند. در عین حال کوه های سلطانیه و کوه های تخت سلیمان از شدت تکتونیزه بالایی برخوردارند و زمین لرزه های شدید سال ۱۸۰۲ میلادی سلطانیه و ۱۸۸۰ میلادی گروس تخت سلیمان، از جمله فعالیت های تکتونیک این منطقه است (مطالعه.. ص ۵۷-۱).

۲- خطر سیل

در بررسی منابع آب ناحیه و استان، مآخذ موجود اشاره جدی به آسیب پذیری محدوده مورد مطالعه به لحاظ سیل نداشته اند؛ تنها، در مرحله دوم مطالعه توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان زنجان، در مبحث تنگناهای توسعه بخش آب، اشاره کلی و احتمالی به دو مورد زیر دارد (ص ۷۳):

پراکندگی و توزیع نامناسب زمانی و مکانی آبهای سطحی و وقوع سیل و خشکسالی؛

طغیانی بودن رودخانه ها و فصلی بودن آن با دبی های بحرانی بالا و افزایش هزینه تأسیسات آبی.

در همین مطالعه، در مبحث امکانات و قابلیت های توسعه، به مورد زیر اشاره دارد (ص ۷۱):

امکان احداث سد های پی در پی برای تولید برقابی و کنترل سیل- بدون لطمه زدن به آب

کشاورزی و با توجه به با صرفه بودن آن- در اکثر رودخانه های استان وجود دارد.

بدین ترتیب، خطر سیل به طور احتمالی، و به دلیل طغیانی بودن برخی از رودخانه ها می باشد، که

آنها با ایجاد سد، قابل پیشگیری است.

۲-۱- بررسی تناوب سیل

طرح جامع آب کشور، تناوب سیل را در حوزه های آبی موجود در ناحیه، به شرح زیر، مورد بررسی

قرار داده است:

به منظور ارزیابی مقدماتی ظرفیت سازه های کنترل و تخلیه سیلاب در تأسیسات آبی مورد نظر در

رودخانه ها، برآورد حد اکثر مقادیر دبی لحظه ای سیل با احتمالات مختلف مورد نیاز می باشد. برای این

منظور از آمار های موجود سیل رودخانه ها و ایستگاه های مختلف موجود در حوزه آبریز مورد بررسی و

حوزه های اطراف آن، در صورت نیاز، استفاده شده است. آمار موجود دبی های لحظه ای سیل و دبی های

حداکثر روزانه مربوط به هر سیل جمع آوری گردیده سپس با استفاده از همبستگی های چندگانه، بر اساس

مدل "تناوب منطقه ای" به تمديد و تکمیل آمار اقدام شده، و با کاربرد توزیع های آماری پیرسون یا لگاریتم

نرمال، مقادیر سیل برای دوره های برگشت مختلف محاسبه شده است. در جدول ۲-۱-۱-۱ نتایج محاسبات

برای تعدادی از رودخانه ها و ایستگاه های موجود نشان داده می شود.

جدول ۲-۱-۱-۱. میزان دبی لمظه ای برای دوره های تناوب در مورد برفی از رودخانه های نامیه

رودخانه	ایستگاه هیدرومتری	دوره تناوب (سال)					
		۱۰۰۰۰	۱۰۰۰	۱۰۰	۲۰	۱۰	
قزل اوزن	بیانلو	۱۸۰۵	۱۱۶۰	۶۸۵	۴۴۰	۳۳۰	۱۳۷
سجاس رود	ینکی کند	۷۶۵	۴۶۵	۴۵۵	۱۵۳	۱۱۲	۴۱
ضریب منطقه		۱۳.۹	۸.۸۲	۵.۱۷	۳.۱۸	۲.۴۷	۱
خر رود	رحیم آباد	۱۸۰۰	۱۰۲۰	۵۱۰	۲۹۰	۲۳۰	۱۰۲
خررود	آبگرم	۱۶۵۰	۸۵۰	۴۳۰	۲۶۵	۲۱۰	۹۰
ضریب منطقه		۱۶.۷	۹.۱	۴.۷	۲.۸	۲.۲	۱

منبع: طرح جامع آب کشور

با استفاده از ارقام مندرج در جدول ۱-۱-۱ و با تقسیم کردن دبی های سیل با دوره های برگشت مختلف به مقدار متوسط سالانه آنها، ضرایب منطقه ای برای تعمیم نتایج به محل پروژه ها و رودخانه های فاقد آمار، محاسبه گردید که در جدول مزبور درج شده است. با اعمال این ضرایب در دبی متوسط سیل در محل پروژه ها، تناوب سیل آنها محاسبه و نتایج در جدول ۲-۱-۱-۲ نشان داده می شوند.

جدول ۲-۱-۱-۲. برآورد سیل در رودخانه های فاقد آمار

رودخانه و محل	کد	سطح حوزه	سیل به متر مکعب در ثانیه					
			۱۰۰۰۰	۱۰۰۰	۱۰۰	۲۰	۱۰	
شور حصار	۱۳۰۲۱	۱۴۹۰	۵۳	۱۳۰	۱۷۰	۲۷۵	۴۷۰	۷۳۵
زرین آباد	۱۳۲۰۲	۶۵۰	۲۵	۶۲	۸۰	۱۳۰	۲۲۰	۳۵۰
بیزینه رود - بلدوغ	۱۳۲۰۳	۱۵۵	۱۶	۴۰	۵۰	۸۳	۱۴۰	۲۲۵
ابهر رود	۷۱۱۰۷	۲۴۷	۵۳	۱۱۷	۱۵۰	۲۵۰	۴۸۵	۸۸۵
خر رود	۷۱۱۰۸	۲۶۲۰	۹۳	۲۰۵	۲۰۶۵	۴۵۰	۸۴۵	۱۵۵۵

منبع: طرح جامع آب کشور

۳- محدودیت های زمین

برای آشنایی با محدودیت های زمین از نظر کاربری های مختلف، از جمله گسترش یا ساخت سکونتگاه های جدید، به سرفصل ۲-۱-۵ مبحث «ناهمواری ها و شیب و تناسب زمین برای شهرسازی در ناحیه ابهر»، مراجعه شود. در سرفصل اخیر، نقشه ۲-۱-۷/۵ مجموعه شرایط محدودیت زمین برای ایجاد یا گسترش سکونتگاه را نمایش می دهد.

۲-۱-۲- تحلیل قابلیت زمین با توجه به نوع و کاربری آن

در مبحث منابع ارضی، واحدهای ارضی موجود در ناحیه ابهر شناسایی شدند. در این بخش از تحلیل وضع موجود، به تعیین تناسب واحد های زمین برای انواع استفاده ها در وضع موجود و در وضع آتی پرداخته می شود.

۱- تناسب اراضی

منظور از تناسب اراضی تطبیق مشخصات زمین است با نیاز های نوع استفاده ای که از آن به عمل می آید. به سخن دیگر، اگر مشخصات و ویژگی های زمین بتواند ضروریات و نیاز های نوع استفاده از آن را پاسخ دهد، آن زمین با نوع استفاده ای که از آن می شود یا کاربری خود تناسب خواهد داشت. برخی زمین ها مشخصاتی را دارا هستند که با نیاز های نوع استفاده ای که از آن به عمل می آید، در تطابق کامل نیست و از این لحاظ محدودیت هایی دارند. با در نظر گرفتن شدت و ضعف این محدودیت ها و تأثیرشان در بهره وری از زمین، تناسب اراضی به درجات یا کلاس های مختلفی تقسیم می گردد که در زیر شرح داده می شود:

S1. مناسب	در این کلاس مشخصات زمین ها هیچ گونه محدودیتی برای کاربرد موفقیت آمیز نوع استفاده ایجاد نمی کند. حداکثر محصول و یا بهره دهی در این زمین ها وجود دارد.
S2. تناسب متوسط	استفاده از زمین ها در این کلاس با محدودیت هایی همراه است. میزان این محدودیت در مجموع "متوسط" است و باعث کاهش قابل توجه میزان محصول یا بهره دهی نمی گردد و نوع استفاده مورد نظر به لحاظ اقتصادی قابل توجیه نیست.
S3. تناسب کم	شامل اراضی است که مشخصات آنها برای کاربرد موفقیت آمیز نوع استفاده مورد نظر محدودیت قابل توجهی ایجاد می کند. این محدودیت در نهایت موجب کاهش قابل توجه محصول و یا عایدی نسبت به کلاس های S1 و S2 است. میزان ستانده های حاصل از کاربرد نوع استفاده مورد نظر در این زمین ها فقط به مقدار کم توجیه کننده مقدار نهاده ها است.
N1. نامناسب در شرایط فعلی	این زمین ها دارای مشخصاتی هستند که تا حد زیادی با نیاز های نوع استفاده مغایر است. این محدودیت تا حدی است که مانع کاربرد موفقیت آمیز و اقتصادی نوع

کاربری می گردد و با توجه به شرایط اقتصادی خاص فعلی قابل بر طرف شدن نیست. با این حال، به نظر می رسد که در صورت پیشرفت تکنولوژی در آینده رفع این محدودیت و بهره اقتصادی از این دسته از زمین ها میسر باشد. میزان محدودیت در این زمین ها به اندازی ای شدید است که استفاده از آنها به هیچ رو ممکن نیست. این محدودیت قابل رفع و یا کاهش نخواهد بود.

N2. نامناسب دائمی

در مطالعات حاضر که در سطح جامع انجام می گیرد، تعیین تناسب زمین ها برای استفاده های اصلی مدّ نظر است. از آنجا که فیزیوگرافی و شکل زمین تا حد زیادی به جدا سازی زمین های مناسب برای استفاده های گوناگون اصلی کمک می کند و نیز واحد های ارضی نیز مشخص کننده زمین هایی با کاربری یکسان می توانند باشند، از این رو، برای تعیین تناسب زمین ها از واحد های ارضی به عنوان واحد نقشه استفاده کرده و مشخصات کلی هر یک از آنها را با نوع نیاز های هر یک از انواع استفاده مقایسه و نهایتاً درجه تناسب و نیز بهترین نوع استفاده از واحد مورد نظر را تعیین می کنند. تعیین درجه تناسب زمین ها در دو حالت به شرح زیر صورت می گیرد:

الف) تعیین درجه تناسب زمین ها با توجه به مشخصات فعلی آنها و بدون در نظر گرفتن امکانات رفع محدودیت ها؛

ب) تعیین درجه تناسب زمین ها در شرایط آبی و با در نظر گرفتن عملیات اصلاحی لازم جهت رفع محدودیت ها.

تناسب زمین ها در شرایط آبی تنها با توجه به امکانات رفع محدودیت های اصلی تعیین شده است. محدودیت های اصلی شامل آن دسته از محدودیت هایی است که خود موجب قرار گیری زمین ها در شرایط فعلی در یک کلاس مشخص شده اند و رفع آنها موجب بهبود درجه تناسب می گردد. عملیات اصلاحی لازم برای رفع این محدودیت ها در توان کشاورزان و یا استفاده کنندگان از اراضی نیست و نیاز به برنامه ریزی و متخصص و تخصیص اعتبارات زیاد دولتی دارد. بدیهی است انجام عملیات اصلاحی دیگر (فرعی) موجب بهبود درجه تناسب زمین ها نمی شود، ولی میزان محصول و یا عایدی را در محدوده یک کلاس بالا خواهد برد. استفاده اصلی مورد نظر در این بررسی شامل زراعت آبی، زراعت دیم، مرتع، جنگل، و درختکاری است. مناطقی که با هیچ یک از استفاده های مذکور تناسبی نداشته اند، تحت عنوان اراضی بایر و حفاظتی قید گردیده اند. تخصیص اراضی به مناطق مسکونی و یا صنعتی نیز خود شامل قسمتی از اراضی مرتعی کم بازده

خواهد شد که این امر نیز با در نظر گیری اولویت ها و دیگر مسائل زیست محیطی و تخصصی می تواند در محدوده اراضی بایر و حفاظتی، یا مراتع با تناسب کم مشخص گردد (م ق ا، ص ۶-۴).

۲- تناسب واحد های ارضی در شرایط فعلی

تناسب زمین ها در شرایط فعلی با توجه به مشخصات فعلی زمین ها و بدون در نظر گرفتن عملیات اصلاحی لازم تبیین می گردد. تناسب زمین های منطقه مورد مطالعه در شرایط فعلی و به تفکیک انواع استفاده های مورد نظر به شرح زیر است:

۲-۱- زراعت آبی (به شرط تأمین آب)

الف) واحد های نامناسب برای زراعت آبی

تیپ کوهستان ها و تپه ها به دلیل شیب، پستی و بلندی و رخنمون سنگی

واحد های 3.3, 3.1, به دلیل پستی و بلندی زیاد

تیپ زمین های پست و دشت های سیلابی به دلیل شوری و قلیائیت شدید و مشکلات زهکشی

واحد ارضی 8.1 به دلیل کمی عمق خاک و سنگریزه خیلی زیاد

محدوده شهر ها

ب) زمین های مناسب برای زراعت آبی

دیگر واحد های ارضی، با توجه به مشخصات فعلی و در صورت امکان تأمین آب کافی برای اجرای

پروژه های آبی و زراعت های آبی، کم و بیش تناسب دارند. این واحد ها و نوع محدودیت و درجه تناسب

آنها برای زراعت به شرح جدول ۲-۱-۲ زیر است:

به دلیل مشکلات در زمینه تأمین آب در شرایط فعلی، تنها واحد های 4.1 و 4.2 رویهم رفته به

مساحت ۱۰۶۷۳۰ هکتار به زراعت آبی اختصاص دارند.

جدول ۲-۱-۱. تناسب و امد های ارضی برای زراعت آبی (به شرط تأمین آب)

مساحت	درجه تناسب	نوع محدودیت اصلی	واحد ارضی
۱۰۴۰۸	S3	سنگریزه و عمق خاک	3.2
۴۱۹۵۸	S3	پستی و بلندی	3.4
۱۰۶۷۳	S1	-	4.2, 4.1
۱۱۸۳	S3	سنگریزه و عمق خاک	8.2
۳۲۸۶۶۲			جمع زمین های مناسب

منبع: اطلاعات محاسباتی از طرح ناحیه ابهر

۲-۲- تناسب زمین برای دیمکاری

تنها در بخشی از زمین های پست و بلند و خاک دار مناطق کوهستانی شامل واحد های ارضی 3.4, 3.3 رویهمرفته به مساحت ۳۳۶۰۷۰ هکتار در کناره های کوه های البرز و زاگرس زراعت دیم غلات اقتصادی است. درجه تناسب واحد ها 3.3 به دلیل محدودیت عمق خاک و سنگریزه S3 (کم) و واحد 3.4 دارای تناسب S2 (متوسط) است. محدودیت عمده در واحد ارضی 3.4 شامل محدودیت اقلیمی است که میزان بارندگی سالیانه و پراکنش آن در بیشتر سالها زمین های دیم را دچار کم آبی می کند.

۲-۳- تناسب زمین ها برای مرتع و چراگاه

در شرایط فعلی سطح وسیعی از زمین های این ناحیه به مراتع دام ها اختصاص دارد. به طور کلی واحد های ارضی توصیه شده برای مرتع و درجه تناسب آنها و همچنین مساحت هر یک به شرح جدول ۲-۱-۱-۲ است. چرای مفرط دام ها و استفاده بی رویه از زمین های مرتعی تا حدود زیادی باعث فقر مراتع گردیده است. انجام عملیات لازم برای بهبود وضعیت این زمین ها ضروری است.

جدول ۲-۱-۲. امد های ارضی مناسب برای مرتع و چراگاه

مساحت	درجه تناسب	نوع محدودیت اصلی	واحد ارضی
۷۵۱۱۴	S3	توپوگرافی، عمق خاک، کمی رطوبت	1.2
۷۵۱۷۵	S2	توپوگرافی، عمق خاک، کمی رطوبت	2.2, 3.1
۱۱۵۵۱	S2	محدودیت اقلیم، بافت سبک	8.2, 3.2
۵۰۳۵	S3	محدودیت اقلیم، پستی و بلندی، کمی عمق خاک	8.1
۶۳۶۲	S3	توپوگرافی، اقلیم، عمق خاک	C.3
۱۷۳۲۳۷			جمع زمین هایی که در شرایط فعلی برای مرتع توصیه شده است

منبع: اطلاعات محاسباتی از طرح ناحیه ابهر، بر اساس مجلد مکان یابی و قابلیت ارضی منطقه تهران. ط ک م ا.

۲-۴- تناسب زمین برای جنگل

در شرایط فعلی جنگل طبیعی در ناحیه اهر وجود ندارد. پوشش جنگلی پراکنده و بقایای جنگل ها در بعضی قسمت های واحد 1.2 در رشته کوه های البرز، در بخشی از ناحیه (حوزه خراسانلو)، دیده می شود.

۲-۵- زمین های بایر و حفاظتی

واحد های ارضی که در محدوده طرح برای زراعت های آبی، دیم و یا مرتع تناسب ندارند بطور کلی شامل زمین های بایر و بلا استفاده کشاورزی اند. واحد های مورد نظر و مساحت آنها به شرح جدول ۲-۱-۳-۲ زیر است:

جدول ۲-۱-۳-۲. زمین های بایر و حفاظتی

تیب ها و واحد های ارضی	نوع محدودیت اصلی	مساحت (هکتار)
2.4, 2.3, 2.1, 1.4, 1.3, 1.1	نوپوگرافی، عمق خاک، رخنمون سنگی	۲۴۱۰۷۲
محدوده شهر ها و سطوح آبی	نقاط مسکونی و یا سطوح آب ها	
جمع زمین های بلا استفاده کشاورزی		

منبع: اطلاعات محاسباتی از طرح ناحیه اهر، بر اساس مجلد مکان یابی و قابلیت اراضی منطقه تهران. ط ک م ا.

به طور خلاصه، انواع استفاده های اصلی از زمین های ارضی توصیه شده در شرایط فعلی و مساحت آنها به تفکیک واحد های مختلف اراضی به شرح جدول ۲-۱-۴-۲ است (م ق ا. ص ۹-۴۶):

جدول ۲-۱-۴-۲. مسامت انواع استفاده های سفارش شده در شرایط فعلی

نوع استفاده اصلی	واحد های ارضی	مساحت (هکتار)	درصد
زراعت آبی (به شرط تأمین آب)	4.2, 4.1	۱۰۶۷۳۰	۱۲.۴۴
زراعت دیم	3.4, 3.3	۳۳۶۰۷۰	۳۹.۱۱
مرتع	C.3, 8.1, 8.2, 3.2, 3.1, 2.2, 1.2	۱۷۳۲۳۷	۲۰.۱۳
اراضی بایر و حفاظتی	2.4, 2.3, 2.1, 1.4, 1.3, 1.1	۲۴۱۰۷۳	۲۸.۰۷
جمع		۸۵۷۱۱۰	۱۰۰.۰۰

منبع: اطلاعات محاسباتی از طرح ناحیه اهر، بر اساس مجلد مکان یابی و قابلیت اراضی منطقه تهران. ط ک م ا.

نقشه ۲-۱-۱/۲ تناسب زمین در شرایط کنونی را نمایش می دهد.

۳- تناسب واحد های ارضی در شرایط آبی و اولویت استفاده از زمین ها

منظور از تناسب زمین ها در شرایط آبی، پیش بینی درجات تناسب واحد های ارضی در شرایط آبی و پس از انجام عملیات اصلاحی لازم جهت رفع و یا کاهش محدودیت های موجود است.

در واحد های ارضی که در شرایط فعلی به زراعت آبی اختصاص دارند، می توان با انجام عملیات لازم اصلاحی مانند تسطیح، زهکشی و شستشوی املاح نسبت به بهبود کلاس های تناسب زمین ها اقدام کرد. در صورت تأمین آب می توان واحد هایی را که هم اکنون مرتع هستند ولی برای زراعت آبی تناسب دارند (9.2,8.2,3.4,3.2)، به اجرای پروژه های آبی اختصاص داد. و در چنین حالتی جمع زمین های توصیه شده برای مرتع و دیم (در شرایط فعلی)، معادل مساحت زمین های یاد شده کاهش خواهد یافت (معادل واحد 3.4 از دیم و جمع بقیه واحد ها از مرتع کم خواهد شد).

در واحد های توصیه شده برای دیمکاری نمی توان تغییری داد، زیرا محدودیت آنها قابل بر طرف شدن نیست.

محدودیت موجود در مراتع نیز قابل بر طرف شدن نیست. عملیات مرتع داری و حفظ محیط زیست در زمین های مرتعی ضروری است تا از تخریب محیط جلوگیری شود.

به طور خلاصه، تناسب واحد های ارضی در شرایط آبی با توجه به انواع استفاده های توصیه شده و در صورت تأمین آب لازم به شرح جدول ۲-۱-۲-۵ است (م ق ا. ص ۱-۵۰):

جدول ۲-۱-۲-۵. تناسب واحد های ارضی برای استفاده های مختلف در شرایط آبی

نوع استفاده اصلی	واحد های ارضی	مساحت (هکتار)	درصد
زراعت آبی (به شرط تأمین آب)	8.2, 4.2, 4.1, 3.4, 3.2	۱۶۰۲۳۹	۱۸.۶۷
زراعت دیم	3.3	۲۹۴۱۱۲	۳۴.۳۱
مرتع	C.3, 8.1, 3.1, 2.2, 1.2	۱۶۱۶۸۶	۱۸.۸۴
تناسب نامشخص	-		
اراضی بایر و حفاظتی	2.4, 2.3, 2.1, 1.4, 1.3, 1.1	۲۴۱۰۷۳	۲۸.۰۹
جمع	سطوح آبی	۸۵۷۱۱۰	۱۰۰.۰۰

منبع: مکان یابی و قابلیت اراضی منطقه تهران. ط ک م ا. جدول ۱۵. ص ۵۱-۲. اطلاعات محاسباتی بدست آمده از طرح همانگونه که از جدول ۷ بر می آید، نزدیک به ۵۲.۹۸ درصد زمین های ناحیه ابهر، قابلیت کشت آبی و دیم را داشته، و در مقابل، حدود ۲۸ درصد نیز تنها ارزش حفاظتی داشته و حتی برای چرای دام ها نیز به دلیل آسیب پذیر بودن در مقابل فرسایش مناسب نمی باشد.

زمین های کشاورزی استان در حال حاضر به علت آلودگی های شیمیایی ناشی از استفاده از انواع سموم بر علیه آفات، امراض و علفهای هرز، استفاده نامناسب از کود شیمیایی، هدایت و تزییق فاضلاب کارگاه ها و کارخانه های صنعتی و همچنین بهره برداری غیر اصولی و غیر علمی و فنی، و عدم حفاظت در

مقابل فرسایش آبی، دچار کاهش حاصلخیزی و تغییر بافت و ساختمان سطح الارضی گردیده است(مطالعه.. م.ج.۱. ص ۴ و ۵).

نقشه ۲-۱-۲ تناسب زمین در شرایط آبی را نمایش می دهد.

۴- تناسب واحد های ارضی برای گسترش مناطق مسکونی و احداث

شهرهای جدید

بنا بر سیاست های اعلام شده توسط ط ک م، روند گسترش مناطق مسکونی و یا احداث شهرها و مناطق مسکونی جدید در اراضی کشاورزی روندی غیر منطقی و غیر عاقلانه است و لازم است برای این گسترش از اراضی بی استعداد و یا کم استعداد کشاورزی استفاده شود. بدیهی است اراضی لم یزرع و پهنه های نمکی کویر یا رخنمون های سنگی بالای کوه ها، شن های روان و غیره را نمی توان مناسب سکونت دانست. از این رو می توان نتیجه گرفت که اراضی دیم و یا مرتعی کم بازده و یا مناطقی که برای زراعت استعداد کمتری دارند، برای احداث و یا گسترش مناطق مسکونی به نحوی صورت گیرد که به یکپارچگی دشت های حاصلخیز صدمه وارد نشود و از این رو بهتر است مناطق مسکونی در حاشیه رودخانه ها و یا در کوه پایه ها گسترش یابند. به طور کلی واحد های مناسب و نسبتاً مناسبی که برای گسترش و یا احداث مناطق مسکونی جدید پیشنهاد می شوند و مساحت آنها در جدول ۸ خلاصه شده است.

لازم به یادآوری است که اختصاص تمامی سطوح پیشنهاد شده به محل های مسکونی، مورد نظر نیست، بلکه معرفی این محدوده ها به عنوان مناطقی است که قسمت هایی از آنها می تواند پس از بررسی و مطالعه کافی به احداث مناطق مسکونی جدید اختصاص یابد. در واحدهای ارضی مربوط به تیپ کوه های

جدول ۲-۱-۲-۴. واحدهای مناسب توسعه شهری در ناحیه ابهر

مساحت	واحدهای ارضی
۲۵۱۲۸۷	1.1, 1.2, 1.3, 2.2, 2.3 و ۱۰٪ مساحت کوهستانها و تپه های سنگی
۳۷۷۵۸۱	2.2, 3.3, 8.1, C.3
۱۱۵۵۱	3.2, 8.2
۶۴۰۴۱۹	جمع کل

منبع: اطلاعات محاسباتی از طرح ناحیه ابهر، بر اساس مجلد مکان یابی و قابلیت اراضی منطقه تهران. ط ک م ا.

مرتفع و تپه های سنگی، نقاط مناسب شامل کوهپایه ها و حاشیه دره هاست. ازین جهت مساحت های پیشنهادی مناطق مستعد در این واحدها حدود ۱۰ درصد کل مساحت واحد منظور شده است. در محدوده واحدهای 1.4 و 2.4، که بطور عمده شامل مارنهای نمکی و گچی است، تمامی واحدها نامناسب (N) تشخیص داده شده است. برای آنکه اولویت استفاده از واحدهای یادشده نیز مشخص گردد، لازم است وضع هر یک از نظر استفاده از اراضی مشخص و مقایسه شود. بدیبهی است واحدهایی که دارای استفاده کمتری برای کشاورزی است از این جهت در اولویت بهتری قرار خواهند داشت. اولویت های واحدهای توصیه شده به شرح جدول ۲-۱-۲-۷ مشخص می گردد.

جدول ۲-۱-۲-۷. مسامت و اولویت های واحدهای توصیه شده برای امداد مناطق شهری و مسکونی در نامیه ابهر

ملاحظات	اولویت ۲	اولویت ۱	نوع واحد ارضی استفاده	تیپ
۱۰٪ مساحت	-		بایر	کوه ها
۱۰٪ مساحت	-		مرتج	
۱۰٪ مساحت	-		بایر	
۱۰٪ مساحت	-		بایر	تپه ها
تمامی واحد	-		مرتج	
۱۰٪ مساحت	-		بایر	
تمامی واحد		-	مرتج	فلات ها و تراس های فوقانی
تمامی واحد		-	مرتج	
تمامی واحد			دیم	
تمامی واحد	-		مرتج	واریزه های بادبزی شکل سنگریزه دار
تمامی واحد		-	مرتج	
تمامی واحد	-		مرتج	تیپ مخلوط

منبع: با استفاده از مکان یابی و قابلیت اراضی منطقه تهران. ط ک م ا.

زمین های کم استعدادتر در جدول ۹ به عنوان اولویت ۱ انتخاب شده اند. چنانچه مجموعه زمین های توصیه شده برای مناطق سکونتگاهی و مسکونی مندرج در جدول ۱۲ را با توجه به نوع استفاده از یکدیگر تفکیک کنیم، سطحی معادل ارقام زیر از جدول استفاده های توصیه شده (جدول ۶) کسر خواهد شد:

- از مجموع زمین های توصیه شده برای دیم برابر ۳۳۶۰۷۰ هکتار؛

- از مجموع زمین های توصیه شده برای مرتج برابر ۱۰۵۶۳۴.۴ هکتار؛

- از مجموع زمین های بایر برابر ۱۱۰۵۱.۸ هکتار؛

و درجمع، ۴۵۲۷۵۶.۲ هکتار.

بدین ترتیب جدول ۶ به صورت جدول ۲-۱-۲-۸ در خواهد آمد.

جدول ۲-۱-۲-۸. مسامت زمین های توصیه شده در استفاده های اصلی

جمع کل	اولویت ۲ شهرسازی	اولویت ۱ شهرسازی	باقیمانده پس از کسر شهرسازی	نوع استفاده اصلی
۱۰۶۷۳۰	-	-	۱۰۶۷۳۰	زراعت آبی
۳۳۶۰۷۰	-	-	۳۳۶۰۷۰	زراعت دیم
۱۷۳۲۳۷	۹۰۹۷۸.۴	۱۴۶۵۶	۶۷۶۰۲.۶	مرتع
۲۴۱۰۷۳	۱۱۰۵۱.۸	-	۲۳۰۰۲۱.۲	اراضی بایر
۸۵۷۱۱۰	۱۰۲۰۳۰.۲	۱۴۶۵۶	۷۴۰۴۲۳.۸	جمع

منبع: اطلاعات محاسباتی از طرح ناحیه ابهر، بر اساس مجلد مکان یابی و قابلیت اراضی منطقه تهران. ط ک م ا.

در بند ۲-۱-۴ نقشه ۲-۱-۴/۲ زمین های مناسب برای ایجاد شهر های جدید و یا گسترش شهر

های موجود را نمایش می دهد.

۲-۱-۳- تحلیل ویژگی های جغرافیایی در رابطه با استقرار جمعیت،

جوامع و فعالیت ها

۱- عوامل جغرافیایی مؤثر در شهر نشینی

۱-۱- شرایط اقلیمی

میزان نزولات جوی در میزان آبهای سطحی و زیرزمینی و ایجاد چشمه سارها مؤثر بوده و تراکم و پراکندگی روستاها، تابعی از این عامل مهم حیاتی می باشد، که تراکم روستاها یا پراکندگی آنها، در تکوین و رشد و تحول نقاط شهری محاط در منطقه تأثیر بسزایی دارند. از این رو، وجود رودخانه دائمی ابهر رود و حوزه آبریز این رودخانه، به علت وجود آب دائم و مطمئن برای فعالیت های کشاورزی، موجب تراکم روستاهای منطقه زیر پوشش شده و در نهایت به توسعه اراضی و جمعیتی دو شهر خرمدره و ابهر انجامیده است.

ولی در مورد دیگر نقاط شهری، مانند صائین قلعه، سلطانیه، قیدار و نظایر آنها، علاوه بر فقدان آب دائمی سطحی، عوامل باز دارنده اقلیمی دیگری در توسعه آنها مؤثر بوده اند.

۱-۲- وضع توپوگرافی ناحیه

وضع ناهموار و سیمای ظاهری منطقه و توپوگرافی بستر نقاط شهری، تأثیر مهمی در توسعه نقاط شهری دارند. از جمله، در مورد شهرهای مستقر در دشت های وسیعی نظیر ابهر و خرمدره، و سلطانیه دیده می شود که موقعیت بستر شهر در مورد سلطانیه رشد همه جانبه را فراهم ساخته و وضع توپوگرافی

عامل محدود کننده نیست، ولی عدم تراکم روستاهای پیرامون و فقدان رودخانه، به صورت عامل محدود کننده عمل کرده است.

در مورد ابهر و خرمدره، با وجود رودخانهٔ پر آب ابهر رود، که به صورت عامل مثبت عمل می کند، توپوگرافی منطقه عامل بازدارنده بوده و رشد ارضی شهر تنها در یک یا دو جهت امکان پذیر است. درباره شهر قیدار، هم فقدان آبهای سطحی دائمی و هم وضع توپوگرافی، رشد شهر را محدود ساخته است.

۱-۳- استعداد زمین های ناحیه

در مورد گسترش ارضی شهرهای ناحیه، می توان تحلیل نمود که مساعدت اقلیم و استعداد زراعی زمین ها موجب تقویت کشاورزی در ناحیه، و در نتیجه، وجود روستاهای آباد و آبادی های فراوان و تمرکز جمعیت گشته، و در نهایت، توسعهٔ نقاط شهری را فراهم آورده است (مطالعه.. م ۲. ج ۵. ص ۶۶-۷).

۲- ساخت اکولوژیک و نظام استقرار آبادیها

در زمینه ساخت اکولوژیک، گرایش عمده به سکونت در روستاهای دشتی می باشد؛ هر چند که تعداد و درصد روستاهای کوهستانی نیز قابل توجه است. تقویت روستاهای دشت به دلیل جمعیت بالای خود در برنامه توسعه روستایی ناحیه پیشنهاد می گردد.

تغییراتی که در سنوات اخیر در نظام سکونت روستایی به وجود آمده گرایش به سکونت در روستاهای دشتی را بیشتر کرده است که این تغییرات عمده به دلیل جمعیت پذیری بیشتر و امکانات زیربنایی متنوع این روستاها می باشد.

دسترسی به منابع آب مطمئن و بهره برداری از منابع آب سطحی، هم در روستاهای دشتی و هم در روستاهای کوهستانی نقش اساسی را در حیات اقتصادی آنها داشته و گرایش به سمت بهره برداری بیشتر از این منابع آبی می باشد.

در هر سه شهرستان ناحیهٔ ابهر، با نسبت متفاوت، گرایش عمده به سکونت در روستاهای دشتی، و در ناحیهٔ زنجان، گرایش عمده به سکونت در روستاهای کوهستانی می باشد.

در روستاهای بالای هزار خانوار و در روستاهای ۴۰۰ تا ۹۰۰ خانواری ناحیه و استان گرایش با روستاهای دشتی بوده و در روستاهای کوهستانی گرایش عمده به سکونت در روستاهای زیر یکصد خانوار می باشد. روستای بالای ۲۵۰۰ نفر در مناطق کوهستانی مشاهده نمی شود.

در سطح روستاهای کوهستانی، روستاها گرایش به نرخ رشد پایین در جمعیت خود دارند. از طرفی، در بین نقاط روستایی گرایش عمده به سکونت در نقاط ده بوده و سایر نقاط شامل مزرعه و مکان، گرایشی را از نظر سکونتی به خود اختصاص نمی دهند.

گرایش به یکدستی در سکونت در شهرستان خدابنده بیشتر از سایر شهرستان ها مشهود بوده و بیش از ۹۰ درصد جمعیت روستایی تنها در دهات مستقر گردیده اند (مطالعه.. م ۲. ج ۱. ص ۵-۱۳۴).

۳- پیشنهاد های مشخص بخش زمین شناسی در زمینه استقرار جمعیت و

فعالیت های اقتصادی در سطح ناحیه ابهر

مطالعه توسعه اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی استان زنجان پیشنهاد های بخش زمین شناسی را بشرح زیر ارائه می دهد: " از دیدگاه زمین شناسی، استقرار جمعیت می تواند تابعی از وضعیت گسله ها و تکتونیک های فعال در جهت امنیت سازه های مسکونی، در مقابل زلزله در سطح ناحیه ابهر باشد. استان زنجان نیز از جمله مناطقی در ایران است که گسله های فعال موجب زلزله و پویایی پوسته این منطقه می شود. مناطق تکتونیزه استان دارای روندشمال غرب و جنوب شرق هستند. دو بخش جنوبی گسل سلطانیه و گسل های فرعی پیرامون آن - که در ناحیه ابهر نیز قرار گرفته اند، باعث تکتونیزه شدن کوه های سلطانیه گشته است. این حوزه دارای پتانسیل زلزله خیزی بالایی است، و فاز فشاری آن از اواخر کرتاسه (در حدود ۶۵ میلیون سال پیش) شروع و هنوز نیز ادامه دارد. در مقابل، منطقه طارم که دارای ساختمان ناودیدی بزرگی است از لحاظ تکتونیکی کمترین تغییر شکل را متحمل شده است. لذا فعالیت های استقرار جمعیت، هر چه از کوه های سلطانیه دورتر باشد، بهتر خواهد بود.

استقرار فعالیت های اقتصادی در سطح ناحیه ابهر از دیدگاه زمین شناسی می تواند تابعی از زمین شناسی مهندسی، منابع معدنی، منابع آب و سازندهای زمین شناسی باشد."

۳-۱- زمین شناسی مهندسی

از دیدگاه زمین شناسی ساختمانی و مهندسی باید به این نکته توجه داشت ، که زمین لغزش ها و حرکت زمین در درجه اول تحت تأثیر نوع سنگ شناسی، مکانیک خاک و در نهایت تحت تأثیر شکستگی های زمین ساختی است. در این ارتباط، کلّ شهرستان خدابنده- عمدتاً از رسوبات رسی- مارنی پوشیده شده اند و این رسوبات بر اثر جذب آب حاصل از بارندگی ها شدیداً "مستعدّ لغزش هستند. حرکت زمین باعث از بین رفتن راههای ارتباطی، مزارع، باغات و مراکز استقرار جمعیتی می گردد. لذا لازم است در انجام فعالیت های عمرانی مانند راه سازی ها، احداث پل ها ، شهرک ها، تا حدّ امکان نکات زمین شناسی مهندسی از قبیل جهت و میزان بندی شیب، وجود لایه های مارنی و نفوذ ناپذیر و وجود آبهای زیر قشری مدّ نظر قرار گیرد.

۳-۲- منابع معدنی

استان زنجان یکی از قطب های معدنی کشور محسوب می شود، چرا که دارای کانسارهای مهم سرب، روی، مس، آهن و بر می باشد. معادن عمده مس و معادن سرب و روی در کوه های طارم، معدن سرب و روی در کوه های انگوران، معادن آهن در شهرک و قره داغ، و بر در قره گل است. در ضمن، معادن سنگ تزئینی در کوه های طارم، انگوران و سلطانیه وجود دارد. لذا انجام فعالیت هایی از قبیل شهرک های معدنی برای بهره بردای از معادن و توسعه کارخانه های تبدیلی مواد معدنی در بخش های غربی و شمالی استان توصیه می گردد.

مواد فوق را می توان به تفکیک شهرستان های استان، به شرح ذیل بیان نمود:

شهرستان خدابنده با داشتن منابع آهنکی، رسی می تواند نقش خوبی را در راه اندازی معادن و صنایع مصالح ساختمانی مانند سیمان، آهک و آجر بر عهده گیرد.

بخش های شمالی شهرستان ابهر مناطق مناسبی به منظور جای گیری معادن مس و کانسارهای غیر فلزی مانند آلونیت، کائولینیت و سایر کانسارهای حاصل از دگرسانی سنگهای آذر آواری دارد. این کانسارها ارزش مطالعاتی زیادی برای مشخص کردن نحوه پیدایی و وضعیت شکل گیری داشته و انجام چنین اقدامی برای مراکز علمی و تحقیقاتی مربوط به استان توصیه می شود.

۳-۳- منابع آب

وجود دشت های کواترنری ابهر و قیدار و رشته کوههای کارستی خدابنده و تا حدودی کوه های سلطانیه نشانگر وجود منابع آب زیرزمینی، و وجود رودخانه هایی از قبیل قزل اوزون، سجاس رود، ابهر رود، نشانگر منابع آبهای سطحی است. وجود منابع استراتژیک کارستی (وجود آبهای زیرزمینی در حوزه های تشکیلاتی آهکی) توان بالقوه خوبی را برای توسعه کشاورزی بویژه در شهرستان خدابنده فراهم می آورد. لذا مطالعات سازنده های کارست از نظر میزان منابع آب قابل توصیه می باشد.

۳-۴- ویژگیهای سازندهای زمین شناسی و مسائل زیست محیطی

یکی از مشکلات مطروحه در ارتباط با استقرار صنایع، تولید فاضلاب های آلوده کننده منابع آب می باشد. از دیدگاه زمین شناسی، استقرار این نوع صنایع بر روی تشکیلات فاقد نفوذپذیری و کنترل فاضلاب های آن در سطح، یکی از راه های معقول برای مبارزه با این معضل است. از این رو وجود لایه نفوذ ناپذیر قرمز بالایی در تشکیلات پلیوستسن موجود در استان (که عمدتاً در حوزه های آبخیز زنگان رود- قزل اوزن گسترش دارند) زمینه را برای دفع فاضلاب های آلوده کننده فراهم می سازد (مطالعه.. ص ۵۸-۱ تا ۶۰-۱).

۲-۱-۴- تشخیص نواحی مستعد استقرار جمعیت، جوامع و فعالیت

با توجه به توان های محیطی

۱- محدوده های پیشنهادی برای احداث شهرها و مناطق مسکونی جدید

۱) همانگونه که پیش از این بیان گردید، قسمتی از واحدهای کوهستانی و تپه های سنگی (حدود ۱۰ درصد مساحت آنها)، شامل کوهپایه و کناره دره ها، برای شهرسازی مناسب است. این محدوده ها به دلیل کوچکی مقیاس نقشه تفکیک نشده اند. تعیین قطعی این محدوده ها بایستی در سطح طرح های محلی انجام پذیرد.

۲) همین تپه های خاکدار ۲.۲ و واحد های ارضی ۳.۱، ۳.۲، ۳.۳، ۸.۱، ۸.۲، ۸.۳ که عموماً چراگاه و دارای خاک های سنگریزه دار هستند، برای گسترش مناطق مسکونی و یا احداث شهرها و شهرکهای جدید توصیه شده اند.

۳) در ط ک م ۱ در این مبحث.. مناطق نسبتاً وسیعی را برای انجام مطالعات دقیق تر برای مکان یابی احداث شهرها و شهرکهای جدید انتخاب و پیشنهاد شده است، هر چند که این مناطق تنها مناطق مستعد شهرسازی و احداث مناطق مسکونی به شمار نمی آیند. اما، این زمین ها دارای اولویت بیشتری تشخیص داده شده اند، و با توجه به سایر عوامل از اهمیت بیشتری برای احداث مناطق مسکونی جدید برخوردارند.

منظور از ارائه این محدوده ها (که قسمتی از آنها مناسب برای کشاورزی است) معرفی محدوده هایی است که کلاً باید در مقیاس های بزرگتر (حد اقل ۱:۲۵۰۰۰) از نظر منابع ارضی و خاک و دیگر عوامل مربوط، و با توجه به اولاً، سایر مشخصات و ضوابط طرح ناحیه، و ثانیاً، در مقایسه با سایر زمین های مستعدی

که تنها در سطح محلی و خرد قابل تشخیص هستند، مورد مطالعه قرار گیرند، تا در نهایت، به منطقه لازم برای احداث شهر یا شهرک مورد نظر دست یابیم.

توضیح این مطلب ضروری می نماید که در این جا گاهی واحد هایی از زمین برای احداث مسکن پیشنهاد شده که جزو مناطق غیر کشاورزی محسوب نشده است. دلیل این امر، اهمیت منطقه ای این نقاط برای سکونت است. ضمناً چون واحدهای اراضی غیر مناسب و مناسب برای کشاورزی در سطوح خیلی وسیع مطالعه شده اند، امکان تفکیک نواحی با خصوصیات ویژه، که گاهی شامل تعاریف کلی هر واحد نمی شود، در این سطح وجود نداشته است. لذا، ترجیح داده شد که با توجه به سطوح کوچکی که برای مطالعات مسکن در نظر گرفته می شود، و لطمه چندانی به مراتع کم بازده وارد نمی آورد، بخشی از واحدهای یاد شده نیز در اولویت مطالعه زمین برای مکان یابی مسکن قرار گیرد (م ق ا ج ش - ص ۸۰).

محدوده زیر در استان زنجان جهت انجام مطالعات مکان یابی پیشنهاد شده است. (این محدوده به ناحیه ابهر پوشش می دهد).

۱- محدوده ای به مساحت تقریبی ۸۰۰۰۰ هکتار در نقشه توپوگرافی زنجان به شماره ۱۳-۳۹ NJ این محدوده در حد فاصل سه شهر زنجان- ابهر- خدابنده واقع شده است و قسمت اعظم آن از اراضی پست و بلند تشکیل گردیده است.

تراکم جمعیت بالنسبه زیاد و نزدیکی به اراضی مسطح کشاورزی علت انتخاب این محدوده بوده است. این محدوده، در حد فاصل شهرستان خدابنده و منطقه سلطانیه واقع شده است.

جدول ۱-۴-۱-۲. مسامت ممدوده پیشنهادی و موقعیت آن در ناحیه ابهر

نام استان	نام و شماره نقشه توپوگرافی	مکان	مساحت هکتار	مطالعات
زنجان	زنجان 39-13 NJ	سلطانیه - قیدار	۸۰۰۰۰	۱:۱۰۰۰۰۰ منابع ارضی

منبع: مکان یابی و قابلیت اراضی منطقه تهران. ط ک م ۱. جدول ۲۴. ص ۶۶

۲- اولویت برای گسترش شهرها در ناحیه ابهر

در بررسی منطقه البرز جنوبی در باره اولویت برای گسترش شهرها گفتگو شد. در اینجا، ضمن اشاره دوباره به مفهوم اصلی مطلب، این اولویت در باره ناحیه ابهر بررسی می گردد.

از سیاست های اعلام شده دولت در برنامه عمرانی دوم، اولویت توسعه شهرهای موجود نسبت به ایجاد شهرهای جدید است. حال اگر در سیاست توسعه شهرهای کشور اولویت در وهله نخست به گسترش پیوسته و ناپیوسته شهرهای موجود، در مرتبه دوم به ایجاد شهرهای احتمالی پیرامون همین شهرها و در مرتبه سوم به ایجاد نو شهرها داده شود، این سیاست بدین معناست که پیرامون شهرهای موجود از نظر شهرسازی امتیاز بیشتری دارد و با افزایش فاصله، از امتیاز زمین ها برای شهرسازی کاسته می شود (ط ک م ا.ج ۱. ص ۱۶-۳).

۳- موقعیت مکانی شهرهای ناحیه ابهر از نظر توسعه

جدول ۲-۱-۲-۴-۲ موقعیت مکانی شهرهای ناحیه ابهر و همچنین امکان توسعه پیوسته یا

ناپیوسته آنها را نشان می دهد.

جدول ۲-۱-۲-۴-۲. موقعیت فعلی شهرهای ناحیه ابهر

نام شهر	نام و شماره نقشه توپوگرافی ۱:۲۵۰۰۰۰	موقعیت جغرافیایی		واحد ارضی استقرار فعلی	واحد ارضی مناسب توسعه پیرامون	مساحت قابل توسعه (هکتار)	جهت توسعه
		عرض	طول				
ابهر	زنجان ۳۹-۱۳ NJ	۳۶ : ۰۸	۴۹ : ۱۴	۳.۳ , ۴.۲	۳.۳	۵۰۰۰	جنوب غربی
خرمدره	زنجان ۳۹-۱۳ NJ	۳۶ : ۱۱	۴۹ : ۱۰	۴.۲	-	-	-
زرین آباد	زنجان ۳۹-۱۳ NJ	۳۵ : ۴۶	۴۸ : ۲۸	۴.۲ , ۳.۳	۳.۳	-	شمال و شرق
سجاس	زنجان ۳۹-۱۳ NJ	۳۶ : ۱۴	۴۸ : ۳۲	۳.۳	۳.۳	-	شرق پیوسته
سلطانیه	زنجان ۳۹-۱۳ NJ	۳۶ : ۲۵	۴۸ : ۴۷	۴.۲ , ۴.۱	-	-	-
صائین قلعه	زنجان ۳۹-۱۳ NJ	۳۶ : ۱۸	۴۹ : ۰۴	۴.۲	۲.۲ , ۳.۳	۲۰۰۰	گسسته
قیدار	زنجان ۳۹-۱۳ NJ	۳۶ : ۰۷	۴۸ : ۳۵	۳.۳ , ۳.۱	۳.۳ , ۳.۱	۳۰۰۰	شمال و جنوب
گرماب	زنجان ۳۹-۱۳ NJ	۳۵ : ۵۱	۴۸ : ۱۱	۳.۳	۳.۳ , ۲.۲	-	پیوسته
هیدج	زنجان ۳۹-۱۳ NJ	۳۶ : ۱۵	۴۹ : ۰۷	۴.۲	۳.۲	۵۰۰	غرب گسسته

منبع: مکان یابی و قابلیت اراضی منطقه تهران. ط ک م ا. جدول ۲۰. ص ۵۷

نقشه ۱-۲-۱/۴-۲ زمین های مناسب برای گسترش پیوسته و یا ناپیوسته شهر های موجود، پیشنهادی

طرح کالبدی ملی ایران، و یا طرح ناحیه ابهر را نمایش می دهد.

۴- زمین پیشنهادی برای ایجاد شهر های جدید

طرح ناحیه ابهر با به کار بردن روش "تحلیل مناسب بودن زمین"، ضمن بررسی محدودیت های زمین برای ساخت و ساز شهر های جدید (موضوع بند ۲-۱-۵ همین گزارش) و ارائه مجموع محدودیت ها در نقشه ۱-۲-۷/۵، و امتیاز دهی زمین های باقیمانده، زمین های مناسب - در مقیاس ناحیه ای - برای مکان یابی شهر های جدید و گسترش شهر های موجود - در مقیاس محلی - را مشخص نمود. نقشه ۱-۲-۲/۴ زمین های مناسب ایجاد یا گسترش شهری در ناحیه ابهر را نمایش می دهد.

۲-۱-۵- تعیین نواحی با ارزش زیست محیطی و منظر طبیعی

۱- اقلیم آسایش

همانگونه که در بخش بررسی های منطقه البرز جنوبی به تفصیل اشاره شد، طرح کالبدی ملی ایران به گونه ای از طبقه بندی شاخص خوش آب و هوایی در ایران می رسد. این طبقه بندی، در واقع، کشور را به دو ناحیه اقلیمی مناسب و نامناسب تقسیم می کند. این طبقه بندی از ۵ طبقه اصلی و ۳ طبقه فرعی (مربوط به طبقه پنجم) به شرح زیر (جدول ۲-۱-۵) تشکیل می گردد.

جدول ۲-۱-۵-۱. طبقه بندی شاخص فوش آب و هوایی

نماد	عنوان
A	بسیار دلپذیر
B	دلپذیر
C	نسبتاً دلپذیر
D	سخت
E	بسیار سخت
E1	نواحی مرتفع با اقلیم سخت و نمایش آسایش
E2	نواحی شنزار (در مناطق فراخشک جز گروه اقلیمی E)
E3	بسیار سخت

منبع: طرح کالبدی ملی ایران - جلد دوم (ص ۷-۱۶)

ط ک م، بر اساس این طبقه بندی تمامی پهنه کشور را - به تفکیک منطقه ها- از لحاظ خوش آب و هوایی یا اقلیم آسایش پهنه بندی نموده است. با توجه به "نقشه پهنه بندی اقلیم آسایش، ناحیه ابهر فاقد اقلیم «بسیار سخت» می باشد و بیش از ۱۰ درصد آن از شرایط اقلیمی «نسبتاً دلپذیر» برخوردار است و کمتر از ۹۰ درصد آن در اقلیم «سخت» قرار دارد. نقشه ۲-۱-۵/۱ پهنه بندی اقلیم آسایش را در ناحیه ابهر نمایش می دهد.

۲- اقلیم و ساختمان

همانگونه که در بخش بررسی های منطقه البرز جنوبی اشاره شد، طرح کالبدی ملی ایران به گونه ای طبقه بندی وضعیت اقلیمی برحسب نیاز گرمایی و سرمایی و انطباق با تقسیم بندی های ساختمانی در ایران می رسد.

بنا بر تعریف ط ک م ۱، اقلیم و ساختمان، همانا ارزیابی وضعیت دمایی، تشخیص دشواریهای معماری مترتب بر وضع آب و هوا و، سرانجام، ارائه روش های مقابله با شداید اقلیمی است ... در بررسی حاضر ارزیابی دمایی مناطق با تعیین نیاز به انرژی گرمایی برای مبارزه با سرمای زمستان و انرژی سرمایی برای سرد کردن محیط در تابستان انجام شده است" (ط ک م ۱. ج ۲. ص ۷-۲۷).

در ط ک م ۱ وضعیت اقلیمی برحسب نیاز گرمایی سالانه به هفت گروه فراسرد، بسیار سرد، سرد، نیمه سرد، نسبتاً سرد، معتدل و ملایم، بترتیب با نماد از H7 تا H1، و نیاز گرمایی بیشتر از ۳۸۰۰ تا کمتر از ۵۰۰ درجه روز تقسیم شده اند.

همچنین در همین طرح، وضعیت اقلیمی برحسب نیاز سرمایی سالانه، به شش گروه فرا گرم، بسیار گرم، گرم، نسبتاً گرم، معتدل و ملایم به ترتیب با نماد از C6 تا C1، و نیاز سرمایی سالانه بیشتر از ۲۲۰۰ تا ۱۰۰-۰ درجه - روز تقسیم شده اند.

غیر از این، اقلیم از لحاظ میزان رطوبت نسبی تابستان به چهار گروه خشک، عادی، نیمه مرطوب و مرطوب، بترتیب با نماد R1 تا R4 و با میانگین رطوبت از کمتر از ۳۰ درصد تا بیشتر از ۷۰ درصد تقسیم شده است.

بدین ترتیب، در ط ک م ۱ سرزمین کشور از لحاظ نیاز سرمایی و گرمایی و انطباق با تقسیم بندیهای ساختمانی پهنه بندی گردید. در این طرح، به عنوان مثال، اقلیم R2 C3 H2 اقلیمی با زمستان معتدل با نیاز حرارتی ۵۰۰ تا ۱۰۰۰ درجه - روز، و تابستان نسبتاً گرم با نیاز سرمایی ۵۰۰ تا ۱۰۰۰ درجه-روز در رطوبت تابستانه معولی بین ۳۰ تا ۵۰ درصد است. نقشه های ۲-۱-۲ و ۲-۳-۱، نیاز به گرمایش و سرمایش ناحیه ابهر (درجه - روز) را نشان می دهند.

۳- ناهمواری ها و شیب و تناسب زمین برای شهر سازی در ناحیه ابهر

در بخش بررسی های منطقه البرز جنوبی به تفصیل درباره شیب و تناسب زمین برای شهرسازی، از دیدگاه طرح کالبدی ملی ایران، در پهنه ملی و منطقه، اشاره شد. در اینجا، ناهمواری ها و شیب و تناسب زمین برای شهر سازی در ناحیه ابهر مورد بررسی قرار می گیرد.

ارتفاعات ناحیه ابهر در نقشه ۲-۱-۵/۴ و پیمایش آن در جدول ۲-۱-۵-۲ آورده شده است. نقاط مختلف ناحیه ابهر همگی در ارتفاعات بالای ۵۰۰ متر واقع شده اند. از این میان، تنها حدود ۰.۰۵ درصد در ارتفاع ۵۰۰ تا ۱۰۰۰ متر است. ارتفاعات ۱۰۰۰ تا ۱۵۰۰ متر ۷۵.۵ درصد مساحت منطقه را در بر دارد. ارتفاعات ۱۵۰۰ تا ۲۰۰۰ و ۲۰۰۰ تا ۲۵۰۰ متر به ترتیب ۳.۶ و ۲۰.۷ درصد مساحت منطقه است. در کمتر از ۱ درصد مساحت منطقه نیز ارتفاعات ۲۵۰۰ تا ۳۰۰۰ متر قرار دارند.

جدول ۲-۱-۵. توزیع زمین های نامیه ابهر بر حسب ارتفاع از سطح دریا

ارتفاع	مساحت (هکتار)	%
کمتر از ۱۰۰۰ متر	۴۶	۰.۰۵۴
۵۰۰ - ۱۰۰۰ متر	۳۲۳۰.۳	۳.۷۷
۱۵۰۰ - ۲۰۰۰ متر	۶۴۰۶۲.۸	۷۴.۷۷
۲۰۰۰ - ۲۵۰۰ متر	۱۷۵۷۷.۸	۲۰.۵۱
۲۵۰۰ - ۳۰۰۰ متر	۷۹۶.۸	۰.۹۳
جمع	۸۵۶۷۲.۳	۱۰۰.۰۰

منبع: اطلاعات محاسباتی بدست آمده از طرح ناحیه

شیب های ناحیه ابهر در نقشه ۲-۱-۵/۵ و نتیجه پیمایش آن در جدول ۲-۱-۵-۳ آمده است. در این ناحیه شیب ها تقریباً از نقشه ارتفاعات تبعیت می کنند. یعنی معمولاً هر جا ارتفاع بیشتر، شیب هم بیشتر است. بخش بزرگی از ناحیه عمدتاً زمین های کمتر از ۱۰۰۰ متر ارتفاع، و نیز دشتهای گسترده واقع در ارتفاع ۱۰۰۰ تا ۱۵۰۰ متر، کمتر از ۵ درصد شیب دارد. مساحت این گونه اراضی ۳۳۱ هزار هکتار یا ۳۸.۶۷ درصد مساحت ناحیه است. مساحت شیب های ۵ تا ۱۰ درصد، ۱۰ تا ۱۵ درصد، ۱۵ تا ۳۰ درصد بترتیب ۱.۴۵، ۴۹ و ۸۰ هزار هکتار یا به ترتیب ۱.۷، ۵.۷ و ۹.۳ درصد مساحت ناحیه است. حدود ۲۱ هزار هکتار یا ۲.۵ درصد زمین ها نیز شیب ۳۰ درصد و بیشتر دارند.

جدول ۲-۱-۵-۳. توزیع زمین های نامیه ابهر بر مسب شیب

شیب	مساحت (هکتار)	%
۰ تا ۱ درصد	۳۹۲۴۷	۴.۵۸
۱ تا ۳ درصد	۲۹۱۸۳۳	۳۴.۰۶
۳ تا ۵ درصد	۲۲۸۸۹۵	۲۶.۷۱
۵ تا ۱۰ درصد	۱۴۵۱۰۳	۱۶.۹۳
۱۰ تا ۱۵ درصد	۴۹۲۵۳	۵.۷۴
۱۵ تا ۳۰ درصد	۸۰۸۹۸	۹.۴۴
۳۰ تا ۵۰ درصد	۲۰۸۷۰	۲.۴۳
جمع	۸۵۶۰۹۹	۱۰۰.۰۰

با توجه به میزان ارتفاع و شیب مناسب و نامناسب برای ساخت و ساز، نقشه ۲-۱-۵-۶ محدودیت و تناسب شیب و ارتفاع را برای ایجاد یا گسترش سکونتگاه نمایش می دهد.

همچنین، نقشه ۲-۱-۷ مجموعه شرایط محدودیت زمین برای ایجاد یا گسترش سکونتگاه را نمایش می دهد.

۴- ارزش های زیست محیطی ناحیه ابهر

شهر سلطانیه از نظر داشتن آثار تاریخی مهم و یک چمن بزرگ در حریم شهر، به عنوان یک شاخص برجسته توریستی در استان مطرح است و روند گرایش های آن بر اساس برنامه ریزی ها و سیاست های استان تبدیل شدن به یک مرکز توریستی و تفرجگاهی است. در همین ارتباط، طرح کانال توریستی زنجان-سلطانیه-سهرورد-قیدار-گرما-همدان، که قسمت عمده آن در ناحیه ابهر قرار دارد، قابل یادآوری است.

شهرستان خدابنده، با توجه به وجود غار طبیعی کتله خور در گرما و جاذبه های توریستی آن و همچنین وجود یادمان های تاریخی در محور سلطانیه - قیدار، در آینده دارای گرایش به طرف فعالیت توریسم خواهد بود.

تالاب قمیشلو در بخش گرما هنوز ارزشهای بالقوه خود را از نظر زیستگاه پرندگان مهاجر و همچنین آبزیان حفظ کرده و قابل احیاء و سرمایه گذاری است.

گونه ای از قوچ و میش وحشی ایران، که البرز مرکزی نام دارد، در ارتفاعات شمالی ناحیه در تپه ماهور های منطقه تاکستان و ابهر زندگی می کنند. در سال ۱۳۷۵ منطقه ای به مساحت ۱۲۰ هزار هکتار با نام منطقه شکار ممنوع «خراسانلو»، در ۱۵ کیلومتری شمال شهر های ابهر و خرمدره، در جوار منطقه حفاظت شده باشگل تاکستان، به مناطق حفاظت شده استان افزوده شده است، که تنها منطقه حفاظت شده در ناحیه ابهر می باشد. این منطقه برای حفظ و تکثیر و پرورش قوچ و میش وحشی البرز مرکزی، که گونه غالبی از حیات وحش منطقه می باشد، مورد حفاظت قرار گرفته است

مجموعه ای از نقاط دارای جاذبه های طبیعی برای گردشگری، شامل کوه ها و قله ها و شیب های مهم، چشمه های آب معدنی، دریاچه ها و تالاب ها، رودخانه های مهم، چشمه ها و سر چشمه ها، در جدول هایی، به نمایش آمده است.

گونه ای از قوچ و میش وحشی ایران، در ارتفاعات شمالی ناحیه در تپه ماهور های منطقه تاکستان و ابهر زندگی می کنند. در سال ۱۳۸۲ منطقه ای به مساحت ۷۰ هزار هکتار با نام منطقه شکار ممنوع «خراسانلو» در ۱۵ کیلومتری شمال شهر های ابهر و خرمدره، در جوار منطقه حفاظت شده باشگل تاکستان و منطقه شکار ممنوع قیدار به وسعت ۱۲۰۰۰ هکتار در ضلع غربی شهر قیدار به مناطق شکار ممنوع استان افزوده شده است که تنها مناطق شکار ممنوع نواحی ابهر و خدابنده می باشند. این مناطق برای حفظ و تکثیر و پرورش قوچ و میش وحشی البرز مرکزی، آهو و کل و بز که گونه غالبی از حیات وحش منطقه می باشد، مورد حفاظت قرار گرفته است.

فصل ۲ تحلیل ویژگی های جمعیتی، اجتماعی و

فرهنگی

۲-۲

۲-۲-۱ - تحلیل ساختمان تحول و حرکات جمعیت و روند تغییرات

آن

۱- روند حرکت و تغییرات جمعیت

در بررسی ویژگی های جمعیتی استان زنجان و ناحیه ابهر در سال های گذشته، بایستی توجه داشت که پس از سرشماری سال ۱۳۷۵، تقسیمات جدید کشوری ارائه گردید، که طی آن شهرستان تاکستان از استان زنجان جدا گردید، و در ناحیه ابهر، قسمتی از محدوده بخش خرمدره از شهرستان ابهر مستقل شد و شهرستان جدیدی را به همین نام تشکیل داد؛ در شهرستان خدابنده نیز سه روستای گرماب، زرین رود و سجاس تبدیل به سه شهر با همین نام ها گشتند. در پیامد تبدیل سکونتگاه های روستایی به سکونتگاه های شهری، نسبت شهرنشینی به روستانشینی نیز تغییر نمود، بدون اینکه مهاجرتی از نقاط روستایی به نقاط شهری صورت گرفته باشد.

۱-۱- استان زنجان

۱-۱-۱- تحلیل نرخ رشد

بر اساس داده های انطباق یافته (انطباق تقسیمات کشوری فعلی با نتایج آمارگیری سال های گذشته)، متوسط نرخ رشد سالانه استان زنجان و در نقاط شهری و روستایی طی دهه ۸۵-۱۳۷۵ به ترتیب ۰.۶۷ درصد، ۲.۴۳ درصد و ۱.۲۹- درصد بوده است. متوسط نرخ رشد در سالهای ۷۵-۱۳۶۵ در حدود ۱.۳۶ درصد بوده است که در دهه بعدی (۸۵-۱۳۷۵) ۰.۶۹ درصد از آن کاسته شده است. در مقایسه با دهه های قبل در سطح استان زنجان، متوسط نرخ رشد سالانه روند نزولی داشته که این آهنگ کاهش نرخ رشد جمعیت استان، واقعی و حاصل دگرگونی های مثبت و نتیجه تأثیر عواملی چون توسعه اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی، میزان شهر نشینی، پایان جنگ، بالا رفتن سطح آموزش (و میزان با سوادی)، اشتغال بیشتر زنان و کنترل جمعیت می باشد.

۱-۱-۲- روند کلی جمعیت

در یک بررسی دیگر، مقایسه روند کلی جمعیت استان زنجان با کشور نشان می دهد که، طی یک دوره ۳۵ ساله، این استان همواره سهم کوچکی از جمعیت کل کشور را داشته است به طوری که در فاصله سال های ۵۵ - ۱۳۴۵ حدود دو درصد از جمعیت کل کشور، در سال ۱۳۷۵ حدود ۱.۷۴ درصد، و در سال ۱۳۸۵ حدود ۱.۳۷ درصد از آن متعلق به این استان بوده است. کاهش نسبی سهم جمعیت استان نسبت به کل کشور، ناشی از شتاب کند تر افزایش جمعیت در استان در مقایسه با کل کشور بوده است. زیرا متوسط رشد جمعیت کشور در فاصله سال های ۷۵ - ۱۳۴۵ حدود ۳.۱۴ درصد و در استان برابر ۲.۶ درصد بوده است. مقایسه رشد سالانه جمعیت استان و کشور نشان می دهد که به طور کلی، نرخ رشد جمعیت استان از جمعیت کل کشور کمتر بوده و دلیل عمده آن مهاجر فرستی استان می باشد.

۱-۱-۳- توزیع جغرافیایی جمعیت

در سال ۱۳۷۵ همانند دوره های قبل شتاب استقرار جمعیت در نقاط شهری و در مقابل کاهش جمعیت روستایی در این استان قابل ملاحظه است. در سال های قبل جمعیت روستایی در اثر مهاجر فرستی حداکثر با نرخ رشدی معادل ۱.۶۱ درصد در سال افزایش داشته (طی سال های ۵۵-۱۳۴۵) که از رشد متوسط استان به طور قابل توجهی کمتر بوده، رشد مذکور در سال های بعد، کاهش بیشتری داشته به طوری که در دوره ۷۵ - ۱۳۶۵ نرخ رشد سالانه جمعیت روستایی به ۰.۰۲ درصد و در دوره ۸۵-۱۳۷۵ نرخ رشد سالانه جمعیت روستایی به ۱.۲۹- درصد در سال می رسد. کاهش آهنگ رشد جمعیت روستایی و ویژگی های مهاجر فرستی شدید این نقاط علی رغم توانمندی های بالقوه منابع آب و خاک جامعه روستایی استان بیانگر عدم تجهیز و تقویت پتانسیل های توسعه و بازماندن از پیشرفت در مناطق یاد شده است، زیرا در شرایط کنونی این مناطق توان نگهداشت جمعیت خود را ندارد (مطالعه.. م. ۲. ج. ۵. ص ۴ و ۵).

۱-۲- ناحیه ابهر

۱-۲-۱- نرخ رشد

در ناحیه ابهر نیز ضمن اینکه به مثابه پاره ای از استان زنجان از ویژگی های تغییرات جمعیتی استان پیروی می کند، نکات زیر را شامل می گردد:

۱- نرخ رشد جمعیت کل ناحیه ابهر در دهه ۸۵ - ۱۳۷۵، ۰.۶۲ درصد است که از نرخ رشد کل استان در همین دوره ۰.۰۵ درصد کمتر می باشد. در ناحیه نیز نرخ رشد کل جمعیت سه شهرستان با هم هماهنگی ندارند. این نرخ در سه شهرستان ابهر، خرمدره و خدابنده به ترتیب عبارتند از ۰.۸۱ درصد، ۱.۵۸ درصد و ۰.۱۰ درصد. بدین ترتیب، نرخ رشد در شهرستان خدابنده ۰.۵۷ درصد کمتر از نرخ رشد استان است که بیانگر مهاجر فرستی مضاعف در این دو شهرستان است. اما شهرستان ابهر و خرمدره نسبت به استان زنجان دارای ۰.۱۴ درصد و ۰.۹۱ درصد اضافه نرخ رشد می باشد که نسبت به کشور نیز نرخ بیشتری را نمایش می دهد. این آهنگ رشد، اگر ناشی از تفاوت های تغییر در تقسیمات کشوری نباشد، می تواند بیانگر مهاجر پذیری این شهرستان باشد.

۲- نرخ رشد جمعیت شهری ناحیه در دهه ۸۵-۱۳۷۵، ۳۰۲ درصد است که از نرخ رشد کل استان در همین دوره ۰۰۵۹ درصد بیشتر است. در ناحیه نرخ رشد جمعیت شهری سه شهرستان با هم هماهنگی ندارند. این نرخ در سه شهرستان ابهر، خرمدره و خدابنده به ترتیب عبارتند از ۲۰۳۳ درصد، ۲۰۱۵ درصد و ۶۰۴۲ درصد. بدین ترتیب، نرخ رشد شهری در شهرستان ابهر ۰۰۱۰ درصد و شهرستان خرمدره ۰۰۲۸ درصد کمتر از نرخ رشد شهری استان است. اما شهرستان خدابنده نسبت به استان زنجان دارای ۳۰۹۹ درصد، اضافه نرخ رشد جمعیت شهری می باشد.

۳- نرخ رشد جمعیت روستایی ناحیه در دهه ۸۵-۱۳۷۵، ۱۰۲۴- درصد است که از نرخ رشد کل استان در همین دوره ۰۰۰۵ درصد بیشتر می باشد. در ناحیه نیز نرخ رشد جمعیت روستایی سه شهرستان با هم هماهنگی ندارند. این نرخ در سه شهرستان ابهر، خرمدره و خدابنده به ترتیب عبارتند از ۱۰۳۱- درصد، ۰۰۳۹- درصد و ۱۰۲۹- درصد است. بدین ترتیب، نرخ رشد در شهرستان ابهر منفی است و ۰۰۰۲ درصد کمتر از نرخ رشد استان است که بیانگر بیشترین آهنگ مهاجرفرستی در ناحیه است. اما شهرستان خرمدره نسبت به استان زنجان دارای ۰۰۹۰ درصد، اضافه نرخ رشد جمعیت روستایی می باشد. که بیانگر روستانشین تر بودن جمعیت این شهرستان می باشد. نرخ رشد جمعیت روستایی شهرستان خدابنده نیز با نرخ رشد جمعیت روستایی استان برابر است.

۴- در درون ناحیه ابهر نیز،

* آهنگ رشد کل جمعیت شهرستان خدابنده ۰۰۵۲ درصد از آهنگ رشد متوسط کل جمعیت ناحیه ابهر کمتر است، در حالی که همین آهنگ رشد در شهرستان ابهر ۰۰۱۹ درصد و در شهرستان خرمدره ۰۰۹۶ درصد از آهنگ رشد متوسط کل جمعیت ناحیه بیشتر است؛

* آهنگ رشد جمعیت شهری شهرستان ابهر ۰۰۶۹ درصد و در شهرستان خرمدره ۰۰۸۷ درصد از آهنگ رشد متوسط جمعیت شهری ناحیه ابهر کمتر است، در حالی که همین آهنگ رشد در شهرستان خدابنده ۳۰۴۰ درصد از آهنگ رشد متوسط جمعیت شهری ناحیه بیشتر است؛

* آهنگ رشد جمعیت روستایی شهرستان ابهر ۰۰۰۷ درصد و شهرستان خدابنده ۰۰۰۵ درصد از آهنگ رشد متوسط جمعیت روستایی ناحیه ابهر کمتر است، در حالی که همین آهنگ رشد در شهرستان خرمدره ۰۰۸۵ درصد از آهنگ رشد متوسط جمعیت روستایی ناحیه بیشتر است.

جدول ۲-۲-۱- تفاوت آهنگ رشد جمعیت های شهری و روستایی را در شهرستان های ناحیه ابهر، و

در مقایسه با جمعیت های مشابه در استان زنجان، در سال های ۸۵-۱۳۷۵ نمایش می دهد.

جدول ۲-۲-۱. آهنگ رشد در ناحیه ابهر در سال های ۸۵-۱۳۷۵ و مقایسه آن با استان زنجان

مقایسه با ناحیه ابهر	مقایسه با استان زنجان	نرخ رشد سالیانه ۸۵-۱۳۷۵	حوزه	
+۰.۰۵	-	۰.۶۷	کل	استان زنجان
-۰.۶۸	-	۲.۳۴	نقاط شهری	
-۰.۰۵	-	-۱.۲۹	نقاط روستایی	
+۰.۱۹	+۰.۱۴	۰.۸۱	کل	شهرستان ابهر
-۰.۶۹	-۰.۰۱	۲.۳۳	نقاط شهری	
-۰.۰۷	-۰.۰۲	-۱.۳۱	نقاط روستایی	
+۰.۹۶	+۰.۹۱	۱.۵۸	کل	شهرستان خرمدره
-۰.۸۷	-۰.۱۹	۲.۱۵	نقاط شهری	
+۰.۸۵	+۰.۰۹	-۰.۳۹	نقاط روستایی	
-۰.۵۲	-۰.۵۷	۰.۱۰	کل	شهرستان خدابنده
+۳.۴۰	+۴.۰۸	۶.۴۲	نقاط شهری	
-۰.۰۵	-	-۱.۲۹	نقاط روستایی	
-	-۰.۰۵	۰.۶۲	کل	ناحیه ابهر
-	+۰.۶۸	۳.۰۲	نقاط شهری	
-	+۰.۰۵	-۱.۲۴	نقاط روستایی	

منبع: طرح ناحیه ابهر

۲- پیش بینی جمعیت

۲-۱- مدل های پیش بینی

جمعیت آتی ناحیه ابهر را نمی توان با ضریب اطمینان بالا، بر پایه مدل های رایج در جمعیت شناسی، پیش بینی نمود. زیرا این مدل های پیش بینی، معمولاً در کشورهای پیشرفته، و در شرایط ثبات اقتصادی- جمعیتی نسبی بوجود آمده اند، و توصیه شده اند. این مدل ها بر دو پارامتر اساسی تغییرات جمعیتی، یعنی نرخ رشد طبیعی و مهاجرت، مبتنی است. در شرایط در حال گذار ناحیه ابهر، اصل عدم قطعیت، آشکار تر و کوتاه زمان تر از آنچه در یک جامعه ثبات یافته بازتاب دارد، واقعیت خود را نمایان می دارد.

نرخ رشد طبیعی نیز در ناحیه ثبات یافته نیست و دستخوش تغییر ها و موفقیت های سیاست کنترل جمعیت است. مهاجرت ها نیز تابع بازار کار است، که اگر در طول برنامه ناگهان در داخل و یا خارج از ناحیه یک بازار کار جدید به وجود آید، نرخ مهاجرت در ناحیه دستخوش تغییرات ژرف خواهد شد، و ناحیه یا با هجوم نیروی کار جدید از بیرون (درون کوچی) و یا با فرار نیروهای کار به بیرون (برون کوچی) مواجه خواهد شد. بنا بر این، پیش بینی های جمعیتی مبتنی بر پیش فرض - خوش بینانه - تداوم آتی نرخ رشد پیشین، بر پایه قابل اطمینانی استوار نخواهند بود.

۲-۲- برنامه ریزی جمعیت

اما جمعیت را می توان برنامه ریزی نمود. جمعیت در کنش متقابل با فعالیت های اقتصادی است. و این فعالیت ها قابل برنامه ریزی هستند. یکی از روش های برنامه ریزی اقتصادی جمعیت، روش های مبتنی بر اقتصاد پایه می باشد. در این روش، جمعیت سالم به اندازه امکانات فعالیت های پایه در یک ظرف اجتماعی- سکونت - و برای این طرح در ناحیه است. می توان رابطه جمعیت و فعالیت را از دو سو برنامه ریزی نمود، از یک طرف، می توان جمعیت را برای رسیدن به رقم خاص در نظر گرفت، و فعالیت های لازم را - با توجه به امکانات محل - برای اشتغال جمعیت پیش بینی شده، سازماندهی و سرمایه گذاری نمود.

و یا، از طرف دیگر، می توان ابتدا - با توجه به توان ناحیه - میزان سرمایه گذاری برای فعالیت های جدید در بخش اقتصادی پایه را مشخص نمود و سپس اولاً، نیروی کار لازم را برای این گونه فعالیت های پایه،

و ثانیاً، نیروی کار لازم را برای مشاغل پشتیبانی و خدماتی (غیر پایه)، و بالاخره، جمعیت غیر شاغل، شامل خانواده های این دو گروه شاغل را، بر حسب ضرایب واقعی، برآورد نمود.

در این صورت، وجود یا بروز بازار کار در بیرون، تأثیر بر جمعیت درون نخواهد داشت، زیرا جمعیت درون ناحیه در حد ظرفیت بالفعل (موجود یا برنامه ریزی شده) ناحیه است.

در هر حال، اگر مجموع فعالیت های اقتصادی ناحیه، جوابگوی جمعیت پیش بینی شده نباشد، آن جمعیت تحقق نخواهد یافت. اگر سرمایه گذاری به هر دلیل، از جمله به دلیل رونق اقتصادی، افزایش یابد، جمعیت نهایی از جمعیت پیش بینی شده فراتر خواهد رفت.

بدین ترتیب، پیش بینی واقعی جمعیت بایستی بر پایه برنامه ریزی های دقیق اقتصادی انجام گیرد.

۲-۳- روش پیش بینی جمعیت در ناحیه ابهر

در نبود چنین برنامه اقتصادی جامعی در استان، برای پیش بینی جمعیت در ناحیه ابهر، روش پیشنهادی خاصی بکار رفته است که از مدل های مقایسه ای (Comparative) و نسبت (Ratio) در پیش بینی جمعیت، اقتباس شده است.

در طرح جامع ناحیه ابهر، پیش بینی آتی جمعیت در مقایسه با، و به نسبت پیش بینی های جمعیتی استان برای سال ۱۴۰۰ صورت گرفته است. زیرا پیش بینی اخیر، بیانگر اراده استان برای تغییر جهت مهاجرت از مهاجر فرستی به حفظ جمعیت و بالاخره، به مهاجر پذیری می باشد.

فرض بر اینست که این اراده استان، با توجه به مجموعه توان ها، استعداد ها و واقعیت های برآورد شده استان بدست آمده است و برای تحقق همین اراده، تبدیل به سیاست های جمعیتی شده است.

سیاست پیش بینی جمعیت در ناحیه ابهر، مبتنی بر تعیین سهم خاص جمعیتی ناحیه، در ساختار کلان جمعیت استان زنجان می باشد.

بر این پایه، برای پیش بینی جمعیت در ناحیه ابهر، مراحل زیر انجام پذیرفت.

۲-۳-۱ - پیش بینی جمعیت در استان

پیش بینی جمعیت در استان دارای دو مرحله، پیش بینی جمعیت برای سال های ۱۳۸۵ و ۱۴۰۰ و با نرخ رشد های متفاوت می باشد. جدول ۲-۱-۲ و ۳-۱-۲ تغییر و تحولات جمعیت و مهاجرت در استان را نشان می دهند.

جدول ۲-۱-۲- تغییر و تمولات جمعیتی استان زنجان برای سال های ۱۳۸۵ و ۱۴۰۰

مناطق	جمعیت (نفر)			سهم از کل جمعیت استان (درصد)		
	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۴۰۰	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۴۰۰
استان	۹۰۱۶۷۰	۱۰۷۴۲۰۲	۱۵۸۰۳۵۴	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
شهری	۴۳۹۹۰۱	۶۰۱۶۳۶	۱۰۷۱۰۷۸	۶۷.۷۷	۵۶.۰۱	۶۷.۷۷
روستایی	۴۶۱۷۶۹	۴۷۲۵۶۶	۵۰۹۲۷۶	۳۲.۲۳	۴۳.۹۹	۳۲.۲۳

مأخذ: سازمان مدیریت و برنامه استان زنجان

جدول ۲-۱-۳. تغییر و تمولات مربوط به نرخ رشد و وضعیت مهاجرت استان زنجان برای سال های ۱۳۸۵ و ۱۴۰۰

مناطق	۱۳۶۵-۷۵			۱۳۷۵-۸۵			۱۳۸۵-۱۴۰۰		
	نرخ رشد طبیعی	نرخ رشد سالانه	نوع	نرخ رشد طبیعی	نرخ رشد سالانه	نوع	نرخ رشد طبیعی	نرخ رشد سالانه	نوع
استان	۱.۶۱	۱.۳۵	-۰.۲۵	۱.۳۸	۱.۸۳	۰.۴۵	۱.۱۰	۲.۶۱	۱.۵۱
شهری	۱.۰۳	۲.۹۲	۱.۴۷	۰.۹۷	۳.۳۲	۲.۳۵	۰.۸۲	۳.۹۲	۳.۱۰
روستایی	۲.۰۵	-۰.۰۹	-۱.۹۶	۱.۷۷	۰.۲۲	۱.۵۵	۱.۴۷	۰.۵۰	۰.۹۷

سازمان مدیریت و برنامه استان زنجان

۲-۳-۲ - مراحل پیش بینی جمعیت در ناحیه ابهر

الف) در ناحیه ابهر نیز، پیش بینی جمعیت ناحیه و شهرستان ها، به تفکیک شهری و روستایی، برای سال ۱۳۸۵ و ۱۴۰۰، با تعیین نسبت نرخ رشد ناحیه نسبت به استان، و برآورد نرخ رشد آتی با همین نسبت، و محاسبه جمعیت آتی بر پایه نرخ رشد های به دست آمده، صورت گرفته است:

ب) جمعیت روستایی بخش ها و دهستان ها بر اساس نرخ رشد ۱۳۷۵-۱۴۰۰ نقاط روستایی شهرستان های مربوطه پیش بینی شده است.

ج) نرخ رشد روستاها نیز بر پایه نرخ رشد نقاط روستایی دهستان مربوطه پیش بینی شده است.

در هر حالت برای تعدیل رقم های بدست آمده و پیش بینی انجام شده، ملاحظات زیر در نظر

گرفته شده است:

۱) نزدیک کردن نرخ رشد شهرستان ابهر به نرخ رشد متوسط استان (افزایش)؛

۲) کاستن از شدت رشد شهرستان خرمدره و نزدیکتر شدن به نرخ های استان (کاهش)؛

۳) ایجاد امکان برای جلوگیری از مهاجرت های زیاد در شهرستان ابهر (افزایش)؛

۴) در نظر گرفتن نرخ رشد مثبت یا منفی آبادی ها.

جدولهای ۲-۱-۴ و ۲-۲-۱-۵ پیش بینی جمعیت نقاط شهری و روستایی ناحیه و شهرستانها، و نقاط

روستایی بخش ها و دهستان ها را نمایش می دهد.

جدول ۲-۱-۴. پیش بینی جمعیت نامیه ابهر به تفکیک شهرستانها و نقاط شهری و روستایی بر اساس پیش بینی استان

۱۴۰۰

۱۴۰۰		۱۳۸۵		۱۳۷۵		حوزه
نرخ رشد ۸۵-۱۴۰۰	جمعیت	نرخ رشد ۷۵-۸۵	جمعیت	نرخ رشد ۶۵-۷۵	جمعیت	
۲/۶۱	۱۵۸۰۳۵۴	۱/۸۳	۱/۰۷۴۲۰۲	۱/۳۶	۹۰۱۷۲۴	کل
۳/۹۲	۱۰۷۱۰۷۸	۳/۳۲	۶۰۱/۶۳۶	۲/۹۶	۴۳۹۹۰۱	شهری
۰/۵	۵۰۹۲۷۶	۰/۲۲	۴۷۲۵۶۶	۰/۰۷	۴۶۱۸۲۳	روستایی
۲/۳۸	۲۴۷۰۰۰	۱/۵۶	۱۷۳۵۰۰	۱/۱۴	۱۴۸۶۲۴	کل
۳/۳۵	۱۷۳۰۰۰	۲/۶۹	۱۰۵۵۰۰	۲/۴۳	۸۰۹۰۵	شهری
۰/۵۶	۷۴۰۰۰	۰/۰۴	۶۸۰۰۰	۰/۰۲	۶۷۷۱۹	روستایی
۳/۲۰	۱۱۰۰۰۰	۲/۸۶	۶۸۵۰۰	۲/۵	۵۱۶۸۱	کل
۳/۶۹	۹۳۵۰۰	۳/۳۴	۵۴۳۰۰	۲/۹۷	۳۹۰۹۴	شهری
۱/۰۰	۱۶۵۰۰	۱/۲۱	۱۴۲۰۰	۱/۱۸	۱۲۵۸۷	روستایی
۲/۱۷	۲۵۸۰۰۰	۱/۳۸	۱۸۷۰۰۰	۰/۹۶	۱۶۳۰۶۸	کل
۵/۹۴	۹۲۰۰۰	۵/۸۱	۳۸۷۰۰	۵/۵۵	۲۲۰۰۷	شهری
۰/۷۵	۱۶۶۰۰۰	۰/۵	۱۴۸۳۰۰	۰/۴۲	۱۴۱۰۶۱	روستایی
۲/۴۳	۶۱۵۰۰۰	۱/۶۷	۴۲۹۰۰۰	۱/۲۴	۳۶۳۳۷۳	کل
۴/۰۰	۳۵۸۵۰۰	۳/۴	۱۹۸۵۰۰	۳/۰۰	۱۴۲۰۰۶	شهری
۰/۷۱	۲۵۶۵۰۰	۰/۳۹	۲۳۰۵۰۰	۰/۲۶	۲۲۱۳۶۷	روستایی

منبع: طرح ناحیه ابهر

جدول ۲-۱-۵. پیش بینی جمعیت روستایی بخش ها و دهستان های نامیه ابهر برای سال ۱۴۰۰

شهرستان	بخش	دهستان	جمعیت ۱۳۷۵	نرخ رشد ۱۴۰۰-۱۳۷۵	جمعیت ۱۴۰۰	
ابهر	سلطانیه	سلطانیه	۶۷۷۱۹	۰.۵۶	۷۷۸۶۵	
		سنبل آباد	۹۰۷۳	۰.۵۶	۳۰۴۲۴	
		گوزلدیره	۶۱۲۷	۰.۵۶	۱۲۹۴۷	
	مرکزی	ابهررود	۶۷۰۲	۰.۵۶	۱۰۴۳۲	
		حومه	۱۲۴۱۱	۰.۵۶	۷۰۴۵	
		درسجین	۳۳۶۶	۰.۵۶	۴۷۴۴۰	
		دولت آباد	۵۷۶۵	۰.۵۶	۷۷۰۶	
		صائین قلعه	۱۳۰۱۵	۰.۵۶	۱۴۲۷۰	
	خرمدره	مرکزی		۱۲۵۸۷	۱.۰۰	۱۶۱۴۲
				۱۲۵۸۷	۱.۰۰	۱۶۱۴۲
			الوند	۹۴۹	۱.۰۰	۱۲۱۷
خرمدره			۱۱۶۳۸	۱.۰۰	۱۴۹۲۵	
خدابنده	افشار	شیوانات	۹۹۲۹	۰.۷۵	۱۷۰۰۳۳	
		قشلاقات افشار	۷۲۷۴	۰.۷۵	۲۰۷۳۶	
			۳۴۰۸۴	۰.۷۵	۱۱۹۶۸	
	بزینه رود	بزینه رود	۱۲۷۴۲	۰.۷۵	۸۷۶۸	
		زرینه رود	۲۱۳۴۲	۰.۷۵	۴۱۰۸۴	
	سجاسرود	آقبلاغ	۶۷۵۵	۰.۷۵	۱۵۳۵۹	
		سجاسرود	۲۲۹۷۰	۷۵.	۲۵۷۲۵	
			۶۰۰۴۹	۷۵.	۳۵۸۳۰	
	مرکزی	حومه	۱۹۵۲۹	۰.۷۵	۸۱۴۲	
		خرارود	۲۱۴۶۴	۰.۷۵	۲۷۶۸۷	
		سهرورد	۶۱۵۶	۰.۷۵	۷۲۳۸۲	
		کرسف	۱۲۹۰۲	۰.۷۵	۲۳۵۴۰	
					۲۵۸۷۲	
					۷۴۲۰	
				۱۵۵۵۲		

منبع: طرح ناحیه ابهر

همانگونه که گفته شد، پیش بینی جمعیت در ناحیه ابهر بر پایه اهداف جمعیتی استان برای افق ۱۳۸۵ و ۱۴۰۰ انجام پذیرفته است و هدف از آن، تعیین ترجمان اهداف استانی در ناحیه ابهر بوده است. اما، شکل تغییرات جمعیتی در سال های ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵ در بخش روستایی نشان می دهد که تغییرات واقعی با اهداف استانی تفاوت دارد و نرخ رشد جمعیت روستایی در ناحیه در دوره یاد شده با کاهش فاحشی روبه رو بوده، به طوری که از ۰.۲۶ درصد به ۱.۲۴- درصد رسیده است. این مقدار و این آمار بیانگر تفاوت نرخ رشد واقعی و نرخ رشد برنامه ریزی شده برای سال های ۱۳۸۵ و ۱۴۰۰ در استان، و در نتیجه در طرح ناحیه ابهر، می باشد. این بدین معنی است که استان برای تحقق اهداف جمعیتی خود برنامه ریزی لازم را انجام نداده است و لذا بایستی یا تمهیداتی به کار بندد که، برای تحقق اهداف از پیش تعیین شده آتی، این فاصله نرخ رشد جمعیتی در مقطع کنونی، جبران گردد؛ و یا در اهداف جمعیتی آتی تجدید نظر صورت گیرد، که در این صورت بایستی پیش بینی های جدید، در طرح ناحیه لحاظ گردد (جدول ۲-۱-۲-۶).

جدول ۲-۱-۲-۶. مقایسه پیش بینی جمعیت با سرشماری جمعیت نامیه ابهر به تفکیک شهرستانها و نقاط شهری و روستایی - ۱۳۸۵

حوزه	۱۳۸۵ پیشبینی		۱۳۸۵ سرشماری		مقایسه	
	جمعیت	نرخ رشد	جمعیت	نرخ رشد	جمعیت	نرخ رشد
		۷۵-۸۵		۷۵-۸۵		۷۵-۸۵
استان زنجان	کل	۱/۰۷۴۲۰۲	۹۶۴۶۰۱	۰.۶۷	-۱۰۹۶۰۱	-۱.۱۶
	شهری	۶۰۱/۶۳۶	۵۵۹۳۴۰	۲.۴۳	-۴۲۲۹۶	-۰.۹۸
	روستایی	۴۷۲۵۶۶	۴۰۵۲۶۱	-۱.۲۹	-۶۷۳۰۵	-۱.۵۱
شهرستان ابهر	کل	۱۷۳۵۰۰	۱۶۱۲۵۷	۰.۸۱	-۱۲۲۴۳	-۰.۷۵
	شهری	۱۰۵۵۰۰	۱۰۱۹۵۵	۲.۳۳	-۳۵۴۵	-۰.۳۶
	روستایی	۶۸۰۰۰	۵۹۳۰۲	-۱.۳۱	-۸۶۹۸	-۱.۳۵
شهرستان خرمدره	کل	۶۸۵۰۰	۶۰۴۹۹	۱.۵۸	-۸۰۰۱	-۱.۲۸
	شهری	۵۴۳۰۰	۴۸۳۹۸	۲.۱۵	-۵۹۰۲	-۱.۱۹
	روستایی	۱۴۲۰۰	۱۲۱۰۱	-۰.۳۹	-۲۰۹۹	-۱.۶۰
شهرستان خداآبند	کل	۱۸۷۰۰۰	۱۶۴۸۶۴	۰.۱۰	-۲۲۱۳۶	-۱.۲۸
	شهری	۳۸۷۰۰	۴۱۰۱۸	۶.۴۲	۲۳۱۸	۰.۶۱
	روستایی	۱۴۸۳۰۰	۱۲۳۸۴۶	-۱.۲۹	-۲۴۴۵۴	-۱.۷۹
ناحیه ابهر	کل	۴۲۹۰۰۰	۳۸۶۶۲۰	۰.۶۲	-۴۲۳۸۰	-۱.۰۵
	شهری	۱۹۸۵۰۰	۱۹۱۳۷۱	۳.۰۲	-۷۱۲۹	-۰.۳۸
	روستایی	۲۳۰۵۰۰	۱۹۵۲۴۹	-۱.۲۴	-۳۵۲۵۱	-۱.۶۳

منبع: طرح ناحیه ابهر

۲-۲-۲- تحلیل ساختار اجتماعی و فرهنگی مؤثر در نظام اسکان در

سطح ناحیه

ساختار اجتماعی و فرهنگی مؤثر در نظام اسکان در بین جماعت های ساکن در ناحیه را می توان در نسبت و روند توزیع خانواده ها با نسبت جنسی و گرایش اجتماعی خاص در نقاط شهری و روستایی دید.

۱- خانوار و بعد خانوار

خانوار، کوچکترین واحد اجتماعی در سرشماری است. تحلیل افزایش و کاهش بعد خانوار، و شمار خانوار - در مقایسه با نرخ رشد جمعیت- و با توجه به حوزه زیستی شهری یا روستایی خانوار ها، می تواند نمایشگر درجه و آهنگ بقای در، و یا دوری از الگوهای سنتی-روستایی خانوار های ناحیه - در مقایسه با استان یا کشور- باشد.

در طول سه دهه اخیر (۷۵ - ۱۳۴۵) حدود ۷۲ درصد بر شمار خانوار های استان زنجان (با احتساب شهرستان تاکستان) افزوده شده است. این افزایش بیش از هر چیز ناشی از افزایش خانوار های ساکن در مناطق شهری بوده است، در حالی که شتاب افزایش خانوار های ساکن در نقاط روستایی با آهنگی کند تری همراه بوده که بیانگر مهاجر فرستی نقاط روستایی است.

بررسی بعد خانوار در استان زنجان به تنهایی نشانگر آنست که از تعداد اعضای خانوار همواره کاسته شده است. با این همه در مقایسه با کل کشور مشاهده می شود که بعد خانوار در این استان وسیعتر بوده است. گسترش بعد خانوارهای روستایی علی رغم ویژگی های مهاجر فرستی این نقاط علاوه بر میزان بالای باروری روستاها نمایشگر سنتی بودن نظام معیشتی و استفاده بیشتر از نیروی کار (به جای استفاده بینه از سایر منابع و عوامل) باشد. بررسی تحول خانوار نشان می دهد که در فاصله سال های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ از بعد خانوارهای شهری و روستایی در این استان کاسته شده است. به طوری که بعد خانوار استان از ۵.۱۰ نفر در سال ۱۳۷۵ به ۴ نفر در سال ۱۳۸۵ رسیده است. شاخص مذکور در نقاط شهری از ۴.۷۳ به ۳.۸۱ نفر و در نقاط روستایی از ۵.۶۷ نفر به ۴.۲۸ نفر تنزل یافته است (مطالعه.. م. ۲، ج. ۵، ص ۹ تا ۱۱).

ناحیه ابهر نیز از ویژگی های تغییرات جمعیتی استان زنجان پیروی می کند، و نکات زیر را هم شامل می گردد:

۱- بعد خانوار ناحیه ابهر در سال ۱۳۸۵، ۴.۱۰ نفر بوده که از بعد خانوار استان در همین سال ۰.۱۰ نفر بیشتر می باشد. در ناحیه نیز بعد خانوار سه شهرستان با هم هماهنگی ندارند. این بعد در سه شهرستان ابهر، خرمدره و خدابنده به ترتیب عبارتند از ۳.۸۳، ۳.۹۲، ۴.۴۷ نفر بوده است. بدین ترتیب، بعد خانوار در شهرستان ابهر ۰.۱۷، و در شهرستان خرمدره ۰.۰۸ کمتر از بعد خانوار استان است که بیانگر اندکی فاصله متوسط الگوی خانوار این شهرستان از الگوی سنتی متوسط خانوار در استان زنجان است. شهرستان خدابنده دارای ۰.۴۷ نفر اضافه ی بعد خانوار نسبت به استان زنجان می باشند. این بعد خانوار می تواند بیانگر روستایی تر بودن الگوی خانوار شهرستان ها نسبت به متوسط استان باشد.

۲- بعد خانوار شهری ناحیه ابهر در سال ۱۳۸۵، ۳.۸۳ نفر بوده که از بعد خانوار شهری استان در همین سال ۰.۰۲ نفر کمتر می باشد. در ناحیه نیز بعد خانوار شهری سه شهرستان با هم هماهنگی ندارند. این بعد در سه شهرستان ابهر، خرمدره و خدابنده به ترتیب عبارتند از ۳.۷۳، ۳.۸۲، ۴.۱۳ نفر. بدین ترتیب، بعد خانوار شهری در شهرستان ابهر ۰.۰۸ نفر کمتر از بعد خانوار شهری استان است. اما شهرستان خرمدره ۰.۰۱ و شهرستان خدابنده ۰.۳۲ نفر اضافه بعد خانوار شهری نسبت به استان زنجان دارا می باشند. این بعد خانوار می تواند بیانگر روستایی تر بودن الگوی خانوار شهری این شهرستانها نسبت به متوسط خانوار شهری استان، از جمله، بعلت تبدیل سه سکونتگاه روستایی به سکونتگاه شهری در این شهرستان باشد.

۳- بعد خانوار روستایی ناحیه ابهر در سال ۱۳۸۵، ۴.۳۹ نفر بوده که از بعد خانوار روستایی استان در همین سال ۰.۱۱ نفر بیشتر می باشد. در ناحیه نیز بعد خانوار روستایی سه شهرستان با هم هماهنگی ندارند. این بعد در سه شهرستان ابهر، خرمدره و خدابنده به ترتیب عبارتند از ۴.۰۲، ۴.۳۴، ۴.۶۰ نفر. بدین ترتیب، بعد خانوار روستایی در شهرستان ابهر ۰.۲۶ نفر کمتر از بعد خانوار روستایی استان است اما در شهرستان خرمدره ۰.۰۶ نفر و در شهرستان خدابنده ۰.۳۲ نفر اضافه بعد خانوار روستایی نسبت به استان زنجان دارا می باشند. این بعد خانوار می تواند بیانگر روستایی تر و سنتی تر بودن الگوی خانوار روستایی این شهرستانها نسبت به متوسط خانوار های روستایی استان باشد.

ع- در درون ناحیه ابهر نیز،

* بعد خانوار شهرستان ابهر ۰.۲۷ نفر و بعد خانوار شهرستان خرمدره ۰.۱۸ نفر از بعد خانوار

متوسط کل جمعیت ناحیه ابهر کمتر است، در حالی که همین بعد خانوار در شهرستان خدابنده ۰.۳۷ نفر از

بعد خانوار متوسط کل ناحیه بیشتر است؛

* بعد خانوار شهری شهرستان ابهر ۰.۱۰ نفر و بعد خانوار شهرستان خرمدره ۰.۰۱ نفر از

بعد خانوار متوسط شهری ناحیه ابهر کمتر است، در حالی که همین بعد خانوار شهرستان خدابنده ۰.۳۰ نفر از

بعد خانوار متوسط شهری ناحیه بیشتر است؛

* بعد خانوار روستایی شهرستان ابهر ۰.۳۷ نفر و بعد خانوار شهرستان خرمدره ۰.۰۵ نفر از

بعد خانوار روستایی ناحیه ابهر کمتر است، در حالی که همین بعد خانوار شهرستان خدابنده ۰.۲۱ نفر از

بعد خانوار روستایی ناحیه بیشتر است.

در این میان بعد خانوار شهری و روستایی در شهرستان خدابنده بیش از ارقام متناظر در شهرستان

های دیگر ناحیه و استان است، که ناشی از غلبه الگوی زیست روستایی در این شهرستان است (جدول ۲-۲-۱).

جدول ۲-۲-۱. بعد خانوار در نامیه ابهر در سال ۱۳۸۵ و مقایسه آن با استان زنجان

حوزه	بعد خانوار	مقایسه با استان زنجان	مقایسه با ناحیه ابهر
	میانگین افراد در خانوار		
استان زنجان	کل	-	-۰.۰۱
	نقاط شهری	-	-۰.۰۲
	نقاط روستایی	-	-۰.۱۱
شهرستان ابهر	کل	-۰.۱۷	-۰.۲۷
	نقاط شهری	-۰.۰۸	-۰.۱۰
	نقاط روستایی	-۰.۲۶	-۰.۳۷
شهرستان خرمدره	کل	-۰.۰۸	-۰.۱۸
	نقاط شهری	+۰.۰۱	-۰.۰۱
	نقاط روستایی	+۰.۰۶	-۰.۰۵
شهرستان خدابنده	کل	+۰.۴۷	+۰.۳۷
	نقاط شهری	+۰.۳۲	+۰.۳۰
	نقاط روستایی	+۰.۳۲	+۰.۲۱
ناحیه ابهر	کل	+۰.۱۰	-
	نقاط شهری	+۰.۰۲	-
	نقاط روستایی	+۰.۱۱	-

منبع: طرح ناحیه ابهر

۲- نسبت جنسی

تحلیل نسبت جنسی و افزایش و کاهش آن نیز نشاندهنده مهاجرت های فصلی - بخصوص به دنبال شغل از روستا به شهر، یا از ناحیه به خارج از ناحیه است. این تحلیل نشان می دهد که نسبت نا برابر، به سود تعداد بیشتر زنان، بدین معنی است که جمعیت واقعی ناحیه، بیش از تعداد سرشماری انجام شده و تعداد مردان حاضر - در زمان سرشماری - است، و نیروی انسانی فراتر از تحلیل آماری نتایج سرشماری است.

شاخص نسبت جنسی (یعنی تعداد مردان در قبال هر ۱۰۰ نفر زن) در شهرها، در مقایسه با روستاها، بالا تر بوده که خود می تواند نشان دهنده مهاجرت بیشتر مردان از نقاط روستایی به نقاط شهری باشد.

نسبت جنسی در نقاط شهری و نقاط روستایی، نسبت به کل نقاط، در استان زنجان و ناحیه ابهر تقریباً یکسان است. در شهرستان ابهر، نسبت جنسی کل و نقاط روستایی با استان از لحاظ قدر مطلق نیز برابر است. اما نسبت جنسی در نقاط شهری نسبت به استان ۱ نفر کمتر است. این مطلب بیانگر برون کوچی احتمالی مردان از شهرستان است.

در شهرستان خرمدره نسبت جنسی در کل و در نقاط روستایی با استان تقریباً یکسان است. اما نسبت جنسی در شهرها تقریباً برابر نسبت جنسی در کل شهرستان می باشد و بیش از نقاط شهری شهرستان ابهر، با نقاط شهری استان فاصله دارد که نشانگر برون کوچی نسبی بیش از شهرستان ابهر می باشد.

در شهرستان خدابنده نسبت جنسی در نقاط روستایی در تناسب با نسبت جنسی در کل شهرستان، متناسب تر از همین تناسب در سطح استان می باشد. اما تمرکز مردان در نقاط شهری در این شهرستان برابر متوسط استان است. شاید کم بودن تعداد مردان در کل شهرستان (با نسبت جنسی ۹۹ نفر) بیانگر برون کوچی گسترده تر مردان از محدوده شهرستان باشد (جدول ۲-۲-۲).

جدول ۲-۲-۲. نسبت جنسی در نامیه ابهر در سال ۱۳۸۵ و مقایسه آن با استان زنجان

مقایسه با ناحیه ابهر	مقایسه با استان زنجان	نسبت جنسی	حوزه	
.	-	۹۹	کل	استان زنجان
-۱	-	۱۰۱	نقاط شهری	
+۱	-	۹۶	نقاط روستایی	
+۱	+۱	۱۰۰	کل	شهرستان ابهر
.	+۱	۱۰۲	نقاط شهری	
+۱	.	۹۶	نقاط روستایی	
+۳	+۳	۱۰۲	کل	شهرستان خرمدره
+۱	+۲	۱۰۳	نقاط شهری	
+۴	+۳	۹۹	نقاط روستایی	
-۳	-۳	۹۶	کل	شهرستان خداآینده
-۱	.	۱۰۱	نقاط شهری	
-۱	-۲	۹۴	نقاط روستایی	
-	.	۹۹	کل	ناحیه ابهر
-	+۱	۱۰۲	نقاط شهری	
-	-۱	۹۵	نقاط روستایی	

منبع: طرح ناحیه ابهر

۳- گرایش های اجتماعی

گرایش های اجتماعی جماعت های شهری و روستایی یک ناحیه، در بین مردم و نمایندگان و دستگاه های سیاسی- اجرایی، و بطور کلی تصمیم گیرندگان بومی ناحیه، بر آینده توزیع فضایی و نظام اسکان در ناحیه، مؤثر است.

۳-۱- گرایش اجتماعی مسلط بر توسعه جامعه شهری

گرایش های مسلط بر روند توسعه جامعه شهری ناحیه ابهر را می توان به شرح زیر دسته بندی نمود:

- ۱- در زمینه جمعیت، گرایش عمده به استقرار جمعیت در شهرهای بزرگ می باشد و در بقیه نقاط، گرایش عمده در حفظ جمعیت موجود با نرخ رشد طبیعی است؛

۲- در دوره گذشته گرایش عمده توسعه شهری استان، بر افزایش تعداد شهرهای استان از طریق تبدیل روستاهای بزرگ به نقاط شهری بوده است؛

۳- گرایش غالب در دوره گذشته بر افزایش جمعیت شهری در حول محور اصلی توسعه استان، یعنی محور اهر - زنجان بوده است؛

۴- گرایش عمده در شهرستان قیدار به افزایش جمعیت شهری مرکز شهرستان با اتکاء به سیاست های تشویقی برای توسعه منطقه و محرومیت زدایی از مناطق جنوب و جنوب غرب استان و خارج کردن این مناطق از انزوا بوده است. هرچند در سال های اخیر سه آبادی مستعد، به روستا- شهر تبدیل گردید؛

۵- در دوره گذشته شهر زنجان با برخورداری از جمعیت بالایی، نسبت به دیگر نقاط شهری استان، از جمله شهر های واقع در دو محور اهر - زنجان و قیدار - سه راهی سلطانیه در ناحیه اهر، آنها را تحت تأثیر قرار داده بود؛

۶- گرایش غالب در مناطق فاقد نقطه شهری به ایجاد نقطه شهری است و این گرایش در شهرستان خدابنده، بسیار قوی است (مطالعه.. م ۲. ج ۵. ص ۷۳).

۲-۳- گرایش اجتماعی مسلط بر توسعه جامعه روستایی

گرایش های مسلط بر روند توسعه جامعه روستایی ناحیه در بعد ساختار اجتماعی را می توان به شرح زیر جمع بندی نمود:

۱- گرایش عمده سکونت از لحاظ جمعیتی در روستاهای ۲۵۰ تا ۴۹۹ نفر می باشد؛

۲- از لحاظ جمعیتی تعداد روستاهای بیش از ۵۰۰۰ نفر محدود می باشد؛

۳- بیش از ۷۰ درصد روستاها از جمعیتی بین یکصد تا ۹۹۹ نفر برخوردار می باشند؛

۴- گرایش در روستاهای بزرگ استان در جهت تبدیل به نقاط شهری به چشم می خورد. این گرایش

که در ناحیه اهر در روستاهای زرین آباد و سجاس قوی تر از سایر نقاط روستایی بوده است، منجر به تبدیل این دو روستا به شهر شده است؛

۵- نرخ رشد جمعیت روستایی ناحیه همگام با سایر نقاط روستایی استان، گرایش به رشد منفی یا

ثابت را نشان می دهد؛

۶- روستاهای مجاور جاده اصلی رابطه مستقیمی را بین جمعیت زیاد خود و مجاورت با جاده ایجاد کرده اند؛

۷- گرایش به سکونت در روستاهای بزرگ پیرامون شهرها به دلیل نقش خوابگاهی آنها می باشد؛

۸- گرایش به نرخ رشد طبیعی زیاد جمعیتی در مناطق روستایی استان به دلیل مختلف از جمله فقر فرهنگی، نبود سیاستهای مؤثر پیشگیری و نظایر آنها به چشم می خورد که جوانی بالای جمعیت روستایی و بار تکفل بالا از نتایج آن می باشد؛

۳-۳- گرایش های مسلط بر امور اجتماعی

گرایش های مسلط بر روند توسعه امور اجتماعی را، مانند امور فرهنگی، آموزشی، بهداشتی، بهزیستی، تأمین اجتماعی، فرهنگی و ورزشی، در ناحیه می توان به شرح زیر جمع بندی نمود:

۱- گرایش به تأمین خدمات آموزش عمومی، بهداشت و درمان و بهزیستی در حد استاندارد های متعارف ملی در کلیه مناطق شهری و روستایی ناحیه؛

۲- گرایش به تحقق تأمین اجتماعی در کلیه مناطق شهری و روستایی؛

۳- گرایش به ایجاد تعادل بین تعداد دانشجویان مراکز آموزش عالی دولتی و غیر دولتی؛

۴- گرایش به جلب مشارکت بخش خصوصی در خدمات اجتماعی مناطق شهری ناحیه؛

۵- گرایش به تأمین حداقل امکانات و گسترش آن در حد استاندارد های ملی در مناطق شهری

ناحیه؛

۶- گرایش گسترش مراکز فرهنگی در مناطق مختلف ناحیه؛

۷- گرایش جلب مشارکت شهرداری ها در ایجاد مراکز فرهنگی و ورزشی در مناطق شهری ناحیه.

۳-۴- گرایش های مسلط بر رفتار خانواده ها

گرایش های مسلط بر رفتار خانوارها، در بین جماعت های شهری و روستایی ناحیه ابهر، را می توان به شرح زیر جمع بندی نمود:

۱- گرایش به فرزند کمتر و خانواده کوچکتر در خانواده های شهری؛

۲- گرایش به تجزیه خانوارها به ابعاد کوچکتر در مناطق شهری؛

۳- گرایش خانوار های روستایی به مهاجرت به شهر(به دلیل عدم دسترسی به امکانات آموزشی در

روستا)؛

۳- گرایش خانوارهای مرفه شهری به مهاجرت به تهران؛

۵- گرایش به الگوی مصرف شهری در نقاط روستایی؛

۶- گرایش به انزوا طلبی در مسایل اجتماعی؛

۷- گرایش به سرمایه گذاری در خارج از استان، تحت تأثیر عوامل منفی فرهنگی؛

۸- گرایش به تحصیلات عالی در خانوارهای متوسط و بالا در مناطق شهری؛

۹- گرایش در عدم پذیرش جمعیت غیر بومی در مناسبات اداری، اجتماعی و اقتصادی(مطالعه.. م ۲.

ج ۵. ص ۹-۲۴۸).

فصل ۳

تحلیل ویژگی های اقتصادی

۳-۲

۲-۳-۱- تحلیل اشتغال به تفکیک نوع فعالیت و روند تحولات آنها

۱- روند حرکت و تغییرات جمعیت

۱-۱- عرضه نیروی انسانی

عرضه نیروی انسانی استان از ۱۹۵ هزار نفر در سال ۱۳۵۵ به ۲۲۵ هزار نفر در سال ۱۳۶۵ و بالاخره به ۲۷۲ هزار نفر در سال ۱۳۷۵ رسیده است. بررسی نشان میدهد افزایش نیروی انسانی در مناطق شهری اتفاق افتاده است و در واقع جمعیت فعال مناطق روستایی ناحیه ابهر از سال ۱۳۵۵ به بعد با کاهش عمومی روبرو بوده است.

۱-۲- فرصتهای شغلی

براساس نتایج آمارگیری موجود طی دوره ۲۰ ساله ۷۵ - ۱۳۵۵ حدود ۶۵ هزار فرصت شغلی (سالانه بطور متوسط ۳۲۵۰ شغل جدید) در سراسر استان ایجاد شده است. بر همین اساس مناطق روستایی استان نه تنها مورد فرصت های شغلی جدید نبوده اند بلکه با تنزل سالانه حدود ۹۳۸ شغل در طول دوره بیست ساله مورد بررسی روبرو بوده است. افزایش و کاهش فرصت های شغلی در همین دوره در ناحیه ابهر نیز همونوا با استان زنجان بوده است.

تفکیک آمارها برحسب دو دوره دهساله ۶۵ - ۱۳۵۵ و ۷۵ - ۱۳۶۵ نشان دهنده فرو افتادن سطح اشتغال در دوره اول و بهبود و ارتقای اشتغال در مناطق روستایی ناحیه ابهر در دوره دوم میباشد. بطوری که کاهش مستمر فرصت های شغلی طی دوره دهساله اول بصورت ارقام مثبت و فزاینده در دوره دوم تجلی نموده است.

اطلاعات تطبیقی از فرصتهای شغلی ایجاد شده برحسب بخشهای فعالیت طی دو دوره ۶۵-۱۳۵۵ و ۷۵-۱۳۶۵ در ناحیه ابهر و استان زنجان و نتایج بدست آمده از آن به شرح زیر قابل تعیین است:

* در دهه ۶۵-۱۳۵۵ حدود ۲۴۱۹۵ فرصت شغلی و در دهه ۷۵-۱۳۶۵ حدود ۴۰۹۵۱ فرصت شغلی در استان ایجاد شده است. حجم فرصتهای شغلی ایجاد شده در دهه دوم (با حدود ۱/۷ برابر دهه اول) توانسته است اقتصاد استان زنجان را از رکود خارج سازد.

* در دهه اول بخش صنعت و معدن با فرصت های شغلی منفی در ناحیه و استان همراه بوده است که از عملکرد اقتصاد مناطق روستایی قابل ارزیابی است. در حالیکه در دهه دوم بخش کشاورزی موجب فرصتهای شغلی منفی می باشد که آن هم ناشی از ضعف کار کرد بخش کشاورزی در نگهداشت شاغلان این بخش در مناطق روستایی می باشد.

به رغم اینکه بخش خدمات در سال ۱۳۷۵ در سطح ناحیه و استان موجب شغل های جدید بوده لکن مناطق روستایی ناحیه و استان در این بخش از فعالیت نتوانسته اند حتی سطح شاغلان موجود را حفظ نمایند.

۱-۳- الگوی اشتغال از نظر وضع شغلی

بررسی الگوی اشتغال در طول دو دهه مورد بررسی در ناحیه و مقایسه آن با استان نکات زیر را به دست می دهد:

* سهم بخش دولت که در طی دهه اول (۶۵-۱۳۵۵) به شدت افزایش یافته بود ، تقریباً در همان حد پابست مانده است اگر چه قدر مطلق اشتغال بخش فزونی پیدا کرده است .

* سهم کارکنان مستقل و کارفرمایان که نشان از بهبود وضعیت واحدهای کوچک فعالیت دارد تا حدودی تغییر نموده است به طوری که سهم کارفرمایان در مقطع سال ۱۳۷۵ نسبت به سال ۱۳۶۵ اندکی کاهش پیدا کرده و سهم کارکنان مستقل نیز با شدت بیشتری تنزل یافته است .

* مزد حقوق بگیران بخش خصوصی سهم بالاتری را در سال ۱۳۷۵ نسبت به سال ۱۳۶۵ به خود اختصاص داده اند. در حالیکه سهم این گروه از شاغلان حدود نیمی از سهم سال ۱۳۵۵ می باشد.

* سهم کارفرمایان (به عنوان نشان دهنده قوت اقتصادی استان در بخش خصوصی) و سهم کارکنان دولت (به عنوان مؤلفه نقش قوی دولت در اقتصاد) در ناحیه ابهر و استان زنجان پایین تر از مقیاس ملی بوده ، ضعف بنیان های اقتصادی ناحیه و استان را توجیه می نماید. لکن بهبود سهم گروه مزد و حقوق بگیران بخش خصوصی در سال ۱۳۷۵ نسبت به سال ۱۳۶۵ نویدهایی را برای اصلاح ساختاری در وضع شغلی و اقتصاد استان به همراه دارد.

۱-۴- گرایش های غالب در زمینه اشتغال

۱-۴-۱- جامعه شهری

* گرایش مسلط در فعالیتهای صنعتی اشتغال در صنایع سبک بوده که اشتغال زیر پنجاه نفر را شامل می شود.

* گرایش عمده به اشتغال در بخش خدمات اجتماعی و شخصی به دلیل نیاز کمتر به مهارت و تخصص فنی مشاهده می شود.

* گرایش به کاهش در فعالیت های بخش کشاورزی در دوره گذشته در سطح نقاط شهری مشهود بوده است.

* به دلیل رکود دوره ۶۵-۱۳۵۵ ، گرایش به کاهش شاغلان در بخش صنعت به چشم می خورد (مطالعه. م. ۲. ج. ۵. ص ۴-۷۳).

۱-۴-۲- جامعه روستایی

گرایش های مسلط بر روند توسعه جامعه روستایی ناحیه در بعد ساختار اقتصادی را می توان به شرح زیر جمع بندی نمود:

* گرایش به استفاده از نیروی کار خانوادگی ، در بهره برداری های کوچ ک به عنوان عمده ترین راه تأمین نیروی انسانی به چشم می خورد؛

* گرایش به اشتغال در بخش کشاورزی ، بالا بوده و در سال ۱۳۷۵ نزدیک به ۴۹ درصد شاغلین ناحیه ابهر در فعالیت کشاورزی اشتغال داشته، و ۶۱ درصد جمعیت ناحیه روستا نشین بوده اند؛

* بار تکفل در مناطق روستایی ، بیش از چهار نفر بوده که رقم بالایی را تشکیل می دهد؛

* گرایش به اشتغال در بخش صنعت در مناطق روستایی استان در فاصله سالهای ۷۵-۱۳۶۵ افزایش یافته است؛

* در بین شهرستان های استان زنجان نیز، در شهرستان خدابنده گرایش به اشتغال در بخش کشاورزی در بالا ترین رقم بوده است؛

* گرایش به اشتغال در بخش صنعت در مقابل کاهش گرایش به اشتغال در بخش کشاورزی را قابل توجیه می سازد؛

* در سال ۱۳۷۵ در شهرستان خرمدره گرایش در هر سه بخش اقتصادی در حد متوازن قرار داشته، در شهرستان ابهر نیز این گرایش نسبتاً متوازن بوده است، اما در شهرستان خدابنده در بخش خدمات و صنعت در مقایسه با کشاورزی سهم اشتغال ناچیز بوده است.

به طور کلی در نقاط روستایی ناحیه و استان ، کشاورزی فعالیت غالب بوده و درآمد اصلی خانوارها را تشکیل می دهد.

* در بخش کشاورزی گرایش عمده به کشت در اراضی دیم بوده و ۷۷ درصد اراضی دیمی می باشد؛

* فعالیت زراعت در شهرستان های ناحیه و استان در سالهای آتی گرایش عمده خواهد بود؛

* وجود چراگاه های مساعد ، زمینه مساعدی را برای گسترش دامپروری و دامداری فراهم آورده است؛

* در زمینه معدن گرایش عمده به استخراج معادن و گسترش شاغلان این بخش ، تنها در روستاهای بزرگ به چشم می خورد و استخراج سنگ های فلزی بیشترین سهم اشتغال را در این فعالیت به وجود آورده است؛

* در زمینه صنعت گرایش عمده به فعالیت در بخش صنایع غذایی می باشد؛

* در شهرستان ابهر و خرمدره گرایش شاغلان بخش صنعت ، به صنایع غذایی و در شهرستان خدابنده گرایش به صنایع نساجی و پوشاک می باشد؛

* نبود یک بازار قوی برای محصولات روستایی مانع عمده توسعه مناطق روستایی در آینده نیز خواهد بود(مطالعه.. م ۲. ج ۵. ص ۷-۱۳۶).

۱-۵- ضریب تکفل

بررسی روند تغییرات ضریب تکفل شغلی (نسبت تعداد جمعیت در هر مقطع زمانی به تعداد شاغلان) در چهار مقطع مورد بررسی نشان از واقعیت های ذیل دارد:

* تغییرات ضریب تکفل در استان با تغییرات این ضریب در کل کشور کاملاً هم سو می باشد.

* تفاوت ضریب تکفل در استان در مقایسه با کل کشور نشان دهنده نقصانی در حدود ۳

درصد در ضریب تکفل استان (نسبت به کل کشور) است .

* تحول ضریب تکفل در مناطق مختلف استان متفاوت بوده است. این ضریب در شهرستان زنجان کمتر از میانگین استان، در شهرستان خدابنده بالاتر از میانگین استان قرار داشته است، و در شهرستان ابهر تقریباً برابر ضریب تکفل استان می باشد.

* موقعیت بازار کار را میتوان یکی از عوامل مؤثر در بهبود ضریب تکفل ارزیابی نمود. بررسی ضریب تکفل شغلی در شهرستان های استان نشان از موقعیت برتر شهرستان زنجان برای فعالان در جستجوی کار بوده، سایر مناطق استان از این نظر در مرتبه پایین تر از این شهرستان قرار می گیرند.

۱-۶- میزان مشارکت زنان در فعالیت های اقتصادی

بررسیهای بعمل آمده از میزان مشارکت زنان در فعالیت های اقتصادی استان واقعیت های زیر را مشخص می سازد:

* سهم زنان در مقاطع زمانی مختلف در فعالیت های اقتصادی مناطق شهری استان رو به افزایش گذاشته از ۶/۵ درصد شاغلان در سال ۱۳۵۵ به ۷/۹ درصد در سال ۱۳۶۵ و سپس به ۸/۹ درصد در سال ۱۳۷۰ و بالاخره به حدود ۱۰ درصد در سال ۱۳۷۵ ارتقاء یافته است.

* سهم زنان از اشتغال در مناطق روستایی بسیار نازل بوده طی دوره ۶۵-۱۳۵۵ با سیر نزولی همراه بوده است و سپس در دوره ۷۵-۱۳۶۵ (با اندکی بهبود) هم چنان پابست باقیمانده است.

* سهم زنان از اشتغال ناحیه و استان هم در مناطق روستایی کمتر از میانگین های ملی می باشد.

۱-۷- روند بیکاری استان

نرخ بیکاری در ناحیه و استان همواره از کل کشور کمتر بوده است. بررسی تحول در نرخ بیکاری واقعیات ذیل را مشخص می سازد:

* تا سال ۱۳۷۰ روند تغییرات نرخ بیکاری در ناحیه و استان با روند تغییرات آن در کل کشور همسو بوده است. لکن برحسب نتایج آخرین آمارگیری انجام شده در سال ۱۳۷۵ به رغم کاهش نرخ

بیکاری در اقتصاد ملی، نرخ بیکاری در ناحیه و استان نه تنها کاهش نیافته بلکه اندکی نیز افزایش پیدا کرده است .

* افزایش نرخ بیکاری در دوره ۶۵-۱۳۵۵ کلاً مربوط به مناطق شهری ناحیه و استان می گردد . چرا که نرخ بیکاری در این دوره در مناطق روستایی حتی تنزل نیز پیدا کرده است (مطالعه.. م.۲ ص ۱۸۸ تا ۱۹۷).

۲- پیش بینی اشتغال

۲-۱- روش های پیش بینی

برای پیش‌بینی اشتغال در آینده روشهای چندی متداول است که در زیر به آنها اشاره می‌گردد:

۲-۱-۱- اقتصاد پایه (Economic Base Model)

در مدل اقتصاد پایه، فعالیت های اقتصادی در یک حوزه مفروض (شهر یا منطقه) به دو بخش پایه و غیر پایه تقسیم می‌گردد و با تعیین نسبت این دو بخش، و پیش‌بینی رشد در قسمت پایه، فعالیت های غیر پایه، و در نتیجه، کل فعالیت های حوزه مفروض، قابل پیش‌بینی خواهد بود. بخش پایه شامل آن دسته از فعالیت های اقتصادی را شامل می‌گردد محصولات تولیدی آن به تمامی در داخل حوزه مصرف نمی‌شود و قسمت عمده آن - پس از کسر میزان مصرف محلی آن- به خارج از حوزه صادر می‌گردد و در نتیجه تولید درآمد برای حوزه می‌نماید؛ لذا درآمد آن- و یا سهم کارکنان محلی از درآمد این بخش- صرف هزینه های زندگی خود و خانواده و گردش بخش دیگر (غیر پایه)، از جمله هزینه های زندگی شاغلین بخش غیر پایه و خانواده های ایشان می‌شود. بخش غیر پایه آن دسته از فعالیت های اقتصادی تولیدی یا غیر تولیدی و خدماتی است که محصول آن جنبه مصرفی برای زندگی عمومی اهالی محل دارد و مازاد تولید برای صادرات به بیرون از حوزه را ندارد.

انتخاب این روش برای پیش‌بینی اشتغال در ناحیه ابهر، خالی از اشکال نیست زیرا: اولاً، داده‌های کافی

برای تعیین میزان صادرات از تمامی فعالیت های سه بخش اقتصادی (کشاورزی، صنعتی و خدمات) داخل ناحیه

در دست نیست. ثانیاً، برنامه ریزی مشخص برای توسعه آتی تمامی فعالیت های پایه در هر سه بخش اقتصادی در ناحیه نیز وجود ندارد.

۲-۱-۲- جابجایی و سهم Shift and Share Model

در مدل نقل مکان و سهم، فعالیت های تولیدی، و یا اشتغال مربوطه در یک حوزه محلی، با سطح بالاتر، به عنوان مرجع، که برنامه ریزی شده می باشد، مثلاً سطح ملی، مقایسه می گردد. در این مدل، مقصود از جابجایی (یا نقل مکان)، افزایش یا کاهش در میزان اشتغال، و مقصود از سهم، سهم اشتغال (در فعالیت مفروض- برای نمونه یک رشته از صنعت) در سطح محلی نسبت به اشتغال (در همان فعالیت) در سطح مرجع می باشد. در این روش، نسبت جابجایی اشتغال در یک رشته فعالیت خاص در حوزه محلی در تناسب با جابجایی اشتغال در همان رشته در سطح مرجع و با توجه به رشد عمومی کل اشتغال در مرجع، در یک دوره خاص، مشخص می گردد؛ این مدل دارای سه جزء اصلی است که عبارتند از: ۱) رشد دوره ای کل اشتغال در سطح مرجع؛ ۲) جابجایی نسبی میزان اشتغال در رشته فعالیت مفروض در سطح مرجع؛ و ۳) تفاوت جابجایی رشته فعالیت مفروض در سطح محلی نسبت به سطح مرجع. بدین ترتیب، این مدل، تغییر میزان اشتغال در فعالیت مشخص محلی را در یک دوره معین، ارائه می دهد که با ثابت فرض کردن نسبت جابجایی در محل و پیش بینی اشتغال در مرجع، می توان اشتغال در سطح محلی را نیز پیش بینی نمود.

با توجه به اینکه اشتغال در استان در چهار بخش و برای دو دوره زمانی از سال ۱۳۸۵ و تا سال ۱۴۰۰ پیش بینی شده است، لذا می توان از این مدل برای پیش بینی اشتغال در ناحیه اهر استفاده نمود. اما به دو دلیل از کاربرد این مدل در این طرح اجتناب می گردد. اول، چون در سالهای گذشته مدتی شهرستان تاکستان و مدتی دیگر، کل استان قزوین فعلی جزء استان بوده است، و آمار تفکیکی دقیق آن موجود نیست و محاسبه آن ممکن است با دقت لازم انجام نپذیرد، و ثانیاً، اشتغال آینده در استان که با توجه به جمعیت آینده پیش بینی شده است، ساختار جمعیتی فعلی را دگرگون نموده و از مهاجر فرستی به مهاجر پذیری تبدیل می نماید. لذا مناسب تر آنست که مدلی در نظر گرفته شود که پارامتر جمعیت را در خود داشته باشد.

۲-۱-۳- مدل داده و ستانده Input Output Model

این مدل بر پایه تبادلهای بین فعالیتها، یا حسابداری بین فعالیتها، و محاسبه مازاد تولید یک فعالیت نسبت به مصرف داخلی محصول همان تولید، شکل میگیرد. هر فعالیت محصولی را تولید می کند که ستانده (Output) آن فعالیت است و ممکن است قسمتی از آن محصول توسط سایر بخشها، به مثابه داده (Input) - یا کالای واسطه‌ای- مصرف شود، و باقیمانده محصول سهم خریداران نهایی خواهد بود. اگر جدول، یا ماتریس تشکیل شود که در آن خروجی یا ستانده هر فعالیت، و ورودی یا داده آن به مصرف کننده واسطه (یا سایر فعالیتها) و به مصرف کننده نهایی مشخص گردد، آنوقت، ورودی یا داده محصول هر فعالیت به هر فعالیت طبق ضریب معینی نسبت به ستانده یا محصول کل آن فعالیت می باشد. با ثابت فرض کردن این ضریبها و پیش بینی تقاضای نهایی برای هر فعالیت میتوان میزان تولید کل آن فعالیت را برای دوره مورد نظر پیش بینی نمود.

این مدل نیز دو دلیل قابل استفاده برای این طرح نمی باشد، زیرا:

اولاً، اطلاعات کامل از میزان مصرف واسطه‌ای محصولات هر فعالیت در تک تک فعالیتها در دست نیست، و ثانیاً میزان مصرف نهایی هر فعالیت پیش بینی شده نیست، و این طرح به دنبال همین پیش بینیها می باشد. بنابراین، بایستی مدل دیگری را برگزید که اولاً، پیش بینی اشتغال در ناحیه بر حسب سهم ناحیه نسبت به حوزه برنامه ریزی شده فرادست انجام پذیر باشد، و ثانیاً، مدل مورد نظر، نسبت های جمعیتی را در نیز در خود داشته باشد. برای اینکار از مدل «ضریب مکانی» استفاده میگردد.

۲-۱-۴- مدل ضرب مکانی (Location quotient)

"ضریبی که کیفیتی از یک محدوده جغرافیایی را با یک نرم (Norm) خاص مقایسه می کند. کیفیت می تواند درصد اشتغال کشور در صنعت سیلیس در محدوده جغرافیایی (Si)، و نرم درصد اشتغال کل کشور در همان محدوده (Ti) باشد. ضریب مکانی برای محدوده i (LQi) از رابطه $LQ_i = S_i/T_i$ به دست می آید.

اگر LQi بزرگتر از یک باشد، اشتغال در صنعت سیلیس در محدوده \hat{a} تمرکز یافته است، اگر LQi کمتر از یک باشد، صنعت سیلیس در آن محدوده نسبتاً ناکافی ارائه شده است^۱.

۲-۱-۵- ضریب تمرکز مکانی

این ضریب، نوعی کاربرد ضریب مکانی است که توسط اداره کل صنایع استان زنجان نیز برای شناخت دقیقتر وضع موجود صنایع در استان بکار رفته است.

شاغلان بخش صنعت استان			
شاغلان بخش صنعت کشور	=	سهم استان از شاغلان بخش صنعت کشور	=
جمعیت استان		سهم استان از جمعیت کشور	کشور
جمعیت کشور			

بالتر بودن رقم ضریب تمرکز مکانی از یک (۱) به معنای آن است که سهم استان از شاغلان بخش صنعت، در مقایسه با سهم حقیقی آن در کل کشور، بیشتر است^۲. پیش‌بینی اشتغال در طرح ناحیه ابهر، بر پایه ضریب تمرکز مکانی شاغلان بخش های گوناگون اقتصادی ناحیه در استان زنجان صورت می‌گیرد.

۲-۲- پیش‌بینی اشتغال در استان زنجان:

در «راهبرد های بلند مدت توسعه استان زنجان» که در سال ۱۳۷۶ انتشار یافت، و مجدداً در سال های اخیر نیز مورد تأیید استان قرار گرفت و در سری نشریات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان زنجان به چاپ رسید، اشتغال در استان در چهار بخش کشاورزی، صنعت و معدن، آب و برق و گاز، و خدمات، در دو مقطع ۱۳۸۵ و ۱۴۰۰ و به تفکیک شهری و روستایی پیش‌بینی شده است. جدول ۲-۳-۱ این ارقام را نشان می‌دهد.

۱ The Dictionary of Human Geography

۲ مطالعات توسعه صنعتی استان زنجان. مرحله اول- کتاب ششم- بخش صنعت و تشخیص وضعیت ۱۰-۲۱

جدول ۲-۳-۱. پیش بینی اشتغال و ضریب تکفل شغلی در استان زنجان برای سال های ۱۳۸۵ و ۱۴۰۰

نقاط	کشاورزی			صنعت، معدن و ساختمان		
	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۴۰۰	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۴۰۰
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
استان زنجان	۸۲۸۲۶	۳۷/۹۶	۹۸۶۴۶	۳۵.۰۰	۱۸/۳۶	۴۰.۰۶۱
نقاط شهری	۶۶۶۹	۶/۴۴	۸۷۰۹	۵.۶۷	۲۲/۹۶	۲۳۷۷۰
نقاط روستایی	۷۶۰۵۷	۶۶/۳۶	۸۹۹۳۷	۷۰.۰۷	۱۴/۲۱	۱۶۲۹۱

مأخذ: سازمان برنامه و بودجه استان زنجان

جدول ۲-۳-۱. ادامه

نقاط	آب، برق و گاز			خدمات		
	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۴۰۰	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۴۰۰
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
استان زنجان	۲۴۸۳۲	۱۱/۳۸	۳۶۶۴۰	۱۳.۰۰	۳۲/۳۰	۷۰.۴۳۰
نقاط شهری	۱۵۴۹۵	۱۴/۹۷	۲۸۲۰۷	۱۸.۳۸	۵۵/۶۲	۴۵۶۰۰
نقاط روستایی	۹۳۳۷	۸/۱۵	۸۴۳۳	۶.۵۷	۱۱/۲۸	۲۴۸۳۰

مأخذ: سازمان برنامه و بودجه استان زنجان

جدول ۲-۳-۱. ادامه

نقاط	جمع اشتغال			ضریب تکفل شغلی		
	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۴۰۰	۱۳۸۵	۱۴۰۰	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
استان زنجان	۲۱۸۱۴۹	۱۰۰	۲۸۱۸۴۶	۱۰۰	۲/۸۱	۲/۴۸
نقاط شهری	۱۰۳۵۳۸	۱۰۰	۱۵۳۴۸۹	۱۰۰	۲/۹۲	۲/۷۰
نقاط روستایی	۱۱۴۶۱۱	۱۰۰	۱۲۸۳۵۷	۱۰۰	۲/۶۸	۲/۱۱

مأخذ: سازمان برنامه و بودجه استان زنجان

۲-۳- پیش بینی اشتغال در ناحیه ابهر

با به کار بردن ضریب تمرکز مکانی، و بر پایه داده های پیش بینی اشتغال استان برای سال های ۱۳۸۵ و ۱۴۰۰، با توجه به نسبت شاغلین هر بخش در ناحیه ابهر به جمعیت کل ناحیه، و نسبت شاغلین همان بخش در استان زنجان به جمعیت کل استان، اشتغال در بخش های اقتصادی ع گانه کشاورزی، صنعت و معدن و ساختمان، آب و برق و گاز، و خدمات، و همچنین ضریب تکفل شغلی، به تفکیک شهری و روستایی، و برای سال

های ۱۳۸۵ و ۱۴۰۰ در ناحیه ابهر محاسبه، و ارقام نهایی تعدیل (کالیبره) گردید. نتایج حاصله در جدول ۲-۳-۱-۲-۱ نمایش داده شده است.

جدول ۲-۳-۱-۲. پیش بینی اشتغال و ضریب تکفل شغلی در استان زنجان برای سال های ۱۳۸۵ و ۱۴۰۰

نقاط	کشاورزی			صنعت، معدن و ساختمان		
	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۴۰۰	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۴۰۰
	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد
	درصد	درصد	درصد	درصد	درصد	درصد
ناحیه ابهر	۳۹۲۵۲	۴۶۷۰۰	۶۹۰۰۰	۱۹۴۷۹	۲۷۵۰۰	۴۴۰۰۰
نقاط شهری	۴۹۱۰	۵۹۰۰	۲۲۷۰۰	۱۰۵۵۳	۱۷۵۰۰	۳۳۰۰۰
نقاط روستایی	۳۴۳۴۲	۴۰۸۰۰	۴۶۳۰۰	۸۹۲۶	۱۰۰۰۰	۱۱۰۰۰

مأخذ: طرح ناحیه ابهر

جدول ۲-۳-۱-۲. ادامه

نقاط	آب، برق و گاز			خدمات		
	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۴۰۰	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۴۰۰
	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد
	درصد	درصد	درصد	درصد	درصد	درصد
ناحیه ابهر	۴۴۵	۶۵۰	۱۳۰۰	۲۱۳۱۵	۲۷۵۰۰	۴۳۵۰۰
نقاط شهری	۳۸۷	۶۲۴	۱۲۴۰	۱۵۵۱۶	۲۴۶۵۰	۳۹۹۵۰
نقاط روستایی	۲۸	۲۶	۶۰	۵۷۹۹	۲۸۵۰	۳۵۵۰

مأخذ: طرح ناحیه ابهر

جدول ۲-۳-۱-۲. ادامه

نقاط	جمع اشتغال			ضریب تکفل شغلی		
	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۴۰۰	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۴۰۰
	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد
	درصد	درصد	درصد	درصد	درصد	درصد
ناحیه ابهر	۸۰۴۹۱	۱۰۲۳۵۰	۱۵۷۸۰۰	۳/۵۱	۳/۱۹	۲/۸۹
نقاط شهری	۳۱۳۶۶	۵۳۶۷۶	۹۶۸۹۰	۳/۵۳	۲/۷۰	۲/۷۰
نقاط روستایی	۴۹۱۲۵	۵۳۶۷۶	۶۰۹۱۰	۳/۵۱	۲/۷۸	۳/۲۱

مأخذ: طرح ناحیه ابهر

۲-۴- مقایسه ارقام پیش بینی اشتغال در سال ۱۳۸۵ با نتایج سرشماری سال

۱۳۸۵

پیش بینی اشتغال در ناحیه ابهر بر اساس سهم اشتغال ناحیه در پیشنهاد اشتغال برای سال ۱۴۰۰ استان زنجان صورت گرفته است. در مقایسه پیش بینی اشتغال ناحیه برای سال ۱۳۸۵ با نتایج بدست آمده از سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، تفاوت هایی وجود دارد، از جمله، اشتغال در بخش کشاورزی بیش از ۱۰ درصد کاهش یافته، اما اشتغال در بخش های صنعت، معدن و ساختمان ۵.۵ درصد، آب و برق و گاز کمتر از ۱ درصد، و خدمات ۴.۵ درصد افزایش داشته است (جدول ۲-۳-۱-۳). بنا بر این، استان بایستی پیشنهاد های جمعیتی و اشتغالی خود را باز نگری نماید. در این باز نگری بایستی بین دو وضعیت تصمیم گیری نماید: الف) استان ساختار جمعیتی و اشتغالی پیش بینی شده برای سال ۱۴۰۰ را می خواهد حفظ نماید، در این صورت، بایستی سیاست های به اجرا در آمده سال های پس از برنامه های پنج ساله استان را تا کنون مورد ارزیابی قرار دهد و دلایل عدول از برنامه پیش بینی شده برای سال ۱۳۸۵ مشخص گردد، و آنگاه با یک برنامه عملیاتی دقیق، پس افت از برنامه را تا سال مینا، جبران نماید؛ ب) استان بر اساس واقعیت های عینی سال ۱۳۸۵، در ساختار پیشنهادی سال مینا تجدید نظر و تعدیل نماید. در این صورت، پیش بینی های طرح ناحیه نیز باید مورد باز نگری و انطباق با ساختار های پیشنهادی استان قرار گیرد. یاد آور می گردد که بهر حال، تغییر ساختار جمعیت و اشتغال، تأثیر بنیادی بر سند ۱ (کاربری زمین پیشنهادی) و سند ۲ (سازمان فضایی جمعیت و خدمات) - در مقیاس کوچک طرح ناحیه ابهر نخواهد داشت. تأثیر در طرح های تفصیلی و پروژه های بعدی برای عملیاتی کردن برنامه (طرح) ناحیه - در مقیاس های بزرگتر، مشهود خواهد بود.

جدول ۲-۳-۱-۳. مقایسه ارقام پیش بینی اشتغال در سال ۱۳۸۵ با نتایج سرشماری سال ۱۳۸۵

نقاط	کشاورزی			صنعت، معدن و ساختمان		
	۱۳۸۵ پیش بینی	۱۳۸۵ سرشماری	مقایسه	۱۳۸۵ پیش بینی	۱۳۸۵ سرشماری	مقایسه
ناحیه ابهر	۴۶۷۰۰	۴۵۰۰	۱۰۰	۳۶۷۱۹	۳۲۰۰	۱۰۰
نقاط شهری	۵۹۰۰	۷۱۲۱	۱۳۰	۱۸۱۹۵	۳۳۰۰	۱۰۰
نقاط روستایی	۴۰۸۰۰	۳۳۰۸۱	۸۰	۱۸۵۲۳	۳۱۰۰	۱۰۰

مأخذ: طرح ناحیه ابهر

جدول ۲-۳-۱-۳. ادامه

نقاط	آب، برق و گاز						خدمات	
	۱۳۸۵ پیش بینی	۱۳۸۵ سرشماری	مقایسه	۱۳۸۵ پیش بینی	۱۳۸۵ سرشماری	۱۴۰۰	تعداد	درصد
ناحیه ابهر	۶۵۰	۰.۶۳	۸۰۳	۰.۷۱	+۱۵۳	+۰.۰۸	۲۷۵۰۰	۲۶.۸۶
نقاط شهری	۶۲۴	۱.۱۶	۶۴۰	۱.۱۸	+۱۶	+۰.۰۲	۲۴۶۵۰	۴۵.۹۵
نقاط روستایی	۲۶	۰.۰۵	۱۶۴	۰.۲۷	+۱۳۸	+۰.۲۲	۲۸۵۰	۵.۳۱

مأخذ: طرح ناحیه ابهر

جدول ۲-۳-۱-۳. ادامه

نقاط	جمع اشتغال			ضریب تکفل شغلی	
	۱۳۸۵ پیش بینی	۱۳۸۵ سرشماری	مقایسه	۱۳۸۵	مقایسه
ناحیه ابهر	۱۰۰ ۱۰۲۳۵۰	۱۰۰ ۱۱۳۲۳۷	۰ +۱۰۸۸۷	۳.۱۹	۲.۴۰
نقاط شهری	۱۰۰ ۵۳۶۷۶	۱۰۰ ۵۴۱۹۶	۰ +۵۲۰	۲.۷۰	۲.۵۰
نقاط روستایی	۱۰۰ ۵۳۶۷۶	۱۰۰ ۵۹۰۴۱	۰ +۵۳۶۵	۲.۷۸	۲.۳۰

مأخذ: طرح ناحیه ابهر

۲-۳-۲- تحلیل عملکرد شاخص های عمده اقتصادی در ناحیه و

تحولات کلی آن در آینده

از شاخص های اقتصادی، مورد هایی مانند جمعیت، نیرو انسانی و اشتغال، بودجه خانوار، نقش و اهمیت بخش های دولتی و خصوصی، وضعیت بخش های اقتصادی، در فصل ها و بند های گذشته تحلیل شده اند. در زیر به سه مورد دیگر اشاره می گردد.

۱- گرایش های مسلط بر توسعه اقتصادی

بررسی روند تحولات اقتصادی و اجتماعی استان زنجان (به عنوان یک منطقه اقتصادی) در دوره حیات جدید اقتصادی-اجتماعی کشور، یعنی در دوره گذر از مرحله تولید کشاورزی و بنیان های اقتصاد سنتی به مرحله اقتصاد مبتنی بر بازار، رشد صنعت، گسترش زیر بناها و توسعه روز افزون خدمات اجتماعی، نکات زیر را مشخص می سازد. با توجه به اینکه ناحیه ابهر همواره بخشی از استان، و شامل سیاست های اقتصادی و تابع روند تغییرات و تحولات اقتصادی استان بوده است، در زیر به پاره ای از نکات، که در ارتباط مستقیم تر با ناحیه ابهر می باشد، بسنده می گردد.

اقتصاد ناحیه، در طول نیم قرن گذشته همواره تحت تأثیر دو قطب برتر اقتصاد کشور، یعنی تهران و تبریز قرار داشته، و در ارتباط نابرابر با این دو قطب، عملاً بخشی از منابع مالی و نیروی انسانی متخصص خود را از دست داده است. در واقع امر، تهران به لحاظ مرکزیت اداری و سیاسی کشور، وسعت سرمایه گذاری های تولیدی، زیربنایی و خدماتی و تبریز به لحاظ مرکزیت اداری و سیاسی منطقه ای، مرکزیت فرهنگی و بالآخره، مرکزیت اقتصادی شمال غرب کشور، به طور مستمر قسمتی از "منابع مالی" و "نیروی انسانی متخصص و کار آمد" این منطقه را جذب نموده اند؛

* خروج مستمر "سرمایه" و "نیروی انسانی" توان اقتصادی ناحیه و استان را در گذر مراحل توسعه تقلیل داده است و متقابلاً توسعه نیافتگی خود به عنوان عامل خروج بیشتر سرمایه و نیروی انسانی متخصص و کارآمد از ناحیه و استان گردیده است؛

* شواهد چندانی از اهتمام مدیریت اجرایی استان در بخش دولت و تشکل های صنفی و محلی بخش خصوصی برای شکستن دور باطل تسلسل و وابستگی متقابل "توسعه نیافتگی" با: خروج سرمایه و نیروی انسانی متخصص و کارآمد "بومی در دست نیست؛

* احداث زیر بناها در استان زنجان تحت موقعیت جغرافیایی بسیار ممتاز آن (قرار گرفتن در مسیر استراتژیکی ارتباط شمال غرب کشور و قسمتی از دنیای خارج با تهران و مناطق مرکزی کشور) اصولاً بصورت خطی انجام پذیرفته، و توسعه استان تحت تأثیر شدید این تجهیز ملی (به امکانات زیر بنایی با اهداف اقتصاد ملی) قرار گرفته است؛

توسعه نیافتگی شدید در محورهای فرعی و حاشیه ای اقتصاد استان (نسبت به محور استراتژیک تهران - قزوین - زنجان - تبریز) نظیر خدابنده، قابل ذکر است؛

* استقرار صنایع در منطقه ابهر را بایستی در ارتباط با ممنوعیت گسترش صنعت در منطقه شهری تهران جستجو نمود. به عبارتی، موانع موجود استقرار صنایع در محدوده های نزدیک شهر تهران سبب انتقال تدریجی دانش و سرمایه از اقتصاد قدرتمند تهران به مناطق حاشیه آن گردیده، و ابهر و خرمدره نیز از آن بهره مند شده اند.

۲- صادرات و واردات ناحیه

۲-۱- زراعت و باغداری

استان زنجان از لحاظ عملکرد غالب اقتصادی، در زمره مناطق کشاورزی کشور قابل طبقه بندی است. این استان دارای مازاد محصولات کشاورزی و دامی بوده و به عنوان صادر کننده این قبیل محصولات به سایر استان ها عمل می نماید. گندم، جو، حبوبات و نباتات علوفه ای از مهمترین زمینه های فعالیت دارای

مازاد تولید در بخش محصولات سالانه استان قابل ذکر می باشد. از محصولات دائمی استان نیز انگور، زیتون و میوه های هسته دار دارای مازاد تولید بوده و به سایر مناطق صادر می شود. ناحیه ابهر نیز دارای سهم خاصی در تولید محصولات زراعی و باغی استان می باشد.

۲-۲- دامداری

استان زنجان با دارا بودن ۳ میلیون واحد دامی بیش از ۳ درصد دامهای کشور را در خود جای داده است، به طوری که بیش از ۳۰ درصد مازاد تولیدی دامی این استان به مناطق همجوار (عمدتاً تهران) صادر می گردد. مازاد محصولات دامی استان به صورت دام زنده، شیر، لبنیات، عسل، پوست، روده و پشم می باشد. سهم ناحیه ابهر در استان، ۱.۱۳ میلیون واحد دامی است.

۲-۳- از مجموع تولیدات مواد معدنی استان

مجموع تولیدات معدنی ناحیه ابهر، از جمله سرب و روی، انواع خاک های صنعتی، سیلیس، نمک، آهن، سنگ گرانیت، بیش از نیاز داخلی ناحیه و استان است و از مواد صادراتی ناحیه و استان محسوب می شود. ضمن اینکه بخشی از تولید انواع سنگ های آهکی، مرمریت، گچ، لاشه و تراورتن از ناحیه به سایر نقاط استان برای مصرف، صادر می گردد.

۲-۴- صنعت

ناحیه ابهر به رغم کمبود ها، در برخی رشته های صنعتی دارای امکاناتی است که در مقیاس ملی قابل ارزیابی است. محصولات غذایی مینو، تولید پوشاک، تولید ظروف چینی از مهمترین آنها به شمار می رود که تولیدات کارگاه های آن به مراتب بیش از مصرف داخلی ناحیه و استان بوده و به سایر نقاط کشور، و حتی خارج از کشور، صادر می گردد.

ناحیه ابهر در بسیاری از رشته های صنعتی دارای کمبود یا فقدان واحد تولیدی است، به طوری که نیاز های آن از طریق سایر مناطق تأمین می شود. انواع نوشابه، توتون و سیگار، تولیدات چرمی و کفش،

کاغذ، اکثر محصولات شیمیایی، رنگ، شیشه، فلزات اساسی، آهن و فولاد، انواع ماشین آلات صنعتی، خودرو و وسایل حمل و نقل از آنجمله به شمار می رود.

۳- شرایط منطقه ای صنعت در ناحیه

۳-۱- توان توسعه صنعتی ناحیه ابهر

طرح کالبد ملی ایران شهرستان های کشور را از نظر توان صنعتی به ۵ گروه طبقه بندی کرده است که در آن، شهرستان ابهر (شامل شهرستان خرمدره) در گروه چهارم - مناطق با استعداد نسبتاً کم توسعه صنعتی - و شهرستان خدابنده در گروه پنجم - استعداد کم توسعه صنعتی، یا مناطق غیر صنعتی - قرار دارند (ط ک م. ۱. مطالعات صنعت و فضا. جدول ۸-۱. ص ۶۹).

۳-۲- آینده نگری صنایع مقید به مکان

عوامل متعددی چون نوع تولید، ظرفیت، بازار فروش، تکنولوژی، دسترسی به مواد اولیه، شرایط زیست محیطی و شاید هزینه های حمل و نقل مواد اولیه و محصولات ساخته شده می توانند بر تعیین مکان و محل استقرار واحدهای صنعتی مؤثر واقع شوند. علاوه بر این مکان واحد های صنعتی می تواند با تأثیر پذیری از سیاست ها و خط مشی های دولتی و قوانین و مقررات مشخص گردد. با اینهمه، گاه عوامل طبیعی یا زیست محیطی و یا هزینه های حمل و نقل، در مورد صنایعی خاص، چنان با قدرت عمل می کنند که دیگر عوامل الزاماً در حاشیه تصمیم گیری های مکانی قرار می گیرند و احداث صنعتی مشخص، تنها به مکانی خاص، محدود می گردد. در مطالعات صنعت و فضا به شناسایی این گونه صنایع، که تحت عنوان صنایع مقید به مکان شناخته می شوند، توجه خاص معطوف گردیده است و علاوه بر شناسایی این دسته از صنایع، با استفاده از روش های مکان یابی، جایگاه استان ها و شهرستان های کشور از نظر اولویت استقرار این صنایع مشخص شده است. بر اساس مطالعات انجام شده در مورد ویژگی های صنایع در چارچوب کد های چهار رقمی طبقه بندی بین المللی فعالیت های صنعتی، بر رویهم ۲۴ فعالیت صنعتی مقید به مکان شناخته شده اند.

هیچیک از شهرستان های ناحیه ابهر در "رده بندی استان ها و شهرستان های برخوردار از بالاترین استعداد (اولویت ۱) برای استقرار صنایع مقید به مکان" قرار ندارند (ط ک م. ۱. مطالعات صنعت و فضا. جدول

۹-۱. ص ۶-۷۳). در مورد بسیاری از فعالیت های ۲۴ گانه یاد شده نیز ناحیه ابهر فاقد اولویت می باشد.

موقعیت شهرستان های ناحیه در سایر فعالیت های این رده بندی به شرح زیر است:

جدول ۲-۳-۱. درجه اولویت شهرستان های ناحیه ابهر برای استقرار صنایع مقید به مکان

نام صنعت	کد صنعت	درجه اولویت شهرستان	
		ابهر و خرمدره	خدابنده
کشتار و تهیه و نگهداری گوشت	۳۱۱۱	۴	۴
تهیه لبنیات	۳۱۱۲	۳	۴
آرد سازی	۳۱۱۶	-	۳
تهیه خوراک دام و طیور	۳۱۲۲	۳	۳
دباغی و تکمیل چرم	۳۲۳۱	۳	۳
صنایع اساسی آهن و فولاد	۳۷۱۰	۲	-
ذوب و ریخته گری مس	۳۷۲۰/۱	۲	-
ذوب و ریخته گری آلومینیوم	۳۷۲۰/۲	۲	-
ذوب و ریخته گری سرب و روی	۳۷۲۰/۳	۳	-
وسایل راه آهن و تعمیر آن	۳۸۴۲	۲	-

منبع: طرح کالبد مئی. مطالعات صنعت و فضا. نقشه های ۹-۱ تا ۹-۲۳

۳-۳- جایگاه ناحیه ابهر در گروه بندی میزان توسعه یافتگی شهرستان های

کشور

در تحلیل صنعت و نا برابری های منطقه ای، میزان توسعه یافتگی شهرستان های کشور، با استفاده از شاخص های بیان کننده رفاه و برخورداری در زمینه های مسکن، بهداشت و درمان، آموزش و سواد، ارتباطات و مخابرات، فرهنگ و اوقات فراغت، و نهایتاً درآمد و هزینه خانوار، و بکار گیری روش های: (۱) تحلیل عوامل، (۲) تحلیل خوشه ای، (۳) شاخص ترکیبی توسعه کالبدی، و (۴) انحراف از ایتیمم، شهرستان های کشور رده بندی شده اند و نهایتاً بر اساس گزینش نتایج قابل قبول، شهرستان های مختلف کشور در ۵ گروه زیر، برحسب درجه توسعه یافتگی و برخورداری، جای داده شده اند:

گروه اول - مناطق کاملاً توسعه یافته؛

گروه دوم - مناطق با درجه توسعه یافتگی بالا؛

گروه سوم - مناطق نیمه توسعه یافته؛

گروه چهارم - مناطق با درجه توسعه یافتگی پائین؛

گروه پنجم - مناطق محروم

در این "رده بندی شهرستان های کشور بر حسب توسعه یافتگی"، شهرستان های ناحیه در گروه سوم - مناطق نیمه توسعه یافته - قرار داده شده اند (همان. جدول ۱۴-۱. ص ۱۰۳).

۳- ۴- جایگاه ناحیه ابهر در گروه بندی شهرستان های کشور بر اساس درجه

توسعه یافتگی و میزان استعداد صنعتی شدن

همچنانکه گفته شد، مجموعه شهرستان های کشور از لحاظ استعداد و توان توسعه صنعتی در رتبه های ۱ تا ۵ (رتبه ۱ بالا ترین میزان توان توسعه صنعتی) رده بندی شده اند. با انطباق این دو گونه طبقه بندی، شهرستان های کشور در ۹ گروه، طبق جدول زیر، مجدداً دسته بندی شده اند. این دسته بندی جدید مبنای سیاست ها و توصیه های الویت گذاری توسعه صنعتی در شهرستان های کشور، برای ایجاد تعادل و حذف نابرابری های منطقه ای است:

جدول ۲-۳-۲. جایگاه نامیه ابهر در گروه بندی شهرستان های کشور بر اساس درجه توسعه یافتگی و میزان استعداد صنعتی شدن آنها

گروه	درجه توسعه یافتگی	درجه استعداد صنعتی	جایگاه شهرستان های ناحیه ابهر
گروه ۵	۳ و ۴	۳ و ۴	شهرستان ابهر و خرمدره
گروه ۶	۳ و ۴	۵	شهرستان خدابنده

منبع: طرح کالبد ملی. مطالعات صنعت و فضا. ص ۹۴

در گروه های ۹ گانه یاد شده، شهرستان ابهر در گروه ۵، و خدابنده در گروه ۶، با پیشنهاد های زیر قرار دارند:

گروه ۵ - در سیاستگذاری های کالبدی ملی، صنعت بطور کلی فعالیت محرک توسعه برای این شهرستان ها به شمار نمی آید. لیکن گسترش صنایع مقید به مکانی که در این شهرستان ها الویت بالایی دارند و از حیث توسعه صنعتی کشور حائز اهمیت می باشند، مورد تأکید می باشد؛

گروه ۶ - سیاستگذاری های توسعه صنعتی در این شهرستان ها می باید تنها مبتنی بر توان توسعه صنایع مقید به مکانی که امکان استقرار در این نقاط را دارند، انجام گیرد.

با توجه به نکات بالا، سیاست های صنعتی ناظر بر ایجاد تعادل در بین شهرستان ها به شرح زیر

پیشنهاد می شود:

در شهرستان های گروه ۵: گسترش صنعتی در تمام رشته ها پیشنهاد می گردد،

در شهرستان های گروه ۶: گسترش صنایع مقید به مکان (در تمامی رشته ها) توصیه می شود.

و در نهایت، برای سرمایه گذاری های صنعتی غیر مقید به مکان، شهرستان های گروه ۵ در اولویت

۲، و از حیث صنایع مقید به مکان، گروه ۶ در اولویت ۲ قرار دارد (همان. ص ۱۰۰-۹۳)

بدین ترتیب،

شهرستان ابهر در اولویت دوّم برای گسترش صنایع غیر مقید به مکان قرار دارد.

شهرستان خداوند در اولویت دوّم برای گسترش صنایع مقید به مکان قرار دارد و برای آن صناعی

که در رده بندی اولویت صنایع مقید به مکان شهرستان اولویت ۱ تا ۵۰ دارند، پیشنهاد نشده و صناعی که

داری اولویت ۵۰ تا ۱۰۰ هستند پیشنهاد شده است، شامل کشتار دام - تولید فراورده های دامی - آرد سازی

- برنج پاک کنی - تولید خوراک دام - دباغی و تکمیل چرم(همان. جدول ۱۴-۳. ص ۱۲۴).

۲-۳-۳- تعیین توان های بالقوه و تنگناهای عمده موجود در راه

توسعه اقتصادی

یکی از هدف های اصلی تحلیل وضع موجود، شناسایی مجموعه استعداد (پتانسیل) ها ناحیه، برای بهره گیری مناسب از آن ها در توسعه ناحیه ای، و همچنین شناسایی مجموعه تنگنا ها به مثابه عوامل باز دارنده در توسعه، و به منظور یافتن تمهیدات و بهره وری از استعداد ها برای هر چه کم اثر نمودن این تنگناها می باشد.

چه توان ها و چه تنگنا ها می توانند درونی یا بیرونی باشند. چنانچه درونی باشند، یعنی با منابع درون ناحیه تعریف شوند، از آنها با اصطلاح های «نقاط قوت» و «نقاط ضعف» یاد می شود؛ و اگر بیرونی باشند، یعنی مربوط به منابع خارج از قلمرو اختیار، و بیرون از مرز های سرزمینی ناحیه باشد، در ادبیات برنامه ریزی با اصطلاح های «فرصت ها» و «تهدید ها» از آنها نام برده می شود. برنامه ریزی، در واقع در نظر گرفتن این توان ها و تنگنا های محدوده درونی و محیط بیرونی سیستم منطقه مفروض، به منظور تدوین راهبرد (استراتژی) های توسعه می باشد. لذا، بیان آن می بایستی به صورت احکام مشخص و خارج از پیرایه های لفظی و توضیحی باشد. به همین منظور، در زیر به توان ها و تنگنا ها به طور موردی- و بدون توضیح های اضافی، به مثابه نتیجه بررسی ها- اشاره می گردد.

۱- بخش کشاورزی - زراعت

الف : توان ها و قابلیت ها

۱- وجود منابع غنی آب های سطحی در،

شهرستان های ابهر و خرم دره: ابهررود و زاینده بودن آن؛

شهرستان خدابنده: سجاسرود، تالوار و قزل اوزن در نقاط مختلف شهرستان؛

۲- وجود منابع غنی آب های زیرزمینی، در شهرستان خدابنده؛

۳- وجود دشت های مناسب و مستعد در،

شهرستان های ابهر و خرم دره، دشت های ابهر، خرمدره و سلطانیه جهت توسعه کشاورزی

و با استفاده از وسایل مدرن آبیاری قطره ای و بارانی؛

شهرستان خدابنده، با خاک بسیار غنی در مناطق گرماب- دوتپه- سجاس و خمارک؛

۴- امکان کشت انگور در نقاط مختلف ناحیه عدم نیاز به آب فراوان در این نوع محصول؛

۵- امکان توسعه باغ های سیب و سایر میوه ها با توجه به شرایط آب و هوایی ناحیه؛ امکان تبدیل

مزارع دیم به آبی از طریق پمپاژ، بند های انحرافی، استخر و ذخیره آب؛

۶- بالا بودن متوسط میزان بارندگی در این شهرستان که باعث توسعه کشت دیم گردیده که می

توان با استفاده از آن در جهت تغییر کشت دیم به آبی اقدام نمود؛

۷- وجود بخش تحقیقات و ایجاد مزرعه تحقیقاتی دیم در شهرستان خدابنده که می تواند تأثیر بسیار

مثبتی در روند توسعه شهرستان داشته باشد؛

۸- امکان ایجاد و توسعه و گسترش انواع صنایع تبدیلی کشاورزی در کنار مزارع و باغ های انگور، از

جمله برای کشمش، سیب زمینی و کنسانتره میوه؛

۹- وجود کشت و صنعت خرمدره و امکان توسعه آن؛

۱۰- امکان تأمین علوفه مناسب جهت توسعه دامداری و دامپروری؛

۱۱- وجود دامداری های صنعتی و مرغداری های صنعتی گوشتی و تخمگذاری در شهرستان ابهر و

سهولت ارتباطی آنها با بازار های استان و خارج از استان؛

۱۲- وجود ۱۰ مرکز خدمات کشاورزی و چندین مرکز خدمات جهاد سازندگی با نیروی متخصص

در ناحیه،

۱۳- وجود جاده های دسترسی و ارتباطی جهت رساندن انواع تولیدات کشاورزی، از جمله انگور؛

۱۴- وجود مراتع خوب و متوسط در بسیاری از نقاط جهت پرورش انواع دام؛

۱- پراکندگی روستاها، یکپارچه نبودن زمین های کشاورزی، کوچک بودن قطعات کشت و عدم همکاری و مشارکت مردم در ایجاد واحد های زراعی مشترک به دلیل فرهنگ عمومی جامعه (بخصوص در شهرستان خداآبند)؛

۲- مالکیت اوقافی بسیاری از روستاهای شهرستان خداآبند؛

۳- تبدیل زمین های کشاورزی توسط بخش خصوصی به زمین های صنعتی و سود آور بودن آن در هنگام فروش و واگذاری؛

۴- کمبود آب های زیر زمینی و افت آن به دلیل مصرف بی رویه و عدم تغذیه مصنوعی در شهرستان های ابهر و خرمدره؛

۵- بالا بودن هزینه ایجاد تأسیسات تأمین آب زراعی زیرزمینی، مانند موتور پمپ و غیره برای بخش خصوصی و کشت کاران؛

۶- عدم وجود تأسیسات مدرن مهار آبهای سطحی در روی رودخانه ابهررود و عدم احداث آن توسط بخش خصوصی به دلیل اولاً، بالا بودن هزینه های و نیاز به همکاری دولت و یا استفاده از تسهیلات بانکی، و ثانیاً، امکان تخریب آن و از بین رفتن در مواقع سیلابی و طغیان و در نتیجه هدر رفتی آب در بهار و فصول پر آبی، بخصوص در نگهداری تأسیسات ایجاد شده توسط دولت نیز به دلیل عدم همکاری و مشارکت بخش خصوصی، هیچگونه علاقه و همکاری مشاهده نمی شود؛

۷- بالا بودن تلفات آب زراعی به دلیل نبودن تأسیسات و ابنیه فنی لازم در سطح روستاها و مناطق؛

۸- فرار گرفتی (۱) حوزه آبریز رودشور با متولی آن در خارج از استان، و (۲) حوزه آبریز قزل اوزن با متولی آن خارج از ناحیه؛

۹- کمبود علوفه در سال های خشکسالی؛

۱۰- استفاده از روش های سنتی کشاورزی و دامداری توسط زارعین (بخصوص در شهرستان خداآبند)؛

۱۱- عدم وجود تسهیلات زیربنایی و رفاهی در نقاط مختلف و در نتیجه مهاجرت کشاورزان و روستاییان به شهرها؛

- ۱۲- نبودن نیروهای متخصص بومی و مشکل جذب نیروهای متخصص غیر بومی در منطقه؛
- ۱۳- عدم آشنایی کشتکاران به استفاده از تسهیلات بانکی تکلیفی و غیر تکلیفی جهت سرمایه گذاری در بخش کشاورزی و دامداری به دلیل پایین بودن سطح سواد عمومی و فرهنگ جامعه؛
- ۱۴- عدم جلب جوانان شهرستان به امر کشاورزی و دامداری و تولید به دلیل سختی کار کشاورزی و دامداری سنتی و جلب آنان به مشاغل کاذب؛
- ۱۵- عدم وجود تأسیسات مدرن نگهداری میوه مانند انبار و سردخانه؛
- ۱۶- بالا بودن قیمت ماشین آلات مورد نیاز دامداری ها و مرغداری ها و جا نیفتادن فرهنگ مکانیزاسیون در بین دامداران صنعتی و مرغداران؛
- ۱۷- وابستگی حدود ۸۰ درصد دان مرغ به خارج از کشور و همچنین قسمتی از علوفه دام و فقدان کارخانه خوراک دام (سیما..۱۳۷۶).

۲- بخش دامداری

الف : توان ها و قابلیت ها

- ۱- ظرفیت های موجود قابل توجه دام و طیور ناحیه؛
- ۲- امکانات تولید علوفه مورد نیاز در ناحیه و استان، در زمین های زراعی و منابع طبیعی؛
- ۳- وجود دانشکده کشاورزی در مرکز استان و مرکز تحقیقات دام و منابع طبیعی، مرکز آموزش عالی سهروردی جهاد سازندگی، و دو واحد هنرستان کشاورزی در سطح استان؛
- ۴- موقعیت مناسب ناحیه برای توسعه دامداری از لحاظ آب و هوایی، زیر ساخت ها، ارتباطات، بازار مصرف و همجواری با هفت استان و نزدیکی به مرکز کشور؛
- ۵- وجود امکانات زیر در کل استان، شامل ناحیه ابهر؛ وجود صنایع تبدیلی مورد نیاز، کارخانه شیر پاستوریزه با ظرفیت جذب ۷۵ تن شیر در روز، کشتارگاه های نیمه صنعتی طیور- با ظرفیت چهار هزار قطعه در ساعت، کارگاه فرآوری و صادرات روده، ۴۵ واحد کارگاه پنیر زنی با ظرفیت حدود دو هزار تن در سال، کارخانه خوراک طیور با ظرفیت ۳۲ تن در روز، هفت واحد داروخانه دام و طیور بخش خصوصی، نه واحد

کلینیک دامپزشکی دولتی، شش واحد دامداری ترویجی، ۲۳ واحد شرکت تعاونی دام و طیور و زنبور عسل و یک واحد اتحادیه دامداران و شرکتهای تعاونی تحت پوشش اداره کل تعاون استان؛

۶- وجود متخصصان دامپروری و دامپزشکی در بخش دولتی و خصوصی و خیل دانش آموختگان در مقاطع مختلف در رشته های دامپروری در سطح استان و استقبال آنان برای کار در بخش دامداری، و وجود مروچین دام و طیور در روستاها؛

۷- وجود نژاد مهم گوسفند گوشتی کشور مانند گوسفند افشاری و شال در استان که در افزایش گوشت قرمز نقش بسزایی دارد؛

۸- وجود کشت و صنعت خرمدره تحت پوشش بنیاد جانبازان با ظرفیت بالا از نظر گاوداری شیری، مرغداری گوشتی و تخمگذار، طرح اجداد، مزارع مرغ مادر، طرح های کشت و صنعت و کارخانه های جوجه کشی.

ب - تنگناها و محدودیت ها

۱- پایین بودن سطح معلومات بسیاری از عوامل تولید در روستاها و دشواری آموزش پذیری آنها؛
۲- بالا بودن قیمت ماشین آلات مورد نیاز دامداری ها و مرغداری ها و جا نیفتادن فرهنگ مکانیزاسیون در بین دامداران صنعتی و مرغداران؛

۳- وابستگی حدود هشتاد درصد دان مرغ به خارج از کشور و همچنین قسمتی از علوفه دام، نبود آزمایشگاه تغذیه دام و طیور و مشکل کمبود علوفه در سال های خشکسالی؛

۴- نبودن کشتارگاه صنعتی دام، کارخانه و فرآوری پوست دام سبک و سنگین، و کمبود کارخانه خوراک دام؛

۵- مشکل تغییر کاربری زمین های زراعی و باغی و مشکل کمبود علوفه در سال های خشکسالی؛

۶- کمبود نقدینگی عوامل تولید در همه زمینه ها، و عدم امکان حمایت لازم برای مؤسسات اعتباری و مالی در حد مورد نیاز زیر بخش، کمبود اعتبارات عمرانی مورد نیاز به منظور اجرای طرح های دولتی؛

۷- مشکل تأمین آب در شهرستان های ابهر و خرمدره برای دامداری ها و مرغداری های

صنعتی؛

- ۸- خروج و ورود بی رویه دام از استان با توجه به گستردگی مرزهای استان با سایر استان ها؛
- ۹- عدم مدیریت کامل در مراتع و چرای بیش از ظرفیت؛
- ۱۰- عدم تثبیت قیمت های تولیدی از جمله گوشت، شیر، و محاسبه واقعی قیمت تولیدی شیر؛
- ۱۱- فقدان کارخانه تبدیل ضایعات کشتارگاهی به پودر گوشت؛
- ۱۲- عدم ارائه برنامه های تلویزیونی و ترویجی برای روستاییان در سطح معلومات آنها؛
- ۱۳- مشکلات ناشی از عدم جذب دانش آموختگان رشته علوم دامی.

۳- بخش صنعت

الف : توان ها و قابلیت ها

- ۱- وجود پتانسیلهای کشاورزی و دامی از جمله زیتون، انگور، گندم، حبوبات، سیبزمینی، پیاز و سایر سبزیجات، میوه های دانه دار و هسته دار، گوشت قرمز و سفید و شیر که زمینه ساز توسعه صنعتی می باشد.
- ۲- وجود ذخایر قابل توجهی از سرب و روی، گرانیات، گچ، سیلیس، کائولن و خاکهای صنعتی، فلدسپات و براسیت، نمک و پرلیت در استان که زمینه ساز ایجاد صنایع معدنی و صنایع وابسته به مواد اولیه معدنی می باشند.
- ۳- وجود پتانسیلهای مواد معدنی فلزی برای سرمایه گذاری در بخش اکتشاف.
- ۴- وجود پتانسیل آبی نسبتاً فراوان.
- ۵- نزدیکی به قطبهای صنعتی و بازار عمده مصرف (بازارهای عمده مصرف با جمعیتی حدود ۴۰ درصد جمعیت کشور در شعاع ۴۰۰ کیلومتری استان واقع گردیده اند).
- ۶- نزدیکی به نقاط مرزی که مراکز عمده مبادلات کالا می باشند (مرز بازرگان، جلفا، آستارا، انزلی) و همچنین وجود گمرک در استان.
- ۷- وجود شهرکهای صنعتی و نواحی و مناطق صنعتی در تمام شهرستانهای استان.
- ۸- استقرار شبکه های قوی زیربنایی از قبیل راه (آزادراه، راه آهن، فرودگاه) و برق و گاز.
- ۹- قرار گرفتن شهرهای عمده استان در مسیر ترانزیت تهران، تبریز، اروپا.
- ۱۰- وجود پتانسیلهای لازم در توسعه صنایع دستی استان از قبیل قالببافی، چاقوسازی و ملیله کاری و

۱۱- وجود زمینه و گرایش در توسعه صنایع معدنی، نساجی، کانی غیرفلزی و برق و الکترونیک و ...

۱۲- وجود نیروی انسانی کارآمد و مراکز آموزش عالی و فنی و حرفه‌ای.

ب - تنگناها و محدودیت ها

۱- عدم وجود استراتژی توسعه صنعتی و معدنی یا برنامه‌ای درازمدت مدون.

۲- عدم تولید ماشین‌آلات معدنی در داخل کشور و گران بودن قیمت ماشین‌آلات معدنی.

۳- عدم استفاده مطلوب از تشکلهای غیردولتی

۴- عدم وجود ارتباط توسعه صنعتی و معدنی با قابلیت‌های معدنی و کشاورزی.

۵- محدود بودن فصل کاری فعالیت‌های معدنی به لحاظ شرایط جوی استان.

۶- عدم وجود اکثر رشته‌های تحصیلی مرتبط با بخش صنعت و معدن در مراکز آموزش عالی استان

و فنی و حرفه‌ای.

۷- ضعف خدمات پشتیبان و فقدان شرکتهای مشاوره‌ای قوی مهندسی نصب و راه‌اندازی.

۸- کمبود منابع تأمین سرمایه‌گذاری و مشکلات سیستم بانکی در ارتباط با ارائه تسهیلات.

۹- فقر امکانات رفاهی، تفریحی و فرهنگی برای جذب سرمایه‌گذاران در اکثر شهرستانهای استان.

۱۰- سنتی بودن مدیریت اکثر معادن و پایین بودن سطح سواد نیروی کار.

۱۱- عدم ارتباط بین بخشهای مختلف صنعت و معدن.

۱۲- پایین بودن بهره‌وری در واحدهای صنعتی و معدنی.

۱۳- عدم حضور و فقدان توانایی رقابت در بازارهای بین‌المللی.

۱۴- ضعف شدید تکنولوژیکی صنعتی و معدنی.

ج - راهبردهای توسعه صنعتی و معدنی استان

۱- تأکید بر ایجاد صنایع تبدیلی کشاورزی و برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در زمینه گسترش آن.

۲- تأکید بر اجرای صنایع تبدیلی دام از جمله کشتارگاه صنعتی دام و فرآوری پوست دامهای سبک و

سنگین و خوراک و دام و ...

۳- ایجاد و گسترش صنایع وابسته به مواد اولیه معدنی با اولویت منطقه‌ای توسط بخش خصوصی.

- ۴- توسعه امکانات زیربنایی در مناطق معدنی.
- ۵- ایجاد صنایع جنبی مربوط به سرب و روی.
- ۶- تلاش در جهت جلب سرمایه‌گذاران خارجی بالاخص ایرانیان مقیم خارج.
- ۷- تأکید بر ایجاد امکانات رفاهی، آموزشی و بهداشتی به منظور جلب سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی.
- ۸- اعطای تسهیلات یارانه‌دار برای مناطق غیر برخوردار از نظر استقرار صنایع.
- ۹- تأمین هزینه‌های زیربنایی شهرک‌های صنعتی مناطق غیر برخوردار.
- ۱۰- تأکید بر ایجاد صنایع الکترونیکی و ماشین‌آلات و دستگاه‌های برقی، فلزات اساسی و محصولات فابریکی.
- ۱۱- تأکید بر تکمیل طرح‌های نیمه تمام صنعتی و معدنی.
- ۱۲- تأکید بر بکارگیری تکنولوژی مناسب و بهینه نمودن خطوط تولید.
- ۱۳- تولید ماشین‌آلات مورد نیاز بخش کشاورزی.
- ۱۴- همراهی و همکاری مسئولان ذیربط استان.
- ۱۵- حمایت از ایجاد و توسعه مراکز خدمات مشاوره‌ای، فنی، تحقیقاتی و تجهیز استان به مراکز خدمات تخصصی برتر جهت پشتیبانی از توسعه صنعتی و معدنی.
- ۱۶- هماهنگ ساختن صنایع دستی با الگوهای تقاضا و استاندارد نمودن آن.
- ۱۷- فعال نمودن کمیته توسعه صادرات غیرنفتی.
- ۱۸- تشویق توسعه صادرات، بیمه تضمین صادرات، استفاده از اهرم واردات در مقابل صادرات، توسعه بانک اطلاعات بازارهای خارجی، فعال نمودن نمایندگی‌های بازرگانی با گرایش صادرات با توجه به موقعیت بسیار مناسب استان جهت تولیدات و صادرات انواع صنایع دستی و بدیلی کشاورزی و معدنی.
- ۱۹- ایجاد نمایشگاه دائمی محصولات صنعتی و صنایع دستی استان.
- ۲۰- اجرای طرح‌های بررسی ذخایر معدنی شهرستان خرمدره، ابهر، زنجان از طریق مشاور.
- ۲۱- ایجاد مراکز تحقیقاتی مواد معدنی و آزمایشگاه تجزیه مواد معدنی.

۲۲- تقویت شرکتهای مشاوره‌ای و تخصصی معدنی و تسریع در شروع فعالیت سازمان نظام مهندسی معدن.

۲۳- تقویت بنیه مالی معدن کاران از طریق ارائه تسهیلات کم بهره با بازپرداخت طولانی.

۲۴- ایجاد شهرک تخصصی فرآوری مواد معدنی در ماهنشان، ابهر و زنجان به لحاظ کنترل آلودگی‌های زیست محیطی.

۲۵- ایجاد شهرکهای صنعتی جدید و توسعه شهرکها و زمین صنعتی موجود در شهرستانهای زنجان، ابهر، طارم، ایجرود به شرح:

۱- ایجاد شهرک صنعتی ۵۰۰ هکتاری ابهر.

۲- ایجاد شهرک صنعتی ۱۰۰۰ هکتاری در ازنا ابهر.

۳- ایجاد شهرک صنعتی صائین قلعه.

۴- ایجاد شهرک صنعتی سلطانیه.

۵- ایجاد شهرک صنعتی ایجرود.

۶- ایجاد شهرک صنعتی دندی.

۷- ایجاد شهرک صنعتی زنجان ۲۰

۸- ایجاد شهرک صنعتی طارم.

۹- توسعه شهرکهای صنعتی زنجان ۱ هیدج و خرمدره (شرکت شهرکهای صنعتی استان زنجان).

۲۶- بالا بودن میزان بهره‌وری و کاهش قیمت تمام شده در واحدهای تولید شمش روی از طریق انجام تحقیقات لازم.

۲۷- تقویت صندوق بیمه سرمایه‌گذاری معدنی در استان.

۲۸- تقویت صندوق بیمه سرمایه‌گذاری معدنی در استان.

۲۹- تقویت پیوندهای بین صنعتی و همچنین گسترش نهادهای پیمانکاری فرعی شبکه‌های افقی و

عمودی تولید با بکارگیری واحدهای کوچک و متوسط.

۳۰- اتخاذ سیاست‌های لازم جهت وادار کردن مسئولین واحدهای صنعتی و معدنی به رعایت ضوابط و ملاحظات زیست‌محیطی به نحوی که مشکلات زیست‌محیطی حاصل از فعالیتهای صنعتی و معدنی در فرآیند توسعه صنعتی و معدنی به حداقل برسد.

۳۱- اشاعه فرهنگ توسعه پایدار در بین واحدهای صنعتی و معدنی و تأکید بر حفظ و احیاء منابع طبیعی.

۴- بخش معدن

الف : توان ها و قابلیت ها

۱- وجود مواد معدنی متنوع، مرغوبیت نسبی آنها، میزان ذخایر قابل بهره برداری کافی و پراکندگی مناسب مواد معدنی در شهرستان های ناحیه، که وضعیت مناسبی را برای ایجاد صنایع معدنی متالورژی و صنایع جنبی مورد نیاز مربوطه در مناطق معدنی فراهم آورده است. از جمله، وجود معادن فعال سیلیس در ابهر و وجود معادن کائولن و خاک صنعتی در شمال ابهر؛

۲- وجود راه های مناسب به استان های مجاور و نزدیکی محل معادن و کانی های صنعتی به بازار مصرف، که باعث تقلیل هزینه حمل و نقل گشته است و رغبت بیشتری را در مصرف کنندگان برای تأمین مواد اولیه مورد نیاز خود از معادن این استان ایجاد نموده است؛

۳- وجود ظرفیت کافی برای تولیدات مواد معدنی، به خصوص کانی های صنعتی از قبیل سیلیس، خاک صنعتی و کائولن؛

۴- ایجاد صنایع معدنی متناسب با مواد معدنی در مناطق معدنی استان، و اولویت دادن برای واحد های فرآوری مواد معدنی؛

۵- فراهم شدن کلیه امکانات لازم برای فعالیت بخش خصوصی در انجام فعالیت های معدنی، از طریق رفع موانع قانونی، واگذاری معادن به بخش خصوصی (مانند کوچک اعلام شدن کلیه معادن به جز چهار معدن عمده کشور)، واگذاری معادن اکتشاف شده به اکتشاف کنندگان از طریق ترک تشریفات مزایده و جلوگیری از بلوکه شدن محدوده های معدنی و اکتشافی؛

۶- وجود معادن متروکه مس در کل استان، که در گذشته به لحاظ فقدان تکنولوژی و ماشین آلات مناسب و یا سیاستهای اقتصادی روز، فعالیت در این گونه معادن توجیه فنی و اقتصادی نداشته است، اما در حال حاضر، با عوض شدن شرایط، زمینه مناسب فراهم شده است؛

۷- حمایت اداره کل تعاون از تعاونی های معدنی؛

۸- عدم وابستگی فعالیت های معدنی به تکنولوژی های خارجی؛

۹- امکانات و قابلیت های معدنی در کلیه شهرستانهای ناحیه و استان، به جز شهرستان خدابنده، وجود دارد که امکان سرمایه گذاری مناسبی را برای اکتشاف مواد معدنی و بهره برداری از معادن و ایجاد صنایع معدنی مناسب به وجود آورده است.

ب - تنگناها و محدودیت ها

۱- کوتاه بودن زمان بهره برداری از معادن به خصوص برای بخش خصوصی و تعاونی، که انگیزه هر گونه سرمایه گذاری طولانی مدت را برای فعالان بخش از بین می برد؛

۲- فقدان صنایع معدنی و فرآوری کافی، متناسب با کلیه مواد معدنی در ناحیه، و در نتیجه، وجود رکود نسبی فعالیت در برخی از معادن به علت فقدان بازار مصرف و یا نداشتن صرفه اقتصادی به علت بالا بودن هزینه حمل و نقل آن به واحد های فرآوری سایر استان ها و یا مراکز مصرف؛

۳- کمبود ماشین آلات، فرسودگی ماشین آلات موجود، گرانی بیش از حد ماشین های نو، وجود نوسانات شدید در قیمت آنها، کمبود و گرانی قطعات یدکی و در نتیجه، بالا بودن اجاره ماشین آلات استیجاری، که موجب بالا رفتن قیمت تمام شده مواد معدنی می شود؛

۴- نبود شهرک های صنعتی، بخصوص صنایع معدنی، به لحاظ آلوده ساز بودن واحد های صنایع معدنی، به ویژه صنایع متالوژی که همواره احداث آنها مورد اعتراض سازمان محیط زیست استان می باشد و صاحبان صنایع معدنی را در گیر مشکلات عدیده نموده و از میزان فعالیت و توسعه آنها می کاهد؛

۵- ایجاد ظرفیت های جدید بدون توجه به ظرفیت های موجود، که باعث ایجاد رقابتی ناسالم در فروش ماده معدنی گردیده و موجب از بین رفتن تولید کنندگان کوچک می گردد؛

۶- عدم استفاده از تکنولوژی های پیشرفته مناسب در فعالیت های اکتشافی؛ و سیستماتیک نبودن فعالیت های مذکور، که به علت کافی نبودن مطالعات و عملیات لازم، اطلاعات دقیقی از گم و کیف ذخایر مورد اکتشاف به دست نیامده و برنامه ریزی های انجام شده به منظور تجهیز و آماده سازی و بهره برداری از معادن، با واقعیت ها منطبق نبوده و بعضاً نیز ادامه عملیات بهره برداری از معادن را غیر ممکن ساخته است؛

۷- دشواری کار فعالیت های معدنی، محرومیت مناطق معدنی و کمبود امکانات رفاهی- بهداشتی، جذب و نگهداری افراد متخصص را در معادن دچار مشکل کرده و در نتیجه فعالیت های معدنی به طور عمده از کنترل و تجارب متخصصان بی بهره مانده و موجبات تضییع ذخایر معدنی فراهم گردیده است، که در نتیجه، فعالیت های معدنی از ایمنی کافی برخوردار نمی گردد؛

۸- تعدد مراکز دخالت و تصمیم گیری، و روشن نبودن ضوابط و مقررات ادارات کل منابع طبیعی، محیط زیست و سازمان میراث فرهنگی برای متقاضیان فعالیت بخش معدن؛

۹- سرمایه بر بودن و ریسک پذیر بودن فعالیت های معدنی؛

۱۰- فقدان مراکز آزمایشگاهی و تحقیقات کاربردی؛

۱۱- فقدان شرکت های مشاوره ای و خدماتی؛

۱۲- کمبود سرمایه گذاری زیر بنایی، از قبیل راه، برق، راه آهن، مخابرات و مطالعات و اکتشافات معدنی، که در گرانی هزینه حمل و مشکلات جذب و نگهداری نیروی متخصص، تأثیر گذار است؛

۱۳- متناسب نبودن رشد قیمت فروش ماده معدنی، در مقایسه با رشد قیمت تمام شده؛

۱۴- فقدان تشکل در بین معدنکاران؛

۱۵- ضعف در مدیریت سنتی و سازمان دهی نوین؛

۱۶- بی سوادی موجود در بین نیروی کار (مطالعه .. مرحله ۲. ص ۱۸۰ تا ۱۸۹).

۵- بخش بازرگانی

الف : توان ها و قابلیت ها

- ۱- استقرار بر روی محور ترانزیتی تهران- اروپا ، خط آهن تهران- تبریز- جلفا، و آزاد راه تهران - زنجان و تهران - تبریز؛
- ۲- برخورداری از نقش ویژه به عنوان گلوگاه اتصال مرکز کشور با مرکز استان زنجان، شمال باختری و باختر کشور؛
- ۳- همسایگی با استان های متعدد و دارای پتانسیل های اقتصادی قابل توجه و نزدیکی با عمده ترین کانون های جمعیتی و قطب های صنعتی به منظور تنظیم یک سیستم بازرگانی فعال و پویا؛
- ۴- قرار گرفتن در مسیر خطوط انتقال مواد و فرآورده های نفتی و خطوط انتقال برق در راستای گسترش تأسیسات بازرگانی و واحد های جنبی و ذی ربط و زمینه های لازم برای توسعه اقتصادی ناحیه به منظور فعال نمودن فعالیت های بازرگانی؛
- ۵- نقش قابل توجه در زمینه صنایع دستی، خصوصاً قالی بافی، که زمینه ساز صادرات به کشورهای دیگر می باشد؛
- ۶- برخورداری از کانسارهای ارزشمند معدنی (مانند سرب و روی، ذخایر ارزشمند کانی های صنعتی از قبیل سیلیس و سنگ های تزئینی) که علاوه بر رونق بازرگانی داخلی زمینه ساز صادرات مواد معدنی، کنسانتره و شمش به خارج از کشور می باشد؛
- ۷- برخورداری از امکانات لازم به منظور توسعه صنعتی (به علت تقاضای زیاد، ممنوعیت استقرار صنایع تا شعاع ۱۲۰ کیلومتری تهران، کانسار های غنی ارزشمند، زیربناها و پتانسیل های قابل توجه) که در صورت تحقق باعث رونق فعالیت های بازرگانی خواهد گردید؛
- ۸- برخورداری از زبان واحد و یک دستی فرهنگی و قومی، در راستای ارتباط اصولی در زمینه بازرگانی؛
- ۹- نزدیکی با مبادی ورود و صدور کالا (خصوصاً کشورهای آسیای میانه و قفقاز، ترکیه)؛

۱۰- برخورداری از پتانسیل های مطلوب به منظور ارتقاء عملکرد در هکتار تولید محصولات زراعی و افزایش کارآیی فعالیت های دامی در راستای افزایش فعالیت های بازرگانی.

ب - تنگناها و محدودیت ها

۱- عدم ارتباط و هماهنگی شایان توجه واحد های ذی ربط بازرگانی و عدم اعمال مدیریت واحد منسجم بر آن واحد ها (بازرگانی، غله، قند و شکر، امور انبارها، سردخانه ها)؛

۲- فقدان فرآیند انباشت سرمایه در زمینه تولید در مرحله اول و بازرگانی در مرحله دوم و فعالیت های مربوط به آن به دلیل کمبود بنیه مالی و عدم انگیزه سرمایه گذاری در ناحیه (و استان زنجان) به دلیل فعال تر بودن بازار های سرمایه در سایر نقاط و عدم اتخاذ سیاست های مناسب جذب و جلب سرمایه در استان و ناحیه؛

۳- کمبود آموزش های لازم در زمینه بازرگانی، خصوصاً بازرگانی خارجی؛

۴- فقدان برنامه ریزی راهبردی بازرگانی استان و سیال بودن سیاست های بازرگانی و اقتصادی در بعضی زمینه ها؛

۵- وجود اقلیم نیمه خشک و فراسرد در بخش بزرگی از ناحیه و استان، و بالا بودن تعداد روزهای یخبندان؛

۶- عدم گسترش مطلوب واحد های صنعتی (پایین بودن ارزش افزوده صنعتی و کمی شمار کارگاه های بزرگ صنعتی) و تأثیر آن بر حجم مبادلات؛

۷- عدم رشد کافی اقتصاد معدنی منطقه و عدم سرمایه گذاری لازم در فرآوری مواد؛

۸- پایین بودن بازده فعالیت های معدنی و عدم سرمایه گذاری لازم در فرآوری مواد؛

۹- کم بودن درصد شهرنشینی و اندک بودن متوسط جمعیت روستاها و عدم توازن در جمعیت ناحیه و تأثیر آن بر مبادلات بازرگانی (افزایش هزینه های حمل و نقل و...)

۱۰- عدم رشد کافی حمل و نقل، انبار داری و کمبود در زمینه سرد خانه، انبار، سیلو؛

۱۱- فقدان سرمایه گذاری های لازم در راستای جذب بازرگانان به ناحیه؛

۱۲- سنتی بودن امور بازرگانی و کمبود شدید اطلاعات؛

- ۱۳- کمبود تحقیقات در زمینه زیر بخش های مختلف بازرگانی و اقتصادی ناحیه؛
- ۱۴- عدم رشد و توسعه بهینه شبکه راه های روستایی به منظور تسهیل در مبادلات؛
- ۱۵- فعالیت نازی بانک ها در زمینه بازرگانی و تأسیسات ذی ربط به علت کمی پس انداز؛
- ۱۶- عدم رشد کافی فعالیت های عمده فروشی در ناحیه (مطالعه .. مرحله ۲. ص ۲۲۵ تا ۲۲۸).

۶- بخش گردشگری

الف : توان ها و قابلیت ها

۱- ناحیه ابهر به منظور داشتن موقعیت خاص جغرافیایی و قرار گرفتن در مسیر ارتباطی شرق و غرب از یک سو، و همسایه بودن آن با مراکز جمعیتی قوی همانند آذربایجان، گیلان، همدان، قزوین و تهران از سوی دیگر، از موقعیت ارتباطی ممتازی برخوردار است. از این نظر، شهرستان های ابهر و خرمدره دارای امتیاز مضاعفی می باشند؛

۲- جاده ترانزیتی ایران-اروپا، آزادراه تهران اروپا، که تا زنجان مورد بهره برداری قرار دارد، و فاز چهارم آن (زنجان- تبریز) در حال انجام است، از قابلیت های مهم در جذب گردشگری در ناحیه خواهد بود. همچنین، راه آهن تهران-اروپا، و اصلاح شدن آن به منظور تردد قطارهای با سرعت نسبتاً زیاد، در جا به جایی جمعیت گردشگر، عامل مؤثرتری می تواند باشد؛

۳- ناحیه ابهر به علت داشتن موقعیت خاص در فصول مربوط به سیاحت و حرکت جمعیت توریست، دارای آب و هوای بسیار مطبوعی می باشد. بنابراین، پدیده جوی مذکور را در ردیف امکانات و استعداد های زیر بخش منطقه می توان طبقه بندی کرد؛

۴- مجموعه خصوصیات فرهنگی، آثار، ابنیه، معماری و شهرسازی تاریخی، غارها، تالابها، چشمه ها، کوهسارها و سایر نقاط طبیعی با ارزش، میتواند به عنوان قسمت مهمی از توان ها و قابلیت های بخش گردشگری مطرح شود؛

۵- کانال توریستی زنجان- سلطانیه- سهرورد- قیدار- گرماب- غار علیصدر- همدان نقش مهمی را

می تواند در سازماندهی گردشگری در ناحیه ایفا نماید.

بررسی در باب چگونگی و توان ها و قابلیت های گردشگری در ناحیه ابهر گویای این واقعیت است که توسعه گردشگری در ناحیه، مشکل جدی و اساسی ندارد، بلکه عامل اصلی رکود، عدم برنامه ریزی و وجود ناهماهنگی در عوامل درونی و بیرونی زیر بخش است (مطالعه .. مرحله ۲. ص ۲۶۶ تا ۲۶۸).

۲-۳-۴- تحلیل تحولات اقتصادی ناشی از اجرای برنامه‌ها و طرح

های عمرانی مصوب و پیشنهادی

برنامه‌ها و طرح‌های مصوب، جاری و معمول در استان زنجان، و از جمله آنچه مربوط به ناحیه است، را میتوان در دو گروه توسعه‌ای و عمرانی، یا به بیان دیگر توسعه غیر فضایی و توسعه فضایی، تقسیم نمود. برنامه‌ها و طرح‌های توسعه‌ای شامل برنامه‌ها و طرح‌های اقتصادی و اجتماعی- فرهنگی هستند که نوعی الگوی توسعه اجتماعی- اقتصادی را برای پویایی بعدی جامعه تدارک می‌بینند، به طوری که حرکت کل جامعه به سوی تحقق اهداف و برپایی ساختار آن الگو می‌باشد. این طرح‌ها و برنامه‌ها اصولاً غیر فضایی هستند.

برنامه‌ها و طرح‌های عمرانی (یا توسعه فضایی) فضای لازم را برای فعالیت‌های پیش‌بینی شده در برنامه‌های توسعه، و امکانات و تجهیزات و تأسیسات لازم را برای استقرار و جریان فعالیت‌ها، و زمینه لازم را برای سکونت و زندگی نیروهای کار انسانی فعالیت‌ها و خانواده آنان فراهم میسازد. طرح‌های عمرانی استان و ناحیه بطور کلی از طرح‌های عمران شهری، طرح‌های عمران روستایی و طرح‌های امور زیربنایی فراشهری و منطقه‌ای تشکیل می‌گردد. بجز این، ایجاد کارگاه‌های (به مفهوم عام) پیش‌بینی شده در برنامه‌ها و طرح‌های توسعه را نیز شامل می‌گردد.

بنابراین تحلیل تحولات اقتصادی ناشی از اجرای برنامه‌ها و طرح‌های عمرانی از طریق ارزیابی درجه‌سازگاری این برنامه‌ها و طرح‌ها با توسعه برنامه‌ریزی شده استان و ناحیه، انجام می‌گیرد. با بررسی اثرات به بهره‌برداری رسیدن طرح‌ها و پروژه‌های اقتصادی مصوب و در دست اجرای استان و ناحیه، می‌توان به شاخص برنامه‌ریزی و طرح‌ریزی عمرانی سازگار با الگوی توسعه اقتصادی، و شاخص ارزیابی درجه تأثیر طرح‌های مصوب و جاری عمرانی در تحقق توسعه برنامه‌ریزی شده استان و ناحیه، دست یافت.

۱- زراعت و باغداری

کلیه طرح ها و پروژه های در دست اجرا و به پایان رسیده بخش کشاورزی استان، و در نتیجه ناحیه، در چهارچوب اهداف و برنامه های پنج ساله دوم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی کشور در زیر بخش های وزارت کشاورزی با شرایط و موقعیت استان تدوین و اجراء گردیده و میگردد در این مورد اثرات به بهره برداری رسیدن طرحها با توجه به زمانبر بودن نتایج پروژه های کشاورزی در طول اجرای آنها (۱۳۷۸ - ۱۳۷۴) تکیه بر اهداف ذیل دارد.

- * افزایش تولیدات کشاورزی به منظور تأمین نیازهای غذایی جامعه مواد خام مورد نیاز صنایع داخل استان و خارج از استان و توسعه صادرات به استانهای دیگر.
- * افزایش درآمد کشاورزان و بهبود سطح زندگی آنها.
- * کاهش ضایعات محصولات کشاورزی در تمام مراحل تولید و تبدیل.
- * افزایش بهره وری عوامل تولید با تأکید بر توسعه تحقیقات، آموزش نیروی انسانی و ترویج یافته های علمی، که با بکارگیری تکنولوژی جدید، ایجاد توسعه زیر ساخت های کشاورزی، تسطیح اراضی، یک پارچه سازی اراضی، مکانیزاسیون عملیات زراعی، گسترش شبکه های راه بین مزارع، شبکه های آبیاری مدرن، تأمین آب، توسعه تحقیقات و آموزش و ترویج در قالب طرحها و پروژه ها، به اهداف مذکور در بخش کشاورزی استان در طول برنامه پنج ساله دوم دست یابد. طرحها و پروژه های موجود در بخش کشاورزی استان زمان بر میباشد و اثرات به بهره برداری رسیدن آنها در مدتی چند ساله مشخص می شود (مطالعه..م.۲.ج.۲.ص.۲۵).

۲- دامداری

نتایج حاصل از اجرای طرحها و پروژه های دولتی در اجرای طرح ها و پروژه های دولتی تأکید بیشتر برافزایش کیفیت تولیدات و افزایش تولید در واحد دامی می باشد. اجرای طرح های اصلاح نژاد، بهبود تغذیه و بهداشت جایگاه دام، طرح بهداشت دام، دامپزشکی و... همه منجر به افزایش تولید در واحد فعالیت خواهد بود به طوری که افزایش سالانه تولید شیر و گوشت قرمز پنجاه تا شصت درصد در شرایط عادی و در تولیدات گوشت مرغ و تخم مرغ افزایش سالانه پرندگان صنعتی بیست تا سی درصد در نتیجه اجرای طرح و

پروژه های دولتی است. همچنین در پرندگان بومی نیز افزایش سالانه تولید تخم مرغ و گوشت مرغ سی تا چهل درصد ناشی از اجرای طرح پرندگان بومی می باشد. و تأیید اجرای طرح های دولتی در تولید عسل نیز حدود بیست درصد در سال می باشد. علاوه بر موارد یاد شده، اجرای طرح ها و پروژه های دولتی نتایج دیگری نیز دارد. از اهم آنها می توان به حفظ سرمایه های دامی و پرندگان ناحیه، بهبود مدیریت در واحدها، انتقال دانش فنی به دامداران را نام برد. توضیح اینکه کلیه پروژه های دولتی دارای فعالیت مستمر و سالانه می باشد و تا حصول هدف تعیین شده ادامه خواهد یافت (مطالعه..م. ۲. ج. ۲. ص ۷۲).

۳- صنعت

فهرست طرح های عمرانی بخش صنعت تا سال ۱۳۷۶ در استان زنجان شامل موارد زیر است:

۱- کمک به احداث و توسعه مجتمع های صنعتی؛

۲- کمک به صنایع دستی؛

۳- کمک به ایجاد و تجهیز استانداردها.

از این میان، تنها طرح های استانی "کمک به صنایع دستی" و "مطالعه شهر های صنعتی" شامل ناحیه ابهر می گردد. همچنین، تا پایان نیمه سال ۱۳۷۶ در استان زنجان، جواز های تأسیس واحد های صنعتی با ۲۰ درصد پیشرفت فیزیکی، ۱۲۰ فقره بوده که ۷۲۰۰ نفر اشتغالزایی دارد. جواز های با ۴۰ درصد پیشرفت و بالاتر نیز ۷۳ فقره با ۳۸۰۰ نفر اشتغالزایی بوده است، که بخشی از این جواز ها سهم ناحیه ابهر می باشد. اثرات به بهره برداری رسیدن طرح ها و پروژه های صنعتی در تغییر ظرفیت و شرایط وضع موجود به شرح زیر است:

* با احداث ساختمان های صنایع دستی در جهت ارائه سرویس های بهتر اقدام خواهد شد؛

* با اختصاص اعتبارات به مجتمع های صنعتی، شرایط برای متقاضیان احداث واحد های صنعتی

سهل تر شده و در نتیجه، انگیزه بیشتری برای احداث کارخانه در مجتمع های صنعتی ایجاد خواهد شد؛

* با تجهیز بیشتر اداره استاندارد در جهت ارتقاء کیفیت کالا های تولیدی کل استان اقدام خواهد

شد؛

* با در نظر داشتن جواز های تأسیس با پیشرفت فیزیکی چهل درصد و بالاتر، و افزوده شدن ۳۸۰۰ نفر به اشتغال و ۲۰۰ میلیارد ریال به سرمایه گذاری استان، به نظر می رسد که تغییر اساسی در چهره صنعتی استان ایجاد نخواهد شد. در ناحیه ابهر نیز که تنها بخشی از این ارقام را شامل می گردد و شهرستان خدابنده سهمی از این جواز ها ندارد، نمی توان منتظر تغییر اساسی بود. بنابراین، در این زمینه بایستی فکر اساسی بشود (مطالعه..م.۲.ج.۲. ص.۱۱۵).

ع- بازرگانی

* با تکمیل پروژه احداث انبار سرد (دو واحد به ظرفیت هفت هزار تن در خدابنده و یک واحد به ظرفیت دو هزار تن در ابهر)، درصد محدودی از محصولات کشاورزی روستاییان ناحیه به منظور تنظیم بازار، انبار خواهد شد. ذکر این نکته ضروری است که با توجه به بالا بودن سطح تولیدات محصولاتی از قبیل سیب زمینی و سایر محصولات کشاورزی ظرفیت انبار های مذکور تکافوی نیازهای واقعی حفظ محصولات کشاورزی را نخواهد کرد.

* با اجرای کامل پروژه احداث انبارهای چند منظوره در ناحیه ابهر، ۳ روستا (۱ باب در شهرستان ابهر با ظرفیت ۲۵۰ تن و سه باب در شهرستان خدابنده با ظرفیت ۱۲۵۰ تن) که هر یک بر چندین روستا مرکزیت دارند از نظر انبار کردن محصولات کشاورزی از قبیل گندم و سایر مایحتاج روستاییان تاحدودی مشکلات بر طرف خواهد شد. پراکندگی روستاهای مذکور نشان می دهد در این زمینه نیازها هنوز خیلی بیشتر از طرحهای انجام شده و در دست احداث می باشد.

* با احداث نمایشگاه بین المللی تولید کنندگان و بازرگانان استان می توانند کالاهای خود را در معرض دید بازرگانان استانها دیگر و سایر کشورها قرار دهند و از این طریق از کم و کیف محصولات دیگر نیز آگاهی یابند و در زمینه ارتقاء کمی و کیفی تولیدات خود به ویژه به منظور صادرات به سایر نقاط اقدام کنند (مطالعه..م.۲.ج.۲. ص.۲۰۸ و ۲۰۹).

۵- گردشگری

آنچه که بعنوان اصل برنامه توسعه توریسم پیش بینی گردیده است، به مرحله اجراء درآوردن طرح کانال یا محور توریستی پیشنهادی می باشد. آغاز و ابتدای این کانال محور فرهنگی شهر زنجان است. ادامه مسیر مجتمع توریستی - تفریحی و فرهنگی گوازننگ (مطابق با طرح تعریف شده در طرح جامع توریست) خواهد بود.

چمن سلطانیه و سپس مجموعه تاریخی سلطانیه، مجموعه تاریخی داش کسن متعلق به دوره ایلخانی و مسجد سجاس از یادمان های دوران سلجوقی، به عنوان جاذبه های تاریخی این کانال مطرح است .

ایستگاه بعدی محور، مجموعه مذهبی - فرهنگی و تاریخی بقعه قیدار نبی (ع) از احفاد اسماعیل بی ابراهیم (ع) می باشد. یادمان بعدی زادگاه فیلسوف شهیر عالم اسلام شهاب الدین سهروردی و دیدار از آرامگاه جدوی به عنوان یکی از جاذبه های علمی و فلسفی مطرح است و سپس راهیان این کانال به دیدار از غار کتله خور راه خواهند یافت. و ادامه محور به غار زیبای علیصدر و دیدنی های همدان ختم خواهد گردید.

فصل ۱۴

تفلیل ویژگی های کالبدی-فضایی

۲-۴

۲-۴-۱- تحلیل نحوه توزیع و کارآیی خدمات و تأسیسات زیربنایی

در این قسمت از گزارش، به اهم مسائل مربوط به نقاط ضعف یا قوت، و یا سرمایه گذاری ها و پروژه های در دست اجرا، در زمینه خدمات و تأسیسات زیربنایی، اشاره می شود و تحلیل چگونگی توزیع و کمبودها و نیازهای خدمات و تأسیسات، بر پایه الگوی سطح بندی وزارت مسکن و شهرسازی، در مجلد مستقل "سطح بندی مراکز جمعیتی و خدماتی" در بند "پیشنهاد شبکه و مراکز اصلی تأسیسات زیربنایی" و بند "پیشنهاد توزیع خدمات آموزشی، درمانی، بهداشتی و سایر نیازهای ضروری بسته به عرف و احتیاجات محلی"، آمده است.

۱- راه و ترابری

۱-۱- ضعف شبکه ارتباطی روستایی

شبکه روستایی ناحیه حدود ۱۴۸۲ کیلومتر می باشد که حدود ۲۷۷ کیلومتر یا ۲۰.۳ درصد آن آسفالت و بقیه خاکی و یا فاقد مشخصات فنی لازم است. راه های روستایی تجهیز شده به طور عمده در پیرامون محور های اصلی ارتباطات منطقه و قطب های رشد در قلمرو دشت های استان بوده و براین اساس

روستاهای استان فاقد دسترسی های مناسب می باشد؛ و هرچند که شاخص تراکم راه در استان زنجان وضعیتی نسبتاً بهتر از شاخص های مشابه ملی دارد، که تا حدودی ناشی از وسعت محدود منطقه می باشد. شاخص تراکم راه در ناحیه ابهر ۱۷.۳ درصد است که به مراتب بهتر از شاخص مشابه ملی می باشد.

محور های عمده ارتباطی ناحیه، که با مشکل زیر سازی و مشخصات فنی روبرو هستند عبارتند از: محور سلطانیه - قیدار، که به دلیل کم عرض بودن مشکل تردد رابه وجود می آورد.

عمده ترین مشکل ارتباطی مناطق روستایی ناحیه در مسیرهای فرعی روستایی است که قسمت عمده آن هم مربوط به مناطق کوهستانی می گردد. نظر به اینکه روستاهای کوهستانی عمدتاً کم جمعیت می باشند و خدمات رسانی مناسبی به آنها صورت نمی پذیرد، بنابراین عدم توسعه شبکه ارتباطی یکی از عمده ترین زمینه های مهاجر فرستی این روستاها محسوب می گردد. بنابراین در مقیاس شهرستانی، شهرستان خدابنده با ۶۰.۵ درصد از کل راه های روستایی بالاترین مرتبه ره دارا می باشد. سهم شهرستان های ابهر و خرمدره از کل راه های روستایی ناحیه به ترتیب ۳۳.۵ و ۶ درصد می باشد.

شهرستان خدابنده با ۷۹ درصد روستاهای دارای راه در مرتبه اول در ناحیه و مرتبه دوم در استان قرار دارد و به دلیل موقعیت دشت گونه خود از امکانات مناسب دسترسی برخوردار می باشد. از کل ۲۴۴ روستای این شهرستان، وضعیت دسترسی روستاها نشان می دهد که راه شوسه عمده ترین دسترسی روستاها محسوب می شود و تنها در منطقه کوهستانی قشلاقات افشار راه خاکی عمده ترین راه محسوب می گردد در کل تنها یک روستا برای دسترسی از راه مالرو برخوردار است. در شهرستان خدابنده راه آسفالتی و خاکی و مالرو از متوسط استانی پایین تر و راه شوسه از متوسط استانی بالاتر می باشد.

شهرستان ابهر از لحاظ رتبه دسترسی در ناحیه مقام دوم و در استان، مقام سوم را دارا می باشد که حدود ۷۳ درصد روستاها دارای دسترسی میباشند. از ۱۲۷ روستای موجود، روستاهای برخوردار از جاده شوسه با ۶۳ درصد در رتبه اول قرار دارند. ضمن اینکه روستاهای واقع در کنار جاده درصد روستاهای دارای راه آسفالتی را در این شهرستان بالا برده اند. به طور کلی راه شوسه عمده ترین راه ارتباطی در این شهرستان محسوب می گردد.

بنابراین عمده ترین مشکلات و تنگناهای ارتباطی ناحیه را می توانیم شامل موارد ذیل بدانیم:

- * عدم توسعه شبکه ارتباطی، بویژه در مناطق حاشیه ای و بالاخص در مناطق کوهستانی ناحیه.
- * عدم پوشش مناسب راه های روستایی که اگر راه آسفالتی را ملاک قرار دهیم، ۹۸ درصد راه های روستایی فاقد پوشش فوق می باشند.

- * عدم نگهداری مستمر و بهسازی راههای روستایی .
- * کمبود وسایل حمل و نقل در مسیرهای ارتباطی فرعی به دلیل ضعف اقتصادی ساکنان.
- * نبود راهداری برای خدمات رسانی در کلیه محورهای روستایی بویژه در مناطق کوهستانی.

- * عدم ارتباط مناسب با استانهای مجاور از طریق راههای فرعی شامل محور قیدار - همدان.
- علاوه بر نارسا بودن شبکه ارتباطی ، کمبود وسایل حمل و نقل عمومی هم بویژه در محورهای فرعی در نارسایی شبکه حمل و نقل موثر افتاده است و وسایل حمل و نقل عمومی در محورهای فرعی عمدتاً مینی بوس می باشد که به دلیل درآمد پایین اهالی منطقه استفاده از وسایل سواری کرایه ای بسیار محدود می باشد. نارسایی شبکه ارتباطی موجب شده که استان، حوزه نفوذ خود را هر روز محدودتر دیده و روستاهای مجاور استانهای دیگر عمدتاً برای تأمین مایحتاج و مبادله به شهرهای نظیر همدان، و قزوین و... مراجعه کنند (مطالعه.. م ۲ ج ۵. ص ۹-۱۴۲).

۱-۲- پروژه های مربوط به بخش راه و ترابری

در بخش راه و ترابری، پروژه های زیر می تواند بطور مستقیم و غیر مستقیم بر شرایط زیست در ناحیه ابر تاثیر گذار باشند:

- * افزایش حدود ۵۲۰ کیلومتر به مجموع راههای استان؛
- * بهسازی راههای استان به طول ۹۸ کیلو متر؛
- * ایجاد ارتباط منطقه ای شهرستان خدابنده با استانهای کردستان کرمانشاه آذربایجان غربی و همدان و تقلیل فاصله زمانی با مرکز استان و در نهایت خارج شدن منطقه از بن بست و بالطبع ایجاد زمینه مناسب در رشد اقتصادی و کشاورزی منطقه؛

- * ایجاد ارتباط منطقه ای با استانهای گیلان مازندران دریای خزر و کشورهای همسایه با ارتقای راه تهم - چورزق از فرعی به اصلی؛
- * ایجاد ارتباط مناسب در رفع نیازهای توسعه بخشهای صنعت معادن کشاورزی و توریسم منطقه (مطالعه.. م.۲. ج.۴. ص ۶-۱۳۵).

۲- برق

پست انتقال فرا منطقه ای که در نزدیکی شهر زنجان در حال احداث است اساساً به منظور برآورده شدن سه نیاز عمده زیر طراحی شده و مراحل اجرایی و ساخت را طی می کند :

۱-۲- فراهم ساختن برق مطمئن و کافی برای پاسخگویی به نیاز متقاضیان برق در ناحیه زنجان، و شهرستان های ابهر، خرمدره و قیدار.

۲-۲- فراهم نمودن امکان تبادل انرژی بین مراکز تولید و مصرف در منطقه شمال غرب کشور.

۲-۳- حفظ پایداری شبکه انتقال نیروی سراسری و بهبود وضعیت ولتاژ خطوط انتقال ۴۰۰ کیلو ولت.

در خصوص نیاز ردیف اول باید گفت که با احداث و راه اندازی پست ۴۰۰ کیلو ولت غایتی، انرژی مورد نیاز مناطق زنجان ابهر، خرمدره، و قیدار از طریق این پست به پست های ۶۳/۲۳۰ کیلو ولت زنجان و ابهر تحویل شده است و این امر از وضعیت مطمئن و پایداری برخوردار خواهد شد زیرا پست غایتی محل اتصال پنج نیروگاه بزرگ کشور در منطقه شمال غرب می باشد و وضعیت دسترسی به انرژی برق حالت مداوم خواهد داشت (مطالعه.. م.۲. ج.۴. ص ۴۳).

۳- نفت و گاز

۳-۱- پروژه های در دست اجرا

پروژه های در دست احداث بخش نفت و گاز در ناحیه، به عنوان بخشی از استان زنجان، به شرح زیر قابل طبقه بندی است:

۱- پروژه های بخش عمومی با استفاده از اعتبارات عمرانی (در امر زیر بناها)؛

۲- پروژه های بخش تعاون روستایی (در امر توزیع در مناطق روستایی)؛

۳- پروژه های بخش خصوصی (در امر توزیع در شهر های و جاده های ارتباطی).

پروژه های دو بخش دیگر اهمیت چندانی در مقابل سهم عظیم بخش دولت نداشته است. پروژه های نیمه تمام دولت می تواند چهره بخش نفت و گاز را تغییر دهد. در زیر پاره ای از پروژه های بخش دولتی، و در ارتباط مستقیم یا غیر مستقیم (استانی) با ناحیه ابهر، در شروع سال ۱۳۷۶ برشمرده می گردد (مطالعه.. م ۲ ج ۴ ص ۲-۷۱).

- * احداث مخازن جدید نفت در شهرستان زنجان؛
- * احداث ساختمانهای مرکز منطقه - امور خطوط لوله نفت؛
- * احداث خط تغذیه دوم گاز زنجان؛
- * احداث خط انتقال گاز خدابنده؛
- * احداث خط تغذیه انتقال گاز به سلطانیه؛
- * احداث شبکه شهری و انشعابات سلطانیه؛
- * ساختمان اداری و پست امدادی و فروش سلطانیه؛
- * ادامه انشعابات صائین قلعه؛
- * احداث ساختمان اداری و پست امدادی و فروش صائین قلعه؛
- * احداث ساختمان اداری و پست امدادی و فروش هیدج؛
- * احداث ساختمان اداری و پست امدادی و فروش ابهر.

۳-۲- اثرات به بهره برداری رسیدن طرحها و پروژه های در دست اجرا

مجموعه پروژه های در دست اجرای بخش نفت و گاز سبب تغییراتی به شرح زیر خواهد بود:

- ۱- کاهش شدید مصرف سرانه نفت سفید در مناطق شهری با توجه به گسترش شبکه خطوط گاز رسانی به شهر ها (متقابلاً افزایش مصرف سرانه گاز در مناطق شهری به عنوان سوخت جایگزین)
- ۲- عدم تغییر قابل توجه در سرانه های مصرف انواع مواد سوختی در مناطق روستایی
- ۳- افزایش سهم گاز در تامین سوخت مورد نیاز واحد های صنعتی.

۴- مخابرات

طرحها و پروژه های مهم در دست اجرای بخش مخابرات در ناحیه ابهر، و یا تأثیر گذار بر آن، که می تواند تحول در کیفیت و کمیت بخش ایجاد کند به شرح زیر می باشد:

- * تأسیس مرکز تلفن خودکار ۱۰۰۰۰ شماره ای ابهر؛
 - * توسعه مرکز تلفن خودکار خرمدره به میزان ۱۰۰۰ شماره؛
 - * توسعه مرکز تلفن خودکار هیدج به میزان ۱۰۰۰ شماره؛
 - * تأسیس تعداد ۷۹ دفتر پستی و مخابراتی در استان؛
 - * اجرای کابل نوری چین - اروپا و تامین ارتباط زنجان در مسیر مذکور؛
 - * توسعه مرکز خودکار شهری استان به میزان ۲۰۰۰ پورت؛
 - * تأسیس مرکز ماهواره استان و تامین ارتباط ۲۴ روستا از طریق ماهواره ؛
 - * تأمین ارتباط تلغن همراه در مسیر زنجان - تبریز؛
 - * توسعه ارتباط بین شهری ۱۱ مرکز تلفن کوچک.
- با تأسیس مرکز ۱۰۰۰۰ شماره ابهر ضریب نفوذ تلفن در این شهر به بیست نزدیک خواهد شد و پیش بینی می شود در این شهر نیز عرضه تلفن به فیش روز برسد.

با توسعه تلفن در خرمدره و هیدج ضریب نفوذ تلفن به ترتیب به رقم ۱۵ و ۱۸ می رسد و به فیش

روز نزدیک خواهد شد.

با تأسیس مرکز تجزیه و مبادله پستی استان و ناحیه، امر تجزیه و مبادله به سهولت انجام خواهد شد و تأثیر مهمی در روانی جریان پست خواهد داشت.

با توسعه مرکز تلفن خودکار بین شهری استان امکانات موقتی با ظرفیت ۲۰۰۰ پورت به منظور توسعه خطوط بین شهری مراکز کوچک و جدید استان تامین خواهد شد و تا ۱۰۰۰۰ پورت که در آینده توسعه خواهد یافت مشکل عمده ای در ارتباط بین شهری وجود نخواهد داشت.

توسعه ارتباط بین شهری یازده مرکز کوچک و استفاده از تجهیزات آنها در مراکز کوچک تر موجبات ایجاد گشایش در ارتباط بین شهری مراکز کوچک فراهم خواهد شد و روانی ترافیک مخابراتی را تأمین خواهد کرد (مطالعه.. م ۲. ج ۴. ص ۹۷ تا ۱۰۰).

۲-۴-۲- تحلیل و تعیین عناصر کالبدی مؤثر در استقرار مراکز

فعالیتی و جمعیتی

به عناصر طبیعی مؤثر در استقرار مراکز جمعیتی و فعالیتی در بند ۲-۱-۳ اشاره شده است. در این بند به عوامل کالبدی غیر طبیعی اشاره می گردد.

۱- عناصر مؤثر بر توسعه شهری

* موقعیت مکانی خاص ناحیه در نظام ارتباطی کشور از مرکز به غرب و شمال غرب کشور، به دلیل عبور جاده سراسری ترانزیت تهران بازرگان از طول استان و عبور راه آهن جلفا- تهران- مشهد- سرخس- و جلفا- تهران- بندرعباس، از بین شهرهای ناحیه ابهر، موقعیت خاصی را از لحاظ دسترسی به شهرهای ناحیه، به ویژه در شهرستان های ابهر و خرمدره، داده است؛

* با بهره گیری از مزیت جاده ترانزیتی ترکیه-ایران-پاکستان، راه آهن و همچنین بزرگراه زنجان تهران، این امکان را برای شهرهای ابهر، خرمدره، صائین قلعه، هیدج و سلطانیه بوجود می آمده که از خدمات شبکه ارتباطی مذکور، چه از لحاظ جا به جایی و چه از لحاظ دسترسی به بازارهای تولید و مصرف و ارائه خدمات بین راهی برخوردار باشند. گسترش شهرهای صائین قلعه، هیدج، خرمدره و ابهر در امتداد جاده و اتصال به آن به صورت خطی قابل توجه می باشد؛

* استقرار شهرهای ناحیه در یک منطقه نسبتاً هموار، امکان گسترش شبکه ارتباطی بین شهری و داخل شهری را به سهولت فراهم کرده، و حوزه نفوذ مستقیم و غیر مستقیم را با یک شبکه فراگیر به آن پیوند داده است؛

* خاستگاه شهرهای در کنار منابع آبهای سطحی و تحت الارضی صورت گرفته است و قسمت عمده ای از شهرها رودخانه کنار می باشند. یک منبع آب دائمی قابل دسترسی بقیه شهرها را از منابع آب زیر

زمینی مناسب برخوردار ساخته است. ابهر، خرمدره، صائین قلعه، هیدج، سجاس، و زرین آباد از شهرهای رودخانه کنار محسوب می گردند؛

* خاستگاه شهرها در کنار منابع آب از یک سو، و نزدیکی به جاده سراسری از دیگر سو، این امکان را به وجود آورده که شهرهای ناحیه از قابلیت مناسبی برای جمعیت پذیری برخوردار شوند؛

* وجود زمین ارزان و کافی و زمینه گسترش فیزیکی در اکثریت شهرهای ناحیه، به شهرها این امکان را داده است که در حد امکان با توجه به جمعیت کم، خود از پتانسیل های مناسب برای رشد برخوردار شوند؛

* وجود یک حوزه منطقه ای هرچند محدود، امکان ادامه حیات شهرها، به ویژه شهرهای کوچک را بدون وابستگی به درآمدهای ملی فراهم آورده است (مطالعه.. م ۲ ج ۵، ص ۷۵ تا ۷۶).

۲- عناصر مؤثر بر توسعه روستایی

* جایگاه خاص ناحیه ابهر در شبکه ارتباطی کشور، همجواری با مرکز کشور از یک شبکه ارتباطی آزادراهی با فاصله زمانی کمتر از ۲.۵ ساعت، و وجود قطب های اصلی مصرف که بازار مناسبی برای عرضه محصولات کشاورزی و روستایی منطقه می باشد، موقعیت خاصی را برای ناحیه فراهم آورده است؛

* با بهره گیری از مزیت ترانزیتی جاده سراسری تهران-بازرگان، این امکان برای روستاهای منطقه به وجود آمده که از خدمات شبکه ارتباطی مذکور؛ چه از لحاظ دسترسی به بازارهای بزرگ و چه از نظر ارائه خدمات بین راهی استفاده کنند. تبدیل روستاهای هیدج، صائین قلعه به نقاط شهری و گسترش روستاهایی نظیر نصیرآباد، عمیدآباد، و ... در راستای همین ارتباط قابل توجیه است؛

* فرارگیری استان در یک موقعیت دشت گونه امکان گسترش شبکه ارتباطی فرعی را به وجود آورده است که این شبکه فرعی هرچند به شیوه صحیح و فراگیر توزیع نشده است، ولی هم اکنون زیربناهای ارتباطی موجود، نقش مؤثری در توسعه فضای روستایی دارند. به نحوی که طبق اطلاعات بهنگام از شبکه ارتباطی ناحیه، شاخص تراکم راه در ناحیه برابر ۲۳.۷ است، که از شاخص ملی بالاتر می باشد و تراکم جنبی راه روستایی معادل ۱۷.۳ است؛ در حالی که شاخص ملی حدود ۳ بوده است. در شهرستان خدابنده با ۷۹ درصد

وزارت مسکن و شهرسازی
سازمان مسکن و شهرسازی استان زنجان

طرح جامع توسعه و عمران

ناحیه ابهر

جلد سوم

تجزیه و تحلیل و استنتاج

از بررسی ها

مهندسين مشاور آرمانشهر

آذر ۱۳۸۸

روستاهای بهره مند، و شهرستان های ابهر و خرمدره با ۷۳ درصد روستاهای بهره مند از شبکه ارتباطی، شاخص مهمی برای ارتباط با بازارهای تولید و مصرف به شمار می آید؛

* ناحیه در زمینه خدمات آموزشی، بهداشتی و زیربنایی، از وضعیت مناسبی برخوردار است. بخصوص در زمینه خدمات زیربنایی، ۷۰.۸ درصد روستاها از آب لوله کشی و ۷۷.۵ درصد روستاها از شبکه برق، و ۲۵.۶ درصد روستاها از خدمات تلفن برخوردار می باشند، که رقم مناسبی به نظر می رسد. شهرستان ابهر با ۷۴ درصد روستاهای بهره مند از آب لوله کشی، ۷۵ درصد روستاهای دارای شبکه برق و ۲۹ درصد روستاهای دارای تلفن، نه تنها در سطح استان، بلکه در سطح کشور از موقعیت ممتازی برخوردار می باشد؛

* وجود منابع آب سطحی و تحت الارضی که برای کشاورزی اصل و بنیاد محسوب می گردد. در محدوده ناحیه وجود رودخانه های پر آبی نظیر ابهررود و خررود در صورت تجهیز منابع آب سطحی و در مواردی تجهیز و تغذیه سفره های زیرزمینی، محیط روستایی را از توازن قابل ملاحظه ای برای توسعه برخوردار خواهد کرد. با احداث دو سد بر روی رودهای سجاسرود و ابهررود، ذخیره ای مهم به سطوح اراضی آبی افزوده خواهد شد.

۲-۴-۳- تعیین حوزه های هم پیوند از نظر خدماتی، تأسیساتی و

سایر عوامل مؤثر

ارائه حوزه های همپیوند از نظر خدماتی و تأسیساتی، و ارائه سطح بندی پیشنهادی مراکز جمعیتی و خدماتی، به خاطر پیوستگی موضوع بطور کامل، همراه با روش تعیین حوزه های همپیوند و پیشنهاد سلسله مراتب جمعیتی-خدماتی در مجلد مستقل "سطح بندی مراکز جمعیتی و خدماتی" در مجموعه طرح جامع ناحیه ابهر، آمده است.

در این قسمت از کار به چند مورد اشاره می شود که کمتر بدان توجه می گردد:

اولاً بررسی و تحلیل وجود داشتن یا نداشتن نوعی یکپارچگی در عناصر تشکیل دهنده "منطقه" (شامل استان های تشکیل دهنده منطقه البرز جنوبی)، و "ناحیه" (شامل شهرستان های تشکیل دهنده ناحیه ابهر)؛ و

ثانیاً زمینه های همپیوندی در ناحیه ابهر، بمثابه یک سیستم، که دارای محدوده سیستم (درون ناحیه) و محیط سیستم (آن بخش از بیرون از مرز های ناحیه که بر ناحیه تأثیر متقابل دارد) است. تحلیل محیط باعث شناخت تأثیرپذیری و تأثیرگذاری متقابل جریان های درون ناحیه با پاره ای از جریان های همپیوند بیرون ناحیه می گردد، که رعایت و لحاظ نمودن آن در برنامه ریزی، باعث تضمین بیشتر برنامه ریزی های درون ناحیه می گردد.

۱- یکپارچگی کلان سیاسی-سازمانی

۱-۱- یکپارچگی در منطقه

در منطقه البرز جنوبی، نظام واحد و یکپارچه منطقه ای برای استقرار مراکز جمعیتی در بین ۶ استان تشکیل دهنده منطقه، وجود ندارد. زیرا نه در تقسیمات کشوری و نه در تشکیلات سیاسی-اداری کشور "سطح منطقه" بطور رسمی پیش بینی نشده است لذا هنوز دارای وجه قانونی، و در نتیجه دارای سازمان تشکیلاتی نمی باشد. لذا منطقه ها، که بمنظور برنامه ریزی های توسعه ای، خدماتی و کالبدی در برنامه پنجم عمرانی

پیش از انقلاب، و در طرح آمایش سرزمین، و در طرح کالبدی ملی پیش بینی شده اند، در واقع هنوز چیزی بیش از اطلاق لفظ منطقه به چند استان همجوار با پاره ای خصوصیات طبیعی مشترک نیست، که گاه همین شرط نیز اهراز نمی گردد و برای مثال، دو خطه اراک و قم، در منطقه البرز جنوبی، در هر یک از سه پیشنهاد منطقه بندی سرزمین ایران - که در واقع از یک الگوی واحدی نیز پیروی می کنند - در یک منطقه دیگری قرار گرفته اند. "منطقه ای" شدن کشور بیش از همه در ارائه گروهی (یا به اصطلاح منطقه ای) داده های آماری و اطلاعاتی بچشم میخورد و گرنه، بهر حال، استان ها شخصیت مستقل سیاسی-اداری-برنامه ای بعد از سطح کشوری را دارا می باشند و ارتباط فرادست مرکز استان ها بطور مستقیم با پایتخت است. تمام برنامه ریزی ها نیز در تمام زمینه ها در سطوح تقسیمات کشوری (استان، شهرستان، بخش و دهستان) انجام می گیرد. حتی در منطقه البرز جنوبی، ارتباط سایر مرکز استان ها با تهران، از نوع ارتباط مرکز استان با پایتخت است. بطور کلی در هیچ یک از الگوهای منطقه بندی یاد شده، مرکزی و پیوندی بنام "مرکز منطقه" پیش بینی نشده است. لذا "منطقه" در ایران در حال حاضر یک مجموعه گسسته و مکانیکی و اتفاقی از چند استان مستقل از یکدیگر است. و بنیاد فکری منطقه بندی در ایران، از تفکر ایجاد یک سیستم پیوسته و یکپارچه متشکل از چند استان تجدید نظر شده در مرزبندی های درونی، و هم پیوند، فاصله زیادی دارد.

از دیدگاه سیستمی اینگونه میتوان بیان داشت که، تقسیمات قرار دادی مناطق دهگانه کشور، هنوز تبدیل به یک سیستم منطقه ای نشده اند و تنها عبارت از مجموعه بی از استان ها هستند که بنوعی اتفاقی در کنار هم قرار گرفته اند. لذا استان ها نیز عنصر های - یا زیر سیستم های - یک سیستم منطقه ای نمیتوانند باشند، بلکه اعضای یک مجموعه هستند، که دارای هیچ گونه ارتباط متقابل یا همپیوندی تعریف شده و برقرار یافته ی نظام وار (سیستمی) با یکدیگر نمی باشند و هرگونه ارتباط بین آنها، در صورت وجود داشتن، مانند ارتباط اتفاقی یا موجود بین هر دو استان دیگر می باشد، و خروج هر یک از استان ها از مجموعه منطقه ای و ورود هر استان دیگر، تغییری در تعریف تک جنبه بی وضع شده کنونی (در طرح کالبدی ملی ایران)، آن منطقه نخواهد داشت، و در حقیقت، منطقه دارای هیچ گونه تعریف کارکردی، و در نتیجه قابلیت پذیرش هیچگونه توسعه یکپارچه - در شرایط موجود- نمی باشد. بنابراین نمی توان به آن بمثابه منطقه - موضوع برنامه ریزی منطقه ای نگریست.

۱-۲- یکپارچگی در ناحیه

ناحیه نیز تقسیمات قراردادی فرعی در درون تقسیمات منطقه ایست، و همان خصوصیت های منطقه را داراست. ناحیه ها نیز مانند منطقه ها، یک نوع دسته بندی سرزمینی- کالبدی تنها برای تعیین کاربری، و بدنبال آن قابلیت زمین برای مکانیابی اولیه شهرها و سکونتگاه های جدید و جهت های گسترش شهرها و سکونتگاه های موجود است. این تک جنبه و تک بعد دسته بندی سرزمینی، به پخشایش جمعیت، فعالیت ها، منابع، و سازمان جماعت ها بر محور فعالیت ها و امکانات، در شکل گیری و نظام یافتگی سکونتگاه ها، تنها از جنبه شاخص های تأثیر گذار بر روند مکان یابی، درنگ می کند، و در نهایت بدنبال آنست که شاخص های خاص مکان یابی شهری، در سطح محلی و در کار میدانی، از کل زمین های موجود در یک منطقه، یا محله، در کدام بخش از زمین ها انجام گیرد، و کدام بخش از زمین ها از خارج از شمول مکان یابی قرار گیرند. هرچند این بررسی دارای ارزش فراوان در انطباق مکان با محیط، و جلوگیری از تأثیر های سوء مکان بر محیط و تخریب محیط، و تأثیر سوء خطر های محیطی، مانند زلزله، سیل، کویرزایی و غیره بر مکان میتواند باشد و رابطه معقولی بین حوزه های فعالیت ها و مکان های اسکان بوجود آورد، و این مجموعه، از کار های بنیادین در امر ایجاد شهر های جدید، گسترش شهرهای موجود، و سازمان دهی ضرور بین سکونتگاه های یک حوزه می باشد، اما بهر حال، تلاش برنامه ریزی در زیرمجموعه کالبدی، از کل برنامه ریزی یکپارچه فضایی است، و دسته بندی های سرزمینی- کالبدی یکی از شاخص ها و پارامتر های ضرور برای روند سیستمی منطقه بندی (Regionalisation) می باشد. بنابراین بجز کاربرد در مکان یابی، نمی تواند تأثیر در توسعه یکپارچه منطقه ای یا ناحیه ای داشته باشد.

یکی از مشکلات دسته بندی یاد شده منطقه ای و ناحیه ای در برنامه ریزی توسعه در این است که نه این دسته بندی های سرزمینی در تقسیمات کشوری دیده شده اند، و نه تقسیمات رسمی استانی در این دست بندی کالبدی- سرزمینی دیده شده است. بدین ترتیب، نه در سطح کشور تشکیلات و حساب های منطقه ای و یا ناحیه ای داریم تا بتوان سهم ناحیه را در منطقه، و سهم شهرستان ها را در ناحیه مشخص نمود، و از برنامه منطقه ای و ناحیه نشانی در اسناد رسمی، قانونی و و اجرایی کشور یافت، و نه تقسیمات کشوری رسمی، قانونی و اجرایی رده اول در کشور، یعنی استان بندی و استان ها، در دسته بندی دو ردیفی طرح

کالبد مّلی ایران وارد شده است. بنابراین، به مقوله منطقه و ناحیه - موضوع دسته بندی سرزمینی - کالبدی طرح کالبدی مّلی ایران بایستی در جایگاه واقعی آن حساب نمود.

در نتیجه، چون حساب منطقه ای وجود ندارد، نمی توان سهم ناحیه را در منطقه مشخص کرد و تنها می توان نسبت درآمد ها و یا سایر پارامتر های ناحیه را با پارامتر های مشابه در منطقه مشخص نمود، که از حد یک اطلاعات عمومی فراتر نمی رود و نقشی در برنامه ریزی توسعه ندارد. زیرا برنامه منطقه ای وجود ندارد و برنامه های جاری در ناحیه ها نه دارای منشأ منطقه ای هستند و نه ناحیه ای، بلکه منشأ استانی دارند. بنابراین کارکرد شهرستان ها بدون ارتباط با مرزبندی قراردادی ناحیه و منطقه می باشد.

بجز این، در برنامه ریزی های بخشی نیز منطقه و ناحیه - موضوع دسته بندی سرزمینی - کالبدی طرح کالبد مّلی ایران، شناخته شده نیستند و سهم شهرستان ها در حساب استان مربوطه، و سهم استان در حساب داری مّلی منظور می گردد. شهرستان ها زیر مسئولیت اداری استان کار میکنند و بنوعی تابع حسابداری استانی هستند.

۲- همپیوندی محدوده و محیط

ناحیه ابهر، بمثابه یک سیستم، دارای پیوستگی های اکولوژیکی، بیولوژیکی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی با پاره ای از حوزه های همجواری می باشد. مجموعه حوزه های هم پیوند بیرونی، محیط سیستمی محدوده ناحیه ابهر را تشکیل می دهند. در دید گاه سیستمی بنا بر تعریف، محیط یک سیستم مفروض مجموعه ای از سیستم های دیگر است که بر سیستم مفروض به نوعی تأثیر گذار، و در نتیجه، هم پیوند می باشد. شناسایی محیط یک سیستم شرط لازم برای شناخت و برنامه ریزی سیستم مورد نظر می باشد. برای تعریف محیط راستین ناحیه ابهر، بایستی ملاحظات زیر را در نظر گرفت:

۲-۱- منطقه البرز جنوبی

بر پایه دسته بندی سرزمینی - کالبدی طرح کالبد مّلی ایران - که بمثابه طرح فرادست برای طرح های ناحیه ای می باشد - بایستی منطقه البرز جنوبی را بمثابه محیط برای ناحیه ابهر در نظر آوریم. اما همانگونه که بیان گردید، رابطه سیستمی تعریف شده ای بین ناحیه و منطقه وجود ندارد. می توان مرز ناحیه

را بمثابة مرز محدوده موضوع طرح در نظر گرفت، اما منطقه البرز جنوبی را نمی توان محیط ناحیه ابهر دانست.

۲-۲- استان زنجان

استان زنجان، محیط بالفعل، رسمی و قانونی ناحیه است زیرا هرچند استان ها فاقد یکپارچه استانی هستند، اما بهر حال، شهرستان ها زیر مسئولیت اداری استان کار میکنند و بنوعی تابع حسابداری استانی هستند. در هرگونه برنامه ریزی بخشی نیز سهم شهرستان ها در استان مربوطه محاسبه و منظور می گردد.

۲-۳- حوزه آبریز

ناحیه ابهر در دو حوزه آبریز بزرگ قزل اوزن و رود شور، از زیر حوزه های دو حوزه بزرگتر "سفید رود" از حوزه اصلی "شمال"، و "قم قره چای" از حوزه اصلی "مرکزی و تهران" قرار دارد. بدین ترتیب هم از نظر محیط طبیعی در حوزه ها و زیر حوزه های گوناگون قرار دارد، بطوریکه ورود رودخانه ها به ناحیه و یا خروج رودخانه ها از ناحیه، ناحیه را در ارتباط متقابل و همپیوندی سیستمی با دو اکوسیستم گوناگون قرار می دهد، که هر کدام بمثابة محیط برای سیستم ناحیه خواهند بود، و هم از لحاظ اداری-سازمانی، تابع دو سازمان منطقه آب قرار دارند که بشکل فرا ناحیه هی عمل می نمایند.

۲-۴- رشته کوه های البرز جنوبی

کوه های شمالی ناحیه، قسمتی از بخش جنوبی واحد البرز مرکزی است که از سمنان تا زنجان ادامه دارد. بررسی های دقیق تری لازم است تا تأثیر بوم شناختی این واحد کوهستانی بر جزء موجود در ناحیه ابهر، و در نتیجه بر زیست بوم ناحیه ابهر، بمثابة محیط سیستمی آن مشخص گردد.

۲-۵- اقلیم آب و هوایی

ناحیه ابهر در یکی از طبقه بندی های اقلیمی قرار دارد. عناصر درونی و برونی "اقلیم سرد (کوهستان های غربی)"، تأثیرات خود را بر ناحیه می گذاری و یکی از شاخص های محیطی ناحیه ابهر می باشد.

۲-۶- حوزه زیست جانوران

همانگونه که در مبحث محیط زیست گفته شد، حوزه زیست قوچ و میش بین ابهر و تاکستان مشترک است. سرزمین واحدی است که قشلاق آن در خطه تاکستان، و بیلاق آن در ارتفاعات خطه ابهر است و این جانوران در این دوخطه از سرزمین واحد زیستی خود، زمستان ها و تابستان ها کوچ می کنند. همچنین، آهو نیز از جانورانی است که در شهرستان ابهر کوچ زیستی دارد. پیش از این، آهو از دشت زنجان تا دشت قزوین و دشت قم مهاجرت داشت. با توجه به بزرگ شدن شهر ها و فراوانی چاه های عمیق و گسترش کشاورزی و شبکه های ارتباطی، راه مهاجرت آهوان نیز بسته شده است و آهوهای زنجان دیگر نمی توانند برگشت کنند. بافی مانده آهو ها در ابهر، و بیشتر در تاکستان هستند، که خودشان حمایت شده هستند اما منطقه زیست آنان حمایت شده نیست.

۲-۷- تأسیسات زیربنایی

وجود عناصری در ناحیه مانند (۱) جاده ترانزیت تهران تبریز که به ... ختم می شود، و آزاد راه تهران- کرج- قزوین- زنجان، که ادامه خواهد داشت؛ (۲) خط آهن .. - که تا .. اداوه دارد؛ (۳) اتصال برق ناحیه به شبکه سراسری برق؛ (۴) اتصال گاز ناحیه به ...؛ از جمله عناصر تأثیر گذاری است که سیاست گذاری ها و برنامه ریزی های آن در بیرون از ناحیه و استان تابعه آن صورت می گیرد.

۲-۸- خدمات دانشگاهی

وجود شاخه های دانشگاه آزاد اسلامی، و دانشگاه کار اسلامی، و جذب دانشجویان از استان های اطراف، قلمرو تأثیر گذاری و همپیوندی ناحیه ابهر را از درون محدوده به محیط آن گسترش می دهد.

۳- حوزه های همپیوند سیاسی-اداری

در وضع موجود، در درون ناحیه ابهر، با پیروی از الگوی ملی تقسیمات کشوری، نوعی همپیوندی سیاسی-اداری در سه سطح تقسیمات کشوری شهرستان، بخش و دهستان وجود دارد. همانگونه که گفته شد، یکپارچگی بین شهرستانی در ناحیه، بین بخشی در شهرستان ها، و بین دهستانی در بخش ها وجود ندارد، اما

هر شهرستان از ناحیه، هر بخش از هر شهرستان، و هر استان از هر بخش، یک واحد سیاسی-اداری همپیوند را تشکیل می دهد. نقشه سیاسی ناحیه این حوزه های همپیوند سیاسی-اداری را نمایش می دهد.

ع- حوزه های هم پیوند خدمات درمانی

با توجه به مشخصات سازمان بهداشتی درمانی در درون شهرستانها، که در فصل ۵ از جلد دوم طرح جامع توسعه و عمران ناحیه ابهر تشریح گردید، در درون دهستان ها نوعی هم پیوندی تعریف شده بر اساس شبکه خدمات بهداشتی درمانی وجود دارد که دارای دو سطح است؛ یکی سطح مراکز خدمات بهداشتی درمانی روستایی همراه با خانه بهداشت های تابعه، و دوم، سطح خانه بهداشت ها همراه با روستاهای اقماری تابعه. این نوع هم پیوندی؛ ویژگی خاصی در ناحیه (و استان و سایر نقاطی که طرح خدمات درمانی مشابهی دارند) به شمار میرود که بنا بر بررسی ها و مطالعات طرح جامع ناحیه ابهر، می تواند یکی از پایه های اصلی سطح بندی مراکز خدماتی و درمانی را تشکیل دهد. در قسمت دوم طرح جامع ناحیه ابهر، در مبحث سطح بندی مراکز جمعیتی و خدماتی، در باره تحلیل قابلیت این حوزه های همپیوند در سازمان دهی پهنه های خدماتی ناحیه، به تفصیل گفتگو شده است. در اینجا، نقشه ۲-ع-۱/۳ حوزه های همپیوند بر اساس شبکه خدمات درمانی را در هر دو سطح یاد شده نمایش می دهد.

۲-۴-۴- تعیین الگوی نظام اسکان در سطح ناحیه با توجه به ساختار

فضایی موجود و روند تحولات آن

مطالب این بند بایستی با مطالب بند های ۲-۱-۳، ۲-۲-۲، و ۲-۴-۲ با هم مورد نظر گرفته شوند.

۱- نظام موجود اسکان

۱-۱- نظام استقرار سکونتگاهی شهری

براساس نتایج سرشماری سال ۱۳۸۵ جمعیت شهری ناحیه ابهر حدود ۱۹۱ هزار نفر بوده و ضریب شهرنشینی در ناحیه ابهر در سال مزبور حدود ۴۹ درصد محاسبه شده است.

توزیع جمعیت شهری ناحیه ابهر بصورت یک شهر کوچک حدود ۷۰ هزار نفری (ابهر) و با فاصله بسیار زیاد از تنها شهر متوسط استان (زنجان با ۳۴۱ هزار نفر به عنوان عمده ترین مرکز خدمات رسانی شهرهای استان)، یک شهر حدود ۴۸ هزار نفری (خرمدره) ۴ روستا شهر ۵ تا ۲۵ هزار نفری (قیدار، هیدج، صائین قلعه و سلطانیه) و ۳ روستا شهر کوچکتر با حدود ۵ هزار نفر جمعیت (سجاس، گرماب و زرین آباد) قابل تعیین است.

شبکه خدماتی شهرهای کوچک و روستا شهرها به شدت ضعیف بوده و اساساً به زنجان اتکا دارد. در این میان بخشی از خدمات سطح دو شهرهای شرقی استان از طریق شهر قزوین (که امکانات آن در مواردی بیشتر از شهر زنجان است) تأمین میگردد. ضمن اینکه خود شهر زنجان از نظر خدمات سطح یک در بسیاری از زمینه ها به تهران وابسته و متکی است.

۱-۲- نظام استقرار سکونتگاهی روستایی

۱-۲-۱ - سلسله مراتب مراکز روستایی

بررسی موقعیت جغرافیایی آبادی ها و سلسله مراتب موجود در نظام روستایی و رابطه شهر و روستا در این ناحیه و استان نشان دهنده واقعیت زیر است:

۱- قریب به ۵۰ درصد جمعیت ناحیه ابهر در نقاط روستایی زندگی می نماید. این شاخص بالاتر از مقیاس ملی و حتی استانی (۴۲ درصد) است. به عبارتی آبادی نشینی در ناحیه ابهر و استان زنجان حائز اهمیت بیشتری می باشد.

۲- میانگین جمعیت روستایی ناحیه ابهر ۵۲۲۰۰۵ نفر بوده نشان دهنده وسعت آبادی های این ناحیه در مقیاس استانی و در مقیاس ملی است.

۳- در داخل ناحیه، شهرستان خدابنده با میانگین ۵۳۱۰۵۲ نفر سرانه آبادی های شهرستان، در صدر سایر شهرستانها قرار دارد. شهرستان ابهر با ۴۹۴۰۱۸ نفر و شهرستان خرمدره با ۵۷۶۰۲۳ نفر در مراتب بعدی قرار گرفته اند.

۴- لکه های متراکم روستایی ناحیه ابهر بطور مشخص عبارتست از :

* مناطق جنوبی محور ارتباطی تاکستان - ابهر - زنجان در محدوده ناحیه؛

* مناطق پیرامونی شهر قیدار در شهرستان خدابنده؛

۵- سلسله مراتب آبادی های هر شهرستان عبارتست از :

* در شهرستان ابهر آبادیهای گوزلدره سفلی و عمید آباد، به لحاظ ارائه خدمات جمعیتی

برای روستاهای این شهرستان (پس از مراکز شهری) حائز اهمیت است.

* در شهرستان خدابنده، آبادیهای دوتپه سفلی، نور آباد، کرسف، سهرورد و اولی بیگ - پس

از شهرهای سجاس، گرماب، زرین آباد - به لحاظ ارائه خدمات جمعیتی برای سایر روستاهای این شهرستان

حائز اهمیت می باشند(مطالعه..م.۲. ج.۵. ص ۲۶۸ تا ۲۷۱).

۱-۲-۲- عوامل موثر در شیوه استقرار روستایی

در مورد استقرار روستاهای ناحیه و استان، عوامل متعددی دخالت داشته اند که مهمترین آنها دسترسی به آب می باشد. ضمن اینکه عوامل امنیتی به دلیل سال ها آشوب و هراس در منطقه، نوع بهره برداری از زمین، نوع مالکیت و موقع جغرافیایی و نوع معیشت غالب هم در این استقرار اکولوژیکی دخالت داشته است.

دسترسی به منبع آب مطمئن که در ناحیه ابهر (و در کل استان زنجان)، تحت عنوان "روستاهای رودخانه کنار" از آنها یاد می شود، در بهره برداری از منابع آب سطحی چه در روستاهای دشتی و چه در روستاهای کوهستانی از عوامل مهم استقرار محسوب می گردد که به طور عمده پیرامون رودخانه های خراورد، سجاسرود، ابهررود و زجانرود (در بخش سلطانیه)، در ناحیه ابهر، حوزه خاصی را برای خود به وجود آورده اند. علاوه بر آن، استقرار استان در منطقه هم باران ۳۰۰ میلیمتر، و استقرار تعداد فراوانی مزارع مستقل و مزارع تابع در ناحیه و استان به دلیل ضرورت بهره مندی از منابع آب چشمه ها و سایر امکانات سفره های آبی، می تواند عامل موثری در استقرار روستاها قلمداد گردد.

روستاهای ناحیه ابهر از لحاظ تیپولوژی سکونتی شامل روستاهای متمرکز و مجتمع می باشد. شکل استقرار بر اساس عامل ارتفاع به گونه های کوهستانی - کوهپایه ای - میانکوهی و دشتی قابل تقسیم می باشد. قسمت عمده روستاهای دشتی در دشت قیدار و دشت ابهر و روستاهای کوهستانی و کوه پایه ای به تناوب در دو طرف دشت ابهر قرار گرفته اند.

نسبت روستاهای دشتی به کوهستانی-کوهپایه ای در دشت ابهر (شهرستان های ابهر و خرمدره) ۵۵ درصد به ۴۵ درصد، و در شهرستان خداپنده ۸۰ درصد به ۲۰ درصد برآورد شده است.

گرایش عمده در ناحیه (و استان) به سکونت در روستاهای دشت می باشد. هرچند که تعداد روستاهای کوهستانی در عدد و درصد در استان بیشتر از روستاهای دشت می باشد. بررسی نشان می دهد که کیفیت استقرار بر مبنای روستاها متفاوت است. از بین روستاهای بالای ۵۰۰۰ نفر، که شامل سهرورد و سجاس در شهرستان خداپنده بوده اند، هر دو روستا در موقعیت استقرار دشت قرار گرفته اند.

همچنین از بین روستاهای ۴۰۰ تا ۹۰۰ خانواری در ناحیه، که شامل پنج روستا در شهرستان خدابنده و شش روستا در شهرستان ابهر می باشد، تمامی روستاها در موقعیت دشت قرار گرفته اند .

بزرگترین روستاهای کوهستانی از لحاظ جمعیت شامل روستاهای بالای ۱۰۰۰ نفری است که در آمارگیری جمعیت ۱۳۷۵ حدود ۵ روستا ناحیه را بخود اختصاص داده بودند.

بنابر بررسی های انجام شده، روستای بالای ۲۵۰۰ نفر در مناطق کوهستانی مشاهده نمی شود. ضمن اینکه قسمت عمده ای از روستاهای کوهستانی در فاصله ۷۵ - ۱۳۵۵ بانرخ رشد منفی روبرو بوده اند. شرایط سخت کوهستانی از نظر سیستم ارتباطی و حمل و نقل بویژه با توجه به اقلیم نامساعد ناحیه در فصل زمستان یکی از علل عمده در کمبود و کاهش جمعیت روستاهای کوهستانی به شمار می رود. ضمن اینکه به صورت طبیعی، روستاهای کوهستانی و میاندره ای به دلیل شرایط محیطی با مشکل توسعه فضا به صورت متمرکز و مجتمع برای توسعه فضایی خود روبرو بوده و عمده گسترش آتی آن، برحسب تجربه استان، بصورت ناپیوسته بوده و تبدیل به نقاط جدید همانند سفلی وعلیا یا شمالی و جنوبی می شوند. عدم دسترسی به راههای ارتباطی مناسب و عدم برخورداری ازخدمات زیربنایی می تواند توجیه مناسبی بر این کاستی جمعیت باشد .

طبق آمار از روستاهای بالای ۱۰۰۰ نفر که در موقعیت استقرار کوهستانی قرار گرفته اند از نرخ رشد کمتری نسبت به متوسط نرخ رشد روستایی استان قرار داشته اند که در فاصله سالهای ۷۰-۱۳۴۵ نرخ رشد متوسط روستایی استان برابر با ۲/۸ در صد بوده است. روستا "الگزیر" در شهرستان ابهر تنها با نرخ رشد متوسط مناطق روستایی استان برابری می کنند . در همین شهرستان، بجز الگزیر، چهار روستای دیگر کوهستانی بالای ۱۰۰۰ نفر، به نام های ارهان، کینه ورس، سرخه دیزج و والایش در سال ۱۳۷۵ نسبت به سال ۱۳۷۰ کاهش جمعیت داشته اند.

بنابراین مشخص می گردد که قسمت عمده ای از مهاجرت های روستایی در ناحیه و استان از همین نقاط کوهستانی سرچشمه گرفته و در مقایسه با روستاهای دشتی، روستاهای کوهستانی و کوه پایه ای از بار مهاجر فرستی بالایی برخوردار بوده اند(مطالعه.. م.۲، ج.۵، ص.۹-۱۰۷).

۱-۳- نظام توزیع مراکز فعالیت

۱-۳-۱- توزیع واحدهای کشاورزی

- * شهرستان خدابنده به علت محدودیت استحصال آب، بیشترین اراضی دیم ناحیه و استان را به خود اختصاص می دهد، که این اراضی عمدتاً زیر کشت گندم و جو قرار دارد؛
- * کشت محصولات بازار پسند (سبزی، صیفی و ...) در زمین های مجاور محور ارتباطی تاکستان- ابهر-زنجان، حائز اهمیت ویژه در مقیاس ناحیه و استان می باشد؛
- * محور تاکستان-ابهر در تولید انگور دارای مزیت مطلق است؛
- * کشت حبوبات در شهرستان ابهر حائز اهمیت ویژه است؛

۱-۳-۲- توزیع واحدهای دامپروری

دامداری در استان زنجان به عنوان مکمل بخش کشاورزی مطرح است. با اینهمه، طی دهه اخیر دامداری های صنعتی با شعاع عمل وسیع تر (در تأمین علوفه و بازاریابی شیر تولیدی) گسترش یافته است؛ بر اساس آمار های موجود، شهرستان خدابنده از لحاظ تعداد دام در ناحیه در ردیف اول، و در استان در ردیف دوم اهمیت است؛ لکن، از لحاظ شیوه دامناری روش سنتی در آن غلبه داشته و تعداد دامداری های صنعتی آن محدود است. شهرستان ابهر و خرمدره از نظر تعداد دام در مراتب بعدی اهمیت قرار دارند؛ ضمن اینکه فعالیت دامداری های صنعتی در این دو شهرستان چشمگیر تر است.

بررسی توزیع فضایی واحدهای مرغداری در ناحیه ابهر نشانگر اهمیت شهرستان ابهر در واحدهای گوشتی و واحد های تخمگذار است. در سال ۱۳۸۲، ۲۱ واحد از مجموع ۲۹ واحد مرغداری گوشتی ناحیه، و ۴ واحد از مجموع ۸ واحد مرغداری تخمگذار ناحیه در این شهرستان فعالیت داشته است.

۱-۳-۳- توزیع واحدهای صنعتی

صنعت ناحیه ابهر در سال های اخیر در اطراف شهر ابهر - محورهای شرقی و غربی این شهر - متمرکز شده است. شهرستان ابهر در سال ۱۳۷۶ با دارا بودن ۲۵ کارگاه مهم صنعتی (با بیش از ۴۰ نفر

کارکن) حدود ۵۰ درصد تعداد این واحد های تولیدی در استان را به خود اختصاص داده است. این شهرستان در سال ۱۳۸۱ بر اساس سرشماری عمومی کارگاهی در رده صنعت- ساخت دارای ۱۹۷۶ واحد کارگاهی با ۳۹۵۶ نفر کارکن می باشد.

شهرستان خرمدره در سال ۱۳۷۶ با دارا بودن ۲ کارگاه مهم صنعتی در مرتبه بعدی قرار دارد. قابل ذکر است که در این سال شهرستان خدابنده فاقد واحد تولیدی مهم صنعتی در سال مورد بررسی بوده است. باید اضافه نمود که شهرستان ابهر بیشترین ارزش افزوده صنعتی استان نیز به خود اختصاص داده است. در سال ۱۳۸۱ این شهرستان دارای ۷۱۲ واحد کارگاهی در رده صنعت- ساخت با ۷۱۱ نفر کارکن می باشد. در این سال شهرستان خدابنده دارای ۱۱۵۶ واحد کارگاهی با ۱۱۵۶ نفر کارکن می باشد.

۱-۳-۴- توزیع واحد های معدنی

استان زنجان به لحاظ پتانسیل ذخایر معدنی در ردیف استان های مهم کشور قابل طبقه بندی است. با این همه، معادن استان به نحو شایسته و کامل بهره برداری نمی گردد. توزیع فضایی معادن ناحیه در سال ۱۳۷۶، بدین گونه بوده است که از ۵۵ معدن فعال استان، ۲۰ معدن در شهرستان ابهر، و ۳ معدن در هر یک از دو شهرستان خرمدره و خدابنده بوده است. بدین ترتیب، نزدیک به ۴۷.۳ درصد معدن های فعال استان در ناحیه ابهر قرار گرفته بودند. همچنین از ۵۳ معدن غیر فعال استان، سهم شهرستان های ابهر، خدابنده و خرمدره به ترتیب ۱۱، ۵ و ۲ معدن بوده است (مطالعه.. م.ج.۵. ص ۶-۲۷۱).

۱-۴- نظام توزیع شبکه های اصلی زیربنایی

۱-۴-۱- خطوط انتقال انرژی

استان زنجان فاقد نیروگاه تولید برق بوده، برق مورد نیاز آن از طریق شبکه سراسری تأمین می گردد. ضمن اینکه موقعیت جغرافیایی استان موجب عبور خطوط انتقال برق شبکه سراسری از این استان گردیده است. در حال حاضر دو پست تبدیل ۶۳/۲۳۰ کیلو ولت زنجان و ابهر، و یک پست ۶۳/۲۳۰/۴۰۰ گایتی در امر تبادل انرژی فعال می باشند. در ناحیه ابهر تعداد ۳ پست ۶۳/۲۰ kV، در هیدج، ابهر ۱ و ابهر ۳ (با کل ظرفیت ۱۲۰ مگاوات آمپر) موجود می باشد، که پست ابهر ۳ داخل پست ۶۳/۲۳۰ کیلو ولت ابهر قرار دارد.

۱-۴-۲- خطوط انتقال مواد سوختی

خط انتقال مواد نفتی به پالایشگاه تبریز از استان زنجان عبور نموده به استثنای فعالیت تلمبه خانه تنظیم فشار واقع در شهرستان ابهر، در اقصاء و فعالیت استان تأثیری ندارد. مواد نفتی مورد نیاز استان از طریق شبکه حمل و نقل جاده ای و راه آهن تأمین می گردد. خط لوله عبوری از ناحیه و استان کم و بیش به موازات محور ارتباطی تاکستان-ابهر-زنجان به طرف میانه امتداد یافته است.

خط انتقال گاز طبیعی نیز بموازات جاده ارتباطی تاکستان-ابهر-زنجان وارد ناحیه ابهر و استان زنجان گردیده شهرهای مسیر و برخی از آبادی های هم جوار را تحت پوشش قرار داده است. علاوه بر این، طرح لوله گذاری گاز طبیعی به شهرستان خداوند از مسیر اصلی ارتباطی تاکستان-ابهر-زنجان، به طرف قیدار در دست اجراست.

۱-۴-۳- خطوط ارتباطی جاده ای

جاده ترانزیتی "تهران به اروپا" ضمن اینکه ناحیه ابهر و استان زنجان را از جنوب شرقی به سمت شمال غربی قطع می نماید، مهمترین ارتباط جاده ای ناحیه و استان بشمار می رود. شهرهای ابهر، خرمدره، هیدج، صائین قلعه و سلطانیه در مسیر یا در مجاورت این جاده قرار دارند.

با توجه به حجم بار محور ارتباطی یاد شده، طرح احداث بزرگراه تهران-تبریز از سالیان پیش مطرح بوده، فعالیت های ساختمانی فاز قزوین-زنجان در سال ۱۳۷۵ به اتمام رسید. این بزرگراه تقریباً به موازات جاده ترانزیت، از شهرستان های ابهر و خرمدره عبور می کند و به شهرهای ابهر و خرمدره ورودی و خروجی دارد.

محور تاکستان-ابهر-زنجان و بزرگراه تهران-زنجان امکان ارتباط سایر مناطق ناحیه ابهر با مراکز فعالیت و دیگر نقاط کشور فراهم ساخته است.

در سال ۱۳۷۶ حدود ۷۲ کیلومتر آزاد راه، ۱۴۳ کیلومتر راه اصلی، ۲۷۱ کیلومتر راه های فرعی و ۱۴۸۲ کیلومتر راه رستایی در سطح استان وجود داشته است.

۱-۴-۴- خط آهن

خط آهن تهران-تبریز، ناحیه ابهر را در جنوب شرقی در جهت شمال غربی کشور قطع نموده به موازات جاده ترانزیت تهران-تبریز امکان ارتباطی استان را با تهران و دیگر مناطق کشور فراهم می سازد. در حال حاضر قطار های مسافر بری تهران-تبریز (و بالعکس)، تهران-میانه (و بالعکس)، و تهران-زنجان (و بالعکس)، امکان جابجایی ساکنان شهرهای ابهر و سلطانیه و آبادی های پیرامون را در مسیرهای یاد شده تسهیل نموده است. علاوه بر این، صادرات غیرنفتی ناحیه ابهر و برخی از کالاهای مصرفی ساکنان ناحیه از این طریق جابجا می شود (مطالعه..م.۲. ج.۵. ص ۲۸۲ تا ۲۸۶).

۲- گرایش آتی نظام اسکان

۲-۱- گرایش ها در نظام مراکز زیست شهری

* یکی از گرایشات در سلسله مراتب شهری استان - و در نتیجه، در ناحیه- که مدیریت اجرایی استان، نمایندگان مجلس، ائمه جماعات، و قاطبه ساکنان این قبیله آبادی ها بر آن اصرار نموده اند و با مراجعات به مسئولین کشور سعی در تحقق این امر می نمایند، ایجاد شهرداری در آبادی های دارای مرکزیت جغرافیایی (حتی با جمعیت کمتر از پنج هزار نفر) می باشد. ملاحظه می شود که در طول سال های اخیر تعدادی از آبادی های کوچک با ایجاد شهرداری به مجموعه شهر های استان اضافه شده اند که در ناحیه می توان به روستا شهر های گرماب، زرین آباد و سجاس اشاره نمود.

* گرایش دیگر در سلسله مراتب شهری، افزایش اهمیت شهرهای خارج از مسیر خطی جاده ترانزیتی تهران-زنجان-میانه در سالهای اخیر است. به واقع امر در گذشته، در استان، دو شهر زنجان و قزوین اهمیت زیادی داشته، و شهرهای تاکستان، ابهر و خرمدره صرفاً به دلیل قرار گرفتن در مسیر جاده ترانزیتی توانسته اند با استفاده از امکانات ناشی از تجهیز ملی و مازاد درآمدی واحد های خدماتی ایجاد شده در مسیر مزبور به عنوان یک نقطه شهری تکوین یابند. هم از اینرو شهرهای واقع در خارج از محور مزبور نتوانسته اند از امکانات کافی توسعه برخوردار گردند. مجموعه این شرایط سبب ایجاد تحرک طی سال های اخیر در

نمایندگان مجلس و مسئولان محلی برای توجه بیشتر به شهرهای خارج از محور مزبور شده است. بنظر می رسد این گرایش زمینه تأمین امکانات ضروری برای گسترش نسبی شهرهای خارج از محور یاد شده گردد. در این مورد می توان به ارتباط دادن شهر قیدار از یکسو به خورخوره و استان کردستان و اتصال ادامه آن از جاده قیدار-ابهر به جاده ترانزیت تهران-تبریز، و از سوی دیگر، به استان همدان در ادامه راه سه راهی سلطانیه (انشعاب از جاده ترانزیت) تا قیدار؛ اشاره نمود.

۲-۲- گرایش ها در مراکز زیست روستایی

* ناحیه ابهر به دو قلمرو متمایز کوهستانی و دشت قابل تفکیک است. نظام بررسی پراکنش آبادی ها نشان می دهد بیشترین آبادی های استان در قلمرو دشت استقرار یافته اند. با این وجود جمعیت آبادی های واقع در قلمرو کوهستان به دلیل محدودیت منابع آب و خاک و مشکلات خدمات رسانی، به مراتب کمتر از جمعیت آبادی های واقع در دشت هاست.

* عامل دوم در نظام سکونت جمعیت در آبادی ها، میزان فاصله از محور توسعه (جاده ترانزیتی) و کانون های شهری مهم واقع در محور است. میزان جمعیت آبادی ها در ارتباط با فاصله آنها با محور و با مراکز مهم شهری نیز قابل طبقه بندی است. بدین ترتیب آبادی های محور های توسعه نیافته (از قبیل مناطق دور افتاده شهرستان خدابنده) در شرایط گرایش به کاهش جمعیت قرار گرفته اند. متقابلاً آبادی هایی که به مسیر توسعه ناحیه نزدیکتر هستند، از شرایط لازم برای سکونت بیشتر برخوردار بوده گرایش به رشد جمعیت دارند.

* بررسی مهاجرت ها از مناطق روستایی و تغییر ترکیب جمعیتی آبادی ها نکات زیر را مشخص می سازد:

- مهاجرت از آبادی های کوچک و آبادی های بزرگ به شهرها (عمدتاً خارج از استان) انجام می پذیرد؛

- مهاجرت از آبادی های بزرگ سبب کاهش ترکیب گروه های آبادی های استان شده است. به طوری که سهم آبادی های با کمتر از ۱۰۰ خانوار از ۶۵ درصد در سال ۱۳۷۰ به حدود ۷۴ درصد در سال ۱۳۷۵ رسیده است. متقابلاً سهم آبادی های بزرگ فرو افتاده است.

۲-۳- گرایش ها در استقرار مراکز فعالیت

- * فعالیت های کشاورزی علاوه بر دشت ها، در شرق خدابنده گرایش به توسعه کمی و کیفی داشته و پیش بینی می شود همچنان این زمینه گرایش تداوم خواهد داشت؛
- * در فعالیت های صنعتی، مدیریت اجرایی استان گرایش به تمرکز بخشیدن واحد های صنعتی در شهرک های صنعتی دارد لکن متقاضیان واحد های صنعتی سعی در استقرار در محورهای توسعه استان و حتی المقدور در مناطق شرقی آن (به لحاظ نزدیکی به تهران) دارند؛
- * در فعالیت های معدنی، ذخایر شناخته شده از اندیس های مختلف تعیین کننده موقعیت مکان و نوع فعالیت می باشد. لکن مدیریت اجرایی استان سعی در ایجاد رونق در فعالیت های استخراج معادن فلزی دارد؛
- * فعالیت های خدماتی آموزشی، بهداشتی و درمانی، بهزیستی و... که تحت مدیریت بخش دولت می باشند، گرایش به تأمین حداقل امکانات در اقصی نقاط استان بر حسب نیازهای جمعیتی دارد و همه ساله شاخص های برخورداری و محرومیت زمینه ساز گسیل اعتبارات عمرانی به مناطق نیازمند می گردد. لکن واحد ادعای بخش خصوصی با توجه به انگیزه سود و وجود تقاضا گرایش به استقرار در شهر ها دارند و رغبتی به فعالیت در شاخص روستایی ندارند (مطالعه..م.۲. ج.۵. ص ۲۹۳ تا ۲۹۶).

۳- الگوی کلان توسعه

۳-۱- منطقه بندی ناحیه از نظر اقتصادی

استفاده از روش بورژوا گارنیه برای تعیین عملکرد غالب اقتصادی شهرستان های سه گانه ناحیه ابهر منجر به نتایج زیر گردیده است:

شهرستان ابهر (شامل خرمدره) در سال ۱۳۵۵ در ناحیه کشاورزی واقع بوده به موازات گسترش واحدهای صنعتی در حاشیه محور اصلی ارتباطی تهران - زنجان - بازرگان به تدریج به ناحیه چند نقشی سوق داده شده ، در نهایت در سال ۱۳۷۵ این شهرستان در ناحیه چند نقشی استقرار یافته است .

شهرستان خدابنده در سال ۱۳۵۵ در ناحیه کشاورزی قرار داشته است. سپس بموازات رشد کشاورزی در این شهرستان و استفاده از تکنولوژی به سوی منطقه شدید ناحیه کشاورزی میل پیدا کرده و در حال حاضر در مقیاس استان نیز بعنوان ناحیه کاملاً کشاورزی از نظر عملکرد غالب اقتصادی قابل ارزیابی است.

۲-۳- محوره‌های توسعه یافته و نواحی محروم استان

محور ترانزیتی تهران - تبریز - بازرگان نقش تعیین کننده در فرآیند توسعه استان ایفانموده است. بطوری که مهمترین کانونهای شهری و واحدهای فعالیت (تولیدی) در مسیر این محور قرار گرفته است. لذا مناطق توسعه نیافته استان را بطور عمده در ارتباط با خطوط ارتباطی فوق می باید ارزیابی کرد. بدین ترتیب مهمترین کانونهای جمعیتی و واحدهای صنعتی استفاده کننده خدابنده، گرماب، طارم و ماه نشان هریک به تناسب بعد مسافت و کیفیت ارتباط با محور موصوف، از توسعه کمتری برخوردار گردیده اند.

جمع بندی و ارزیابی محوره‌های توسعه یافته و نواحی حاشیه ای و محروم در ناحیه ابهر، به قرار ذیل می باشد:

* حاشیه محور ترانزیتی ابهر - زنجان. این محور بصورت عام بعنوان محور تمرکز واحدهای صنعتی، کانونهای شهری و آبادی های پر رونق می باشد؛

* محور سه راهی سلطانیه به طرف قیدار بعنوان محور توسعه کشاورزی منتهی به نواحی توسعه نیافته قابل طبقه بندی است؛

* مناطق جنوبی شهرستان خدابنده به سمت استانهای کردستان و همدان بعنوان مناطق روستایی محروم (حتی در سطح استان) از امکانات زیربنایی و اجتماعی می باشد،

* در این محور دهستان بزینه رود از امکانات بیشتری برخوردار می باشد (مطالعه.. م ۲ ج ۵. ص ۲۸۷ تا ۲۹۰).

فصل ۵

۵-۲

تنظیم مبانی طرح ریزی

در طرح حاضر، منظور از "تنظیم مبانی طرح ریزی"، در واقع، تنظیم مبانی برنامه ریزی به طور مشخص در "طرح توسعه و عمران (جامع) ناحیه" - موضوع قرارداد همسان ۱۹- و بطور خاص در طرح ناحیه ابهر می باشد.

۱-۵-۲- اهداف و سیاست های کلی طرح ریزی

۱- مقدمه

طرح جامع توسعه و عمران ناحیه ای، از نوع برنامه ریزی توسعه فضایی، و در واقع، برنامه ریزی منطقه ای است. برنامه ریزی فضایی، به برنامه ریزی مسائل خاص حوزه برنامه ریزی غیر فضایی، نمی پردازد. بنابراین مباحثی از شمار برنامه ریزی نرخ رشد ها، مانند برنامه ریزی نرخ رشد تولید ناخالص و خالص تولیدات ملی و منطقه ای، برنامه ریزی نرخ رشد بخشی، در بخش های کشاورزی، صنعت و معدن، خدمات، و شاخه های فرعی آنها، برنامه ریزی نرخ رشد منفی و مثبت مهاجرت، نیروی انسانی و اشتغال، و جمعیت، و همچنین برنامه ریزی بودجه (یا بودجه بندی) ها و برنامه ریزی های بخشی در زمینه های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی، و همچنین، تدوین راهبرد های کلان و توسعه غیر فضایی، و به طور کلی، کلیه مواردی

که فضا شرط لازم را برای برنامه ریزی توسعه احراز نمی نماید، در حوزه و در شرح خدمات و در اهداف برنامه ریزی فضایی قرار نمی گیرد. برنامه ریزی فضایی، بستر سازی و سازماندهی فضایی برای امکان انطباق برنامه های غیر فضایی در محدوده های مشخص، و ظرف های محیطی- انسانی، با ویژگی های بسیار خاص خود، و در یک جمله، امکان سازی تحقق برنامه های کلی غیر فضایی، در فضای معین و مشخص محیطی-اجتماعی است، چیزی که در حوزه و شرح خدمات و اهداف برنامه ریزی غیر فضایی نمی گنجد.

بدین ترتیب، برنامه فضایی در دو وضعیت می تواند انجام شود؛ الف) در وضعیت وجود برنامه توسعه اقتصادی-اجتماعی(غیر فضایی)، در اینصورت هدف برنامه فضایی، تحقق هدف های برنامه توسعه اقتصادی- اجتماعی در محدوده های مشخص محیطی-اجتماعی شهری و منطقه ای است. در این صورت، پیش بینی جمعیت، نیروی انسانی و مهاجرت بر مبنای شاخص های عینی پیش بینی شده در برنامه توسعه صورت می گیرد، که کاربرد این گونه پیش بینی ها از سرفصل های قطعی هر برنامه فضایی است؛ ب) در وضعیت نبود برنامه توسعه اقتصادی-اجتماعی(غیر فضایی)، در اینصورت اگر برنامه های توسعه بخشی در تمامی بخش ها نیز وجود داشته باشند، برنامه فضایی، می تواند نقش هماهنگ کننده طرح های بخشی را نیز به عهده بگیرد، و برنامه توسعه یکپارچه را، به عنوان مقدمه کار خود و از طریق تلفیق طرح های بخشی، ارائه نماید. اما در صورت نبود برنامه های بخشی، و نبود هماهنگی و هم پایگی برنامه های بخشی بین بخشهای یک ناحیه، و حتی همین ناهماهنگی بین یک بخش در شهرستان های یک ناحیه، و یا حتی وجود راهبرد های غیر قابل استناد کلان توسعه، که ممکن است نه تنها مورد توافق تمامی بخش (سکتور)ها نباشد، حتی مورد تأیید قسمت ها و کارشناسان سازمان تدوین کننده راهبرد هاهم نمی باشد، و در شرایطی که برنامه های بخشی همواره و در تاریخ معاصر بدون هماهنگی با سایر بخش ها، و بدون رعایت الزامات فضایی انجام میگرفته اند، در این صورت، برنامه فضایی دچار یک تناقض آشکار می گردد: از طرفی، بسیاری از اهدافی که برنامه بایستی در صدد تحقق آن ها باشد، وجود ندارد. از طرف دیگر، کارشناسان و مسئولان بخش ها، بخصوص در جلسات ارزیابی و تصویب برنامه ها، انتظار برنامه جامع توسعه همه جانبه غیر فضایی(اقتصادی-اجتماعی) و فضایی بطور یکجا دارند، حال آنکه از یکطرف شرح خدمات برنامه فضایی، جوابگوی نیاز های برنامه توسعه اقتصادی-اجتماعی نیست، و از طرف دیگر، برنامه فضایی نمیتواند بدون دستیابی به اهداف توسعه اقتصادی-اجتماعی، توجیه پذیر باشد. بخصوص که در جامعه ما، تفاوت اصولی و تقسیم کار علمی بین برنامه ریزی

فضایی با دو دانش برنامه ریزی غیر فضایی از یک طرف، و طراحی فضایی از طرف دیگر، بازشناخته نیست. این مشکل حتی در سطح دانشگاهی، و در رشته های مرتبط نیز وجود دارد.

درچنین شرایطی، که طرح جامع توسعه و عمران ناحیه ابهر به عنوان یک برنامه فضایی و زیر نظر کارفرمای بخشی کالبدی نیز در این شرایط قرار دارد، برنامه فضایی حوزه های محدودتر، اما بنیادی تری را، که می تواند زمینه ساز برای توسعه های بعدی باشد، بایستی انجام دهد.

۲- زمینه هدف ها در طرح ناحیه

برنامه ریزی فضایی بر پایه اهداف، راهبرد ها و سیاست های تعریف شده ای بایستی انجام گیرد، به طوری که تدوین هدف ها و راهبرد ها و سیاست ها، مرحله ای از روند برنامه ریزی است. لذا در ابتدا بایستی هدف های نهایی طرح جامع ناحیه تعریف شود. برای دستیابی به هدف های تعریف شده در مورد خاص و رسمی "طرح توسعه و عمران (جامع) ناحیه"، می توان به دو سند رسمی استناد نمود: یکم) "طرح کالبدی ملی ایران"، و دوم) "شرح خدمات همسان ۱۹".

۲-۱- یکم

همانگونه که در جلد نخست گفته شد، در طرح حاضر، طرح کالبد ملی ایران به مثابه طرح فرادست تلقی شده است. در اینجا، دگر بار، به هدف های اصلی طرح کالبدی ملی ایران اشاره می گردد.

اندیشه تهیه طرح کالبدی در سطح ملی، منطقه ای و محلی، و احساس نیاز به این مطالعات، بر اثر رویارویی با دشواری هایی چند پدیدار شد. این دشواری ها، برحسب اسناد همان طرح، عبارتند از:

- رشد " انفجاری " جمعیت شهری؛

- گستردگی نیاز به شهرسازی جدید؛

- نارسایی گسترش خود جوش (ارتجالی) شهرها؛ که منجر می شد به:

/ تخریب منابع طبیعی، محیط زیست و میراث فرهنگی؛ و

/ نا ایمنی از نظر سوانح طبیعی؛

- فقدان مطالعات بالا دست طرح های جامع شهری؛

- فقدان مطالعات پایه برای شهرسازی؛ و

- فقدان نقشه های کاربری و مقررات احداث بنا برای زمین های سراسر کشور.

با توجه به ملاحظات ششگانه بالاست که هدف های اصلی طرح کالبدی ملی ایران به صورت مشخص در سه هدف زیر خلاصه شده است:

یکم) مکان یابی برای گسترش آینده شهرهای موجود و ایجاد شهرها و شهرک های جدید؛
دوم) پیشنهاد شبکه شهری آینده کشور، یعنی اندازه شهرها، چگونگی استقرار آنها در پهنه کشور و
سلسله مراتب میان شهرها به منظور تسهیل مدیریت سرزمین و امر خدمت رسانی به مردم؛ و
سوم) پیشنهاد چهارچوب مقررات ساخت و ساز در کاربریهای مجاز زمین های سراسر کشور (ط ک
م.ا.ج.۱ ص ۱۷-۱ و ۱۸-۱).

تمامی مطالب طرح کالبدی ملی، ضمن تولید برخی اطلاعات پایه (مانند نقشه پراکندگی صنایع،
شهرک های صنعتی و معادن، نقشه گسل ها و مراکز زمینلرزه، پهنه بندی خطر زلزله، پهنه بندی اقلیم
آسایش و اقلیم ساختمان، مطالعات یکنواخت پراکنش جمعیت، نقشه کاربری و پوشش زمین ها، نقشه قابلیت
اراضی، نقشه های منابع آب و هزینه تجهیز آب و...) که هر یک به تنهایی برای هرگونه فعالیت شهرسازی، و
به طور کلی ساختمانی مفیدند، صرفاً برای پاسخگویی به سه هدف بالا تهیه شده اند. این امر، جهت گیری
مطالعات را مشخص کرده است.

به عنوان مثال، در طرح ریزی کالبدی بخش کشاورزی .. هدف، تنها تعیین حدود زمین های زیر
کشت و آیش آبی و دیم و پوشش جنگل و مرتع از سویی و تشخیص قابلیت بالقوه زمین برای همین کاربریها
از سوی دیگر است...

در مطالعات هواشناسی نیز هدف پهنه بندی سرزمین از نظر خوش آب و هوایی یا سکونت پذیری،
به عنوان یکی از معیارهای مکان یابی شهرها در نظر گرفته شده است. افزون بر این، نیاز به انرژی (برحسب
واحد درجه_روز) برای گرمایش و سرمایش نیز بررسی می شوند تا اولاً مکان یابی با توجه به لزوم صرفه
جویی در انرژی امکان پذیر باشد و ثانیاً اطلاعاتی که برای "طراحی همساز با اقلیم" لازم هستند، فراهم گردد.

به همین روال، در مطالعه شبکه ترابری .. کوشش بر اینست که با بررسی شبکه راه های موجود و برنامه ریزی شده (توسط سازمانهای مسئول)، تأثیر آنها در آرایش فضای کشور، و به ویژه در سلسله مراتب شهرها، معلوم گردد.. (ط ک م. ا. ج. ۱. ص ۱-۱۸).

۲-۲- دوم

طرح های توسعه و عمران (جامع) ناحیه در واقع ابزار زیر منطقه ای (sub-regional) هستند - نسبت به سطح ملی و منطقه ای و پیش از سطح محلی - که در رده تقسیمات جغرافیایی-سیاسی کوچک تر، و با تنظیم هدف های سطح میانه، سعی دارد تا در سطح ناحیه ها، هدف های سه گانه کلان طرح کالبدی ملی را تحقق بخشد.

طرح توسعه و عمران (جامع) ناحیه بر اساس قرارداد همسان ۱۹ انجام می پذیرد. در این قرارداد آمده است که "طرح ناحیه به هدایت و کنترل توسعه و استقرار مطلوب مراکز فعالیت (مسکونی و غیر مسکونی)، مناطق حفاظتی و همچنین توزیع متناسب خدمات برای ساکنین شهرها و روستاها خواهد پرداخت". در این طرح، هدف از تهیه گزارش وضع موجود و تحلیل آن، دستیابی به هدف های اصلی در این رده، در قالب طرح های زیر است:

۱) منطقه بندی کاربری اراضی و تعیین ضوابط و مقررات ساخت و ساز، شامل:

الف، تهیه نقشه منطقه بندی کاربری اراضی، مثل انواع کاربری های کشاورزی، مرتع، جنگل، حریم های طبیعی یا مصنوعی، معادن، شهرک ها و مراکز عمده صنعتی، اراضی شهری، شامل شهر های موجود و اراضی مناسب برای توسعه بلند مدت آنها، روستاهایی که به شهر تبدیل می گردند، شهرک ها و سایر مراکز سکونت جدید و غیره؛

ب، تنظیم و تدوین ضوابط و مقررات استفاده از اراضی در کاربری های مختلف.

۲) سطح بندی مراکز جمعیتی و خدماتی، شامل:

الف، پیشنهاد حوزه های همگن و هم پیوند شهری و روستایی، شامل تبدیل مجموعه پراکنده آبادی ها به سیستم سکونتگاهی یکپارچه، از طریق پیشنهاد سازمان فضایی جمعیتی-خدماتی پنج سطحی، شامل سه

سطح تعریف شده منظومه-مجموعه- حوزة روستایی(بر حسب الگوی مصوب شورایی عالی شهرسازی و معماری)، که از بالا به مرکز ناحیه (سطح ناحیه) ارتباط دارد، و از پائین، هر گروه از مجموعه آبادی های منفرد ناحیه (سطح آبادی منفرد)، به یک مرکز حوزة مشخص، همپیوند هستند و کوچکترین سلول و زیر سیستم نظام کلان سکونتگاهی ناحیه را تشکیل می دهند؛

ب. پیشنهاد توزیع خدمات آموزشی، درمانی، بهداشتی و سایر نیاز های ضروری بسته به عرف و احتیاجات محلی، شامل تعریف خدمات مورد نیاز، از سطح زیرین، از جمله تمام روستاهای منفرد، بر حسب جمعیت آبادی، تا خدمات مورد نیاز در مرکز های حوزة، مجموعه و منظومه و همچنین، بر آورد کمبود خدمات، بر حسب آمار های رسمی موجود، در هر یک از سطح ها، ج. پیشنهاد توسعه شبکه ها و مراکز اصلی تأسیسات زیربنایی(راه، آب، برق و گاز)؛

د. توزیع فضایی و چگونگی استقرار و سلسله مراتب سیستم سکونتگاهی نقاط شهری و روستایی؛

۳) تدوین برنامه و مدیریت اجرای طرح های پیشنهادی و پیش بینی منابع مالی، شامل:

الف. بر آورد کلی اعتبارات لازم برای اجرای طرح و پیشنهاد های ارائه شده، با در نظر گرفتن حدود اعتبارات و امکانات سازمان های اجرایی مربوطه؛

ب. تعیین و توجیه الویت های اجرای پیشنهاد های ارائه شده؛

ج. پیشنهاد مدیریت توسعه ناحیه، سازمان اجرایی و نظارت بر اجرای این طرح.

بدین ترتیب، اهداف نهایی خواسته شده از طرح جامع ناحیه، مشخص می گردد. این هدفها، به طور عمده، هدف های فیزیکی است، و پیامد جریان کشوری-اداری قیچی شدن "طرح جامع سرزمین" و بدل کردن آن به دو طرح مستقل "طرح آمایش سرزمین" و "طرح کالبدی ملی" است، که بدون هیچگونه ارتباطی با یکدیگر، تهیه می گردند.

اولاً، تحلیل این مطلب که آیا برنامه فضایی می تواند به دو طرح اجتماعی-اقتصادی و کالبدی قیچی شود، و آیا در این صورت، هنوز "برنامه فضایی" است یا "برنامه فیزیکی"، و آیا چنین برنامه ای می تواند بجای ایجاد آشفتگی جدید، سبب تحقق توسعه منطقه ای گردد، و ثانیاً، بررسی اینکه هدف های کلان در

برنامه ریزی فضایی برای یک ناحیه، شامل بخشی از یک استان، چیست، سؤال های دیگریست که موضوع دیگر و شرح خدمات دیگری را می طلبد.

ع) پیش بینی های جمعیتی و اشتغال و توسعه عمومی ناحیه

یاد آور می گردد که در شرح خدمات قرارداد همسان ۱۹ اشاره مستقیم به پیش بینی جمعیت و نیروی انسانی و اشتغال نشده است، اما در عمل این پیش بینی ها در همه طرح ها انجام می گیرد؛ بنابراین، این دو پیش بینی نیز دو هدف دیگر از طرح ناحیه را تشکیل می دهد. هدف دیگری، که خارج از قرارداد، در طرح ناحیه ابهر دنبال شده است، ارائه طرح ساختاری توسعه ناحیه می باشد که جهات و زمینه های راهبردی توسعه در ناحیه را نمایش می دهد. مجموعه فعالیت های این بند، جنبه های توسعه ای و غیر فیزیکی طرح را پوشش می دهد.

۲-۵-۲- الگوهای مختلف برنامه ریزی و طرح ریزی

منظور از "الگوهای مختلف برنامه ریزی و طرح ریزی"، بایستی آن مجموعه از الگوها باشد که در طرح جامع توسعه و عمران ناحیه ابهر، که بر پایه شرح خدمات همسان ۱۹ تهیه شده است، می تواند کاربرد پذیر باشد.

بدین ترتیب، هدف های طرح جامع توسعه و عمران ناحیه ابهر، بر اساس شرح خدمات همسان ۱۹، خط مشی های کلان رسمی و قانونی دستگاه کارفرما، تنظیم شده در "طرح کالبد ملی ایران"، و مصوبه (نه چندان جامع و پخته) "سطح بندی جمعیت و خدمات"، به شرح زیر است، که برای تحقق هر یک، الگوهای مختلف متداول در برنامه ریزی، بر شمرده می شود. یادآور می گردد که بسیاری از این مباحث با تفصیل بیشتر در متن اصلی گزارش و در سر فصل های مرتبط با هر مبحث آمده است.

۱- پیش بینی جمعیت

برای پیش بینی جمعیت از مدل های مختلف، از جمله مدل های ریاضی، مدل کوهورت، روش های جمعیت شناسی، روش های اقتصادی، روش های نسبی و مقایسه ای، استفاده می گردد. مدل های ریاضی پیش بینی جمعیت معمولاً در کشورهای پیشرفته و در شرایط ثبات اقتصادی نسبی بوجود آمده اند. این مدل ها، با توجه به اصل عدم قطعیت و در شرایط دوره گذار جامعه ما، نمی توانند اسباب مناسب و مطمئنی برای پیش بینی جمعیت باشند. اما جمعیت را می توان بر پایه سازماندهی فعالیت ها برنامه ریزی نمود. پیش نیاز این امر، برنامه ریزی جامع اقتصادی-اشتغالی در سطح استان می باشد.

۲- پیش بینی اشتغال

برای پیش بینی اشتغال، مدل های زیر بکار می رود

۲-۱- اقتصاد پایه^۱

در مدل اقتصاد پایه، فعالیت های اقتصادی در یک حوزه مفروض (شهر یا منطقه) به دو بخش پایه و غیر پایه تقسیم می گردد و با تعیین نسبت این دو بخش، و پیش بینی رشد در قسمت پایه، فعالیت های غیر پایه، و در نتیجه، کل فعالیت های حوزه مفروض، قابل پیش بینی خواهد بود. بخش پایه آن دسته از فعالیت های اقتصادی را شامل می گردد که محصولات تولیدی آن به تمامی در داخل حوزه مصرف نمی شود و قسمت عمده آن - پس از کسر میزان مصرف محلی آن - به خارج از حوزه صادر می گردد و در نتیجه تولید درآمد برای حوزه می نماید؛ لذا درآمد آن - و یا سهم کارکنان محلی از درآمد این بخش - صرف هزینه های زندگی خود و خانواده و گردش بخش دیگر (غیر پایه)، از جمله هزینه های زندگی شاغلین بخش غیر پایه و خانواده های ایشان می شود. بخش غیر پایه، آن دسته از فعالیت های اقتصادی تولیدی یا غیر تولیدی و خدماتی است که محصول آن جنبه مصرفی برای زندگی عمومی اهالی محل را دارد و مازاد تولید برای صادرات به بیرون از حوزه را ندارد.

۲-۲- جابجایی و سهم^۲

در مدل نقل مکان و سهم، فعالیت های تولیدی، و یا اشتغال مربوطه در یک حوزه محلی، با سطح بالاتر، به عنوان مرجع، که برنامه ریزی شده می باشد، مثلاً سطح ملی، مقایسه می گردد. در این مدل، مقصود از جابجایی (یا نقل مکان)، افزایش یا کاهش در میزان اشتغال، و مقصود از سهم، سهم اشتغال (در فعالیت مفروض - برای نمونه یک رشته از صنعت) در سطح محلی نسبت به اشتغال (در همان فعالیت) در سطح مرجع می باشد. در این روش، نسبت جابجایی اشتغال در یک رشته فعالیت خاص در حوزه محلی در تناسب با

۱ Economic Base Model

2 Shift and Share Model

جابجایی اشتغال در همان رشته در سطح مرجع و با توجه به رشد عمومی کل اشتغال در مرجع، در یک دوره خاص، مشخص می‌گردد؛ این مدل دارای سه جزء اصلی است که عبارتند از: ۱) رشد دوره ای کل اشتغال در سطح مرجع؛ ۲) جابجایی نسبی میزان اشتغال در رشته فعالیت مفروض در سطح مرجع؛ و ۳) تفاوت جابجایی رشته فعالیت مفروض در سطح محلی نسبت به سطح مرجع. بدین ترتیب، این مدل، تغییر میزان اشتغال در فعالیت مشخص محلی را در یک دوره معین، ارائه می‌دهد که با ثابت فرض کردن نسبت جابجایی در محل و پیش بینی اشتغال در مرجع، می‌توان اشتغال در سطح محلی را نیز پیش بینی نمود.

۲-۳- مدل داده و ستانده ۱

این مدل بر پایه تبادلهای بین فعالیتها، یا حسابداری بین فعالیتها، و محاسبه مازاد تولید یک فعالیت نسبت به مصرف داخلی محصول همان تولید، شکل می‌گیرد. هر فعالیت محصولی را تولید می‌کند که ستانده (Output) آن فعالیت است و ممکن است قسمتی از آن محصول توسط سایر بخشها، به مثابه داده (Input) - یا کالای واسطه‌ای - مصرف شود، و باقیمانده محصول سهم خریداران نهایی خواهد بود. اگر جدول، یا ماتریس تشکیل شود که در آن خروجی یا ستانده هر فعالیت، و ورودی یا داده آن به مصرف کننده واسطه (یا سایر فعالیتها) و به مصرف کننده نهایی مشخص گردد، آنوقت، ورودی یا داده محصول هر فعالیت به هر فعالیت طبق ضریب معینی نسبت به ستانده یا محصول کل آن فعالیت می‌باشد. با ثابت فرض کردن این ضریبها و پیش‌بینی تقاضای نهایی برای هر فعالیت میتوان میزان تولید کل آن فعالیت را برای دوره مورد نظر پیش‌بینی نمود.

۲-۴- مدل ضرب مکانی ۲

"ضریبی که کیفیتی از یک محدوده جغرافیایی را با یک نرم ۱ خاص مقایسه می‌کند. کیفیت می‌تواند درصد اشتغال کشور در صنعت سیلیس در محدوده جغرافیایی (Si)، و نرم درصد اشتغال کل کشور در همان محدوده (Ti) باشد. ضریب مکانی برای محدوده i (LQi) از رابطه $LQ_i = S_i / T_i$ به دست می‌آید. اگر LQ_i

۱ Input Output Model

2 Location quotient

بزرگتر از یک باشد، اشتغال در صنعت سیلیس در محدوده A تمرکز یافته است، اگر LQ_i کمتر از یک باشد، صنعت سیلیس در آن محدوده نسبتاً ناکافی ارائه شده است^۲.

۳- منطقه بندی کاربری زمین

مهمترین فعالیت در طرح جامع ناحیه، تعیین منطقه بندی کاربری زمین است که با سند شماره ۱ شناخته می شود. مقصود از کاربری زمینی، دو مفهوم است: الف) در وضع موجود هر قطعه از زمین دارای چه کاربردی است؟ ب) هر قطعه از زمین برای چه کاربردی مناسب است؟ برای تهیه نقشه کاربری زمین از روشهای «تحلیل درجه مناسب بودن زمین»^۳ و «روش مکان یابی و بهینه سازی زمینی (ALLOT)»^۴ میتوان استفاده کرد. در اینگونه تحلیل سعی می شود تا با تجزیه و تحلیل محیط طبیعی و سکونت، نحوه استفاده از زمین در شرایط موجود، و قابلیت ها و محدودیت های فیزیوگرافیکی و محیطی زمین، برای بهره وری مناسب از آن، و جلوگیری از استفاده مخرب و یا اضافه استفاده (یعنی استفاده بیش از حد مجاز و عقلایی) از منابع محیطی، و در یک کلام، برای تحقق توسعه پایدار و حفظ محیط و بهره وری از آن برای نسل های آینده، کاربری های سازگار برای زمین تعریف گردد، و درجه مناسب بودن زمین برای آن کاربری ها، تعیین شود. طرح کالبد ملی نیز بر همین منوال شکل گرفته است و شکلی از تحلیل درجه مناسب بودن زمین را به کار گرفته است. شرح خدمات طرح های ناحیه ای هم تا حدودی همین مطالعات را می تواند پوشش دهد. در طرح توسعه ناحیه ابهر نیز با دقت نسبی سعی گردیده که بررسی و تحلیل وضع موجود بگونه ای انجام گیرد که بتوان در مرحله تدوین طرح، سند شماره ۱ بر مبنای تحلیل درجه مناسب بودن زمین تنظیم گردد.

1 Norm

2 The Dictionary of Human Geography

3 Land Suitability Analysis

4 Land Location and Optimization Technique

۴- سطح بندی جمعیتی و خدماتی

سطح بندی، دومین فعالیت مهم در قرارداد همسان ۱۹ می باشد، که با سند شماره ۲ شناخته می شود. مقصود از پهنه بندی جمعیتی و خدماتی، پیشنهاد - و ایجاد - یک نظام سلسله مراتبی سکونتگاهی برای توزیع عادلانه خدمات در بین مردم منطقه، و هم، برای تشخیص نیاز - و بازار مصرف - برای سرمایه گذاری های بخش خدمات و تسهیلات عمومی و زیربنایی منطقه. در منطقه مفروض است. دو مسئله مهم در این پهنه بندی، یافتن روستاهای مرکزی و تعیین محدوده پهنه ها می باشد. برای اینکار از مدل های مکان مرکزی، رتبه-اندازه، گاتمن، دلفی، ریلی، جاذبه، تاکسونومی عددی، و... می توان استفاده نمود.

۵- ساختار توسعه ناحیه

در طرح جامع ناحیه ابهر سعی گردید تا علاوه بر دو سند اصلی و خواسته شده در قرارداد، سند سومی مبنی بر ساختار کلان توسعه اقتصادی منطقه ارائه گردد. در این سند، پهنه بندی ناحیه برحسب الگوی توسعه، و همچنین تعیین محورهای اصلی توسعه، با توجه به سند پهنه بندی کاربری زمین، ارائه می گردد. در تعیین درجه توسعه یافتگی ناحیه، مدل های پیچیده ای مورد استفاده قرار می گیرد، که نیاز به داده های دقیق و همه جانبه دارد. مدل شکلی مثلث بورژوا گارنیه، با پارامترهای ساده تری الگوی توسعه را تعیین می کند. همچنین، در طرح کالبدی ملی ایران نوعی طبقه بندی صنعتی از شهرستان های کشور ارائه نموده است. برنامه ها و طرح های درون ناحیه نیز جهات اصلی توسعه را می تواند مشخص نماید.

۲-۵-۳- ارزیابی الگوها و انتخاب گزینه مناسب

منظور از ارزیابی الگوها و انتخاب گزینه مناسب در این بخش از کار، ارزیابی الگوهای پیشنهاد شده در بند ۲-۵-۲ و انتخاب گزینه مناسب از بین آنان برای انجام بررسی‌ها و تحلیل‌های لازم در ناحیه می‌باشد. در متن اصلی گزارش، در هر مبحث، به تفصیل به چگونگی گزینش مدل مرتبط، اشاره شده است. مدل‌های گزینش شده بیشتر درون‌زا و سازگار با شرایط درون ناحیه، و از نوع مدل‌های مبتنی بر کارشناسی بوده‌اند تا مدل‌های صرفاً ریاضی. در زیر، به طور خلاصه به ارزیابی الگوها و گزینه نهایی اشاره می‌گردد.

۱- پیش‌بینی جمعیت

جمعیت آتی ناحیه ابهر را نمی‌توان با ضریب اطمینان بالا، بر پایه مدل‌های رایج در جمعیت‌شناسی، پیش‌بینی نمود. زیرا این مدل‌های پیش‌بینی، معمولاً در کشورهای پیشرفته، و در شرایط ثبات اقتصادی-جمعیتی نسبی بوجود آمده‌اند، و توصیه شده‌اند. این مدل‌ها بر دو پارامتر اساسی تغییرات جمعیتی، یعنی نرخ رشد طبیعی و مهاجرت، مبتنی است. در شرایط در حال گذار ناحیه ابهر، اصل عدم قطعیت، آشکارتر و کوتاه‌زمان‌تر از آنچه در یک جامعه ثبات یافته بازتاب دارد، واقعیت خود را نمایان می‌دارد. عدم ثبات در نرخ و شرایط پارامترهای اساسی جمعیتی، به خصوص به دلیل نبود الگوهای مطمئن و برنامه ریزی شده اقتصادی در ناحیه، چشم‌انداز مبهمی از امکان تحقق هرگونه پیش‌بینی جمعیتی پیش‌رو می‌گذارد.

در نبود برنامه اقتصادی جامعی در استان به منظور برنامه ریزی اقتصادی جمعیت، برای پیش‌بینی جمعیت در ناحیه ابهر، روش پیشنهادی خاصی بکار رفته است که از مدل‌های مقایسه‌ای ۱ و نسبت ۲ در پیش‌بینی جمعیت، اقتباس شده است. این روش، مبتنی بر تعیین سهم ناحیه در برنامه ریزی کلان جمعیتی استان

۱ Comparative

۲ Ratio

زنجان، برای سالهای ۱۳۸۵ و ۱۴۰۰ است. زیرا این پیش بینی بیانگر ارادهٔ استان در تغییر جهت جریان مهاجرت در استان، از برون کوچی به درون کوچی است. این روش در متن پیش بینی جمعیت به تفصیل بیان شده است.

۲- پیش بینی اشتغال

الگوهای ارائه شده در بند پیشین بنا بر دلایل زیر در ناحیهٔ ابهر کاربرد پذیر نیستند: روش اقتصاد پایه برای پیش بینی اشتغال در ناحیهٔ ابهر، خالی از اشکال نیست زیرا: اولاً داده‌های کافی برای تعیین میزان صادرات از تمامی فعالیت های سه بخش اقتصادی (کشاورزی، صنعتی و خدمات) داخل ناحیه در دست نیست. ثانیاً، برنامه ریزی مشخص برای توسعه آتی تمامی فعالیت های پایه در هر سه بخش اقتصادی در ناحیه نیز وجود ندارد.

با توجه به اینکه اشتغال در استان در چهار بخش و برای دو دوره زمانی از سال ۱۳۸۵ و تا سال ۱۴۰۰ پیش بینی شده است، لذا می توان از مدل جابجایی و سهم برای پیش بینی اشتغال در ناحیه ابهر استفاده نمود. اما به دو دلیل از کاربرد این مدل در این طرح اجتناب می گردد. اول، چون در سالهای گذشته مدتی شهرستان تاکستان و مدتی دیگر، کل استان قزوین فعلی جزء استان بوده است، و آمار تفکیکی دقیق آن موجود نیست و محاسبه آن ممکن است با دقت لازم انجام نپذیرد، و ثانیاً، اشتغال آینده در استان که با توجه به جمعیت آینده پیش بینی شده است، ساختار جمعیتی فعلی را دگرگون نموده و از مهاجر فرستی به مهاجر پذیری تبدیل می نماید. لذا مناسب تر آنست که مدلی در نظر گرفته شود که پارامتر جمعیت را در خود داشته باشد.

مدل داده و ستانده نیز به دو دلیل قابل استفاده برای این طرح نمی باشد، زیرا:

اولاً، اطلاعات کامل از میزان مصرف واسطه‌ای محصولات هر فعالیت در تک تک فعالیتها در دست نیست، و ثانیاً میزان مصرف نهایی هر فعالیت پیش بینی شده نیست، و این طرح به دنبال همین پیش بینی ها می باشد. بنابراین، بایستی مدل دیگری را برگزید که اولاً، پیش بینی اشتغال در ناحیه بر حسب سهم ناحیه نسبت به حوزه برنامه ریزی شده فرادست انجام پذیر باشد، و ثانیاً، مدل مورد نظر، نسبت های جمعیتی را در نیز در خود داشته باشد. برای اینکار از مدل «ضریب مکانی» استفاده میگردد.

روش پیش‌بینی اشتغال، در طرح جامع ناحیه ابهر، مبتنی بر تعیین ضریب تمرکز مکانی و سهم اشتغال ناحیه در برنامه ریزی کلان اشتغال در زیر بخش های اقتصادی استان زنجان، برای سالهای ۱۳۸۵ و ۱۴۰۰ است. زیرا این پیش بینی بیانگر اراده استان در تعریف ساختار نوین اقتصادی، و رشد بخش صنعت در استان است. این روش در متن پیش بینی اشتغال به تفصیل بیان شده است.

۳- منطقه بندی کاربری زمین

در طرح ناحیه ابهر، پهنه بندی کاربری زمین، در چهار مرحله زیر انجام شده است:

مرحله ۱: تعیین کاربری زمین (یا پوشش اراضی) در وضع موجود. بدین معنی که در حال حاضر هر قطعه از زمین دارای کدام کاربری می باشد.

مرحله ۲: فیزیوگرافی، یا تشخیص تیپ های اصلی و واحدهای بکار رفته در زمین. بدین معنی که زمینی بر اساس ویژگی های طبیعی و قابلیت ها یا محدودیت های کاربری به کلاس ها ۱ و تیپ ها ۲ و واحدها ۳ و گاه به اجزای طبقه بندی می گردند. هر یک از واحدهای زمینی بر حسب مشخصات خاک شناسی، قابلیت ها و محدودیت های تعریف شده ای برای کاربری های مختلف دارا می باشند.

مرحله ۳: تعیین درجه مناسب بودن و محدودیت های هر واحد ارضی برای کاربری های مختلف در شرایط کنونی. بدین معنی که هر واحد ارضی با توجه به قابلیت ها و محدودیت ها برای چه نوع کاربری و با کدام درجه مناسب است.

مرحله ۴: تعیین درجه مناسب بودن و محدودیت های هر واحد ارضی برای کاربری های مختلف در شرایط آتی، مشروط بر انجام عملیات پیشنهادی اصلاح و عمران خاک برای رفع محدودیت های موجود و افزایش درجه مناسب بودن واحدهای ارضی.

کارهایی که در این زمینه بایستی در جهت بستر سازی فضایی عمومی برای هر گونه توسعه بعدی ناحیه، انجام گیرد، به شرح زیر است:

۱ Land Classes

2 Land Types

3 Land Units

4 Land Components

یکم) انجام عملیات پیشنهادی اصلاح و عمران خاک برای رفع محدودیت های واحد های ارضی،
دوم) هدایت کاربری واحدهای ارضی از وضع موجود به کاربری دارای تناسب با همان واحد ارضی.
یادآور می گردد، دستگاه های مسئول نیز بایستی، اولاً برای بسترسازی یاد شده برنامه ریزی
اجرایی انجام دهند، و ثانیاً در هر گونه برنامه ریزی توسعه اقتصادی یا اجتماعی ناحیه، مشخصات توسعه
فضایی ناحیه را در نظر گیرند.

این روش در متن تعیین کاربری زمین به تفصیل بیان شده است.

۴- سطح بندی جمعیتی و خدماتی

در طرح ناحیه ابهر، سطح بندی نقاط جمعیتی و خدماتی ناحیه بر اساس مدل درون زای خاصی انجام
گرفته که بر آمده از اولاً الگوی مصوبه شورای عالی شهرسازی و معماری، و ثانیاً شکل خاص توزیع خدمات، به
خصوص الگوی توزیع خدمات بهداشتی درمانی، در ناحیه بوده است.

لذا، در قدم اول، کوشش شد تا این مصوبه در طرح سطح بندی ناحیه، کاربرد پذیر گردد. مصوبه
یاد شده، به دو موضوع در نقاط روستایی اشاره دارد: اول: الگوی سطح بندی مناطق و مراکز روستایی، که از
سه سطح حوزه روستایی، مجموعه روستایی، و منظومه روستایی تشکیل می شود؛ دوم: استانداردها و ضوابط
خدمات روستایی، که چگونگی توزیع آن در سطح های یاد شده، پیشنهاد شده است.

قدم دوم، در یک روش درون زای، اولاً شاخص های جمعیتی و خدماتی و ثانیاً، حوزه های همگن و
همپیوند، بر اساس همین شاخص ها، با بررسی موردی در ۷ بخش و ۲۰ دهستان ناحیه تعیین گردید.

برای دستیابی به اصول اصلی و الگوی واحد برای تشخیص و تشکیل حوزه های همگن و همپیوند،
روشی به شرح زیر اتخاذ گردید:

۱- گروه بندی جمعیتی و تقسیم آبدی ها به گروه های جمعیتی، براساس مشخصات عینی محلی؛

۲- گروه بندی خدماتی به تفکیک آموزشی، بهداشتی، تأسیسات، اداری-انتظامی، و دستیابی به الگوی

وضع موجود توزیع خدمات در بخش و مقابله آن با الگوی مصوبه شورای عالی شهرسازی و معماری؛

اصول انتخاب مرکز های روستایی، با توجه به دستیافته های بند ۲۱.

بررسی تحقیقی یاد شده، الگوی حوزه بندی در ناحیه ابهر را ترسیم نمود، براساس این الگو، موارد زیر در هر ۷ بخش ناحیه ابهر، به تفکیک و تفصیل، بکار برده شد، و نتیجه آن طرح پیشنهادی سطح بندی جمعیتی و خدماتی ناحیه ابهر می باشد.

۴- مراکز مورد نیاز بخش، شامل تعیین سرانگشتی تعداد مرکز مورد نیاز در هر سه سطح، بر حسب شاخص خام جمعیتی؛

۵- جمعیت و خدمات برتر در بخش، شامل بررسی و تشکیل جدول بر پایه آبادی های دارای جمعیت های بالا و یا خدمات برتر، به تفکیک دهستان، در بخش؛

۶- مرکز بهداشتی درمانی بمثابة اساس سطح بندی، هر یک از شهرستان های ناحیه ابهر، دارای یک برنامه پنجساله برای توزیع خدمات بهداشتی و درمانی می باشد. از آنجا که بایستی تمامی خدمات موجود در چارچوب سطح بندی خدماتی پیشنهادی قرار گیرد، لذا بایستی خدمات شبکه ای، که گاه سطح بندی خاص خود را دارند، با سطح بندی خدماتی همناخت گردند. در اینجا، چون شبکه شهرستانی خدمات بهداشتی و درمانی، مقدم بر سطح بندی خدماتی، و بصورت یک کار دانشگاهی انجام پذیرفته است، لذا بهتر آنست که این شبکه مورد تأمل قرار گیرد. در شبکه بهداشتی و درمانی، روستای های اقماری زیر پوشش خانه بهداشت، خانه های بهداشت زیر پوشش مرکز بهداشتی درمانی، و این مرکز ها زیر پوشش مرکز شهرستان قرار دارند. در بررسی های اولیه در بخش مرکزی شهرستان ابهر، این نتیجه بدست آمد که مرکز بهداشتی درمانی روستایی می توانند گزینه مناسبی برای مرکز حوزه روستایی باشند، با وجود اینکه توزیع خدمات بهداشتی درمانی در هر سه شهرستان ناحیه ابهر، از الگوی نسبتاً یک دستی پیروی نموده اند، اما برای اطمینان قطعی، نقش این مرکز در تمامی بخش ها بطور موردی ارزیابی می گردد؛

۷- بررسی چگونگی توزیع و سطح بندی خدمات بهداشتی درمانی، در این قسمت از کار، شبکه بهداشتی درمانی موجود، و میزان انطباق آن با تقسیمات کشوری مورد تحلیل قرار می گیرد، و نتیجه آن برای تنظیم سطح بندی جمعیتی و خدماتی و یا تصحیح شبکه بهداشتی درمانی، بکار گرفته می شود؛

۸- تعیین حوزه های روستایی در بخش، در این مرحله، دهستان به دهستان مورد بررسی قرار میگیرد و با توجه به اصول و شاخص های مورد نظر، مرکز حوزه ها و آبادی های اقماری آنان مشخص می گردند؛

۹- سطح بندی نهایی، در این مرحله، از بین مرکز های حوزه، مرکز های مجموعه، و از بین نقاط واجد شرایط، مرکز های منظومه انتخاب می گردند.

طرح سطح بندی مراکز جمعیتی و خدماتی نیز، در جهت بستر سازی فضایی عمومی برای هر گونه توسعه بعدی ناحیه است. از آنجا که خدمات پیش بینی شده برای سطح های یاد شده، از وظایف سازمان های بخشی ناحیه است، دستگاه های مسئول بایستی،

اولاً) در برنامه ریزی سالانه یا دوره ای خود برای ارائه خدمات، و مدیریت برنامه و بودجه، برای تصویب برنامه ها و تعیین اعتبار، اولویت های طرح سطح بندی پیشنهادی برای ناحیه را مبنا قرار دهند، و ثانیاً) در هر گونه برنامه ریزی توسعه اقتصادی یا اجتماعی ناحیه، مشخصات توسعه فضایی ناحیه را در نظر گیرند.

تفصیل روش در گزارش سطح بندی آمده است.

۵- ساختار توسعه ناحیه

ساختار توسعه اقتصادی - اجتماعی ناحیه، بر اساس روش های مبتنی بر کارشناسی و درون زا، و با استفاده از مدل مثلث بورژوا گارنیه، درجه توسعه صنعتی شهرستان های ناحیه، و آینده نگری بر پایه طرح های توسعه بخش های گوناگون، و شرایط عمومی ناحیه تهیه شده است. تفصیل روش در گزارش ساختار توسعه ناحیه آمده است.